МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ: «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД»

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0723-уфпс
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми Управління фінансами підприємницьких структур
(назва освітньої програми)
Д.М. Тушевський
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, кандидат економічних наук, доцент, Є.Ю. Ткаченко
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, кандидат економічних наук, І.В. Сіліна
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Управління фінансами підприємницьких структур
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, д-р екон. наук, проф.

_____ Клопов І.О.
(підпис)
“ ____ ” _____ 2024 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Тушевському Дмитру Михайловичу
(прізвище, ім’я та по-батькові)

1. Тема роботи Управління фінансово-економічною безпекою ТОВ «Кабель-Тред ЛТД»

керівник роботи Ткаченко Єлизавета Юріївна, к-т екон. наук, доцент
(прізвище, ім’я та по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від « 28 » лютого 2024 р. № 361-с

2. Строк подання студентом роботи 12.11.2024

3. Вихідні дані до роботи 1. Постановка задачі.
2. Перелік літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. *Теоретична частина*. Теоретичні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємства
2. *Аналітична частина*. Дослідження фінансово-економічної безпеки ТОВ «Кабель-Тред ЛТД»
3. *Рекомендації.* Удосконалення механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень) _____
презентація

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Ткаченко Є.Ю, *доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, к.е.н.*		
2	*Ткаченко Є.Ю, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, к.е.н.*		
3	*Ткаченко Є.Ю, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, к.е.н.*		

7. Дата видачі завдання 03.09.2024

К А Л Е Н Д А Р Н И Й П Л А Н

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка плану роботи.	05.09.2024	
2.	Збір вихідних даних.	20.09.2024	
3.	Обробка теоретичних джерел.	30.09.2024	
4.	Розробка першого і другого розділу.	20.11.2024	
5.	Розробка третього розділу.	30.11.2024	
6.	Оформлення і нормоконтроль	10.11.2024	
	кваліфікаційної роботи.		
7.	Захист кваліфікаційної роботи.	13.12.2024	

Студент _____ Д.М.Тушевський
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Є.Ю.Ткаченко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.В.Сіліна
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Тушевський Д.М. Кваліфікаційна робота магістра «Управління фінансово-економічною безпекою ТОВ «Кабель-Тред ЛТД»: 141 с., 21 рис., 20 табл., 76 джерел, 4 додатки.

Ключові сліва: АКТИВИ, ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ, ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ, ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, РИЗИК, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Обґрунтовано концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Виконано дослідження фінансово-економічної безпеки ТОВ «Кабель-Тред ЛТД». Удосконалено методичний інструментарій оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства та запропоновані заходи для покращення управління фінансово-економічною безпекою підприємства

ABSTRACT

Tushevskyi Dmytro Master's qualifying paper «Management of financial security of "Cable-Trade LTD" LLC»: 141 pages, 21 figures, 20 tables, 76 references, 4 supplements.

Keywords: ASSETS, EQUITY, BUSINESS ACTIVITY, LIABILITIES, SOLVENCY, RISK, PROFITABILITY, FINANCIAL SECURITY.

The conceptual foundations for managing the financial and economic security of enterprise have been substantiated. A study of the financial and economic security of LLC 'Cable-Trad LTD' has been carried out. The methodical instrumentarium for assessing the financial and economic security of enterprise has been improved and measures to improve the management of financial and economic security of enterprise have been proposed.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ …… 2
РЕФЕРАТ …….. 4
ABSTRACT…… 4
СОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ……. 6
ВСТУП……..... 7
РОЗДІЛ І КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА……... 12
1.1 Еволюція наукових поглядів щодо сутності фінансово-економічної безпеки підприємства…….. 12
1.2 Науково-методичні підходи до оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства за сучасних умов господарювання……... 34
1.3 Організація механізму управління фінансовою безпекою підприємства……. 47
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД»…….. 56
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД»……. 56
2.2 Оцінка фінансового стану ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» як інструмент управління фінансовою безпекою…….. 62
2.3 Оцінка фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» на основі методів аналізу можливості банкрутства…… 73
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА…….. 83
3.1 Удосконалення методичного інструментарію оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства…….. 83
3.2 Формування стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства…… 94
3.3 Побудова механізму управління фінансовою безпекою підприємств…….. 109
ВИСНОВКИ……. 134
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 137
ДОДАТКИ…… 142

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

абз.	абзац
абс.	абсолютний, абсолютне
А	актив
в. п.	відсотковий пункт
грн.	гривня, гривень
ЗУ	Закон України
знач.	значення
од.	одиниці, одиниць
П	пасив
п.	пункт
розд.	розділ
ТР	темп росту
ТОВ	Товариство з обмеженою відповідальністю
ФБП	фінансова безпека підприємства

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Для ефективного функціонування підприємств необхідним є підвищення рівня їх фінансової безпеки. Неналежна увага до процесу управління фінансовою безпекою на підприємствах призводить до виникнення кризових явищ, ускладнює процес виходу з них та стримує процес економічного зростання підприємств. Крім того, в умовах низького рівня фінансової безпеки погіршується фінансова стійкість, конкурентоспроможність та фінансова незалежність господарюючих суб'єктів. Відтак, запорукою прогресивного розвитку підприємств та головною передумовою їх стабільної діяльності є розробка ефективної системи оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, а також формування стратегії та механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Теоретичним і практичним аспектам управління фінансовою безпекою підприємств присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Е. Альтмана, О. Ю. Амосова, О. І. Барановського, І. О. Бланка, Т. Г., М. П. Войнаренка, М. М. Єрмошенка, С. М. Ілляшенка, Т. Б. Кузенко, В. В. Н.Г. Метеленко, В. М. Нижника, О. Ю. Литовченко, О. Л. Пластуна, Н. Н. Пойди-Носик, І.В. Сіліна, В. В. Стадник, Р. Тафлера, Є.Ю. Ткаченко, Н. А. Хрущ. Високо оцінюючи значний науковий доробок вчених, варто зазначити, що необхідним є подальший розвиток теоретико-методичної бази в галузі фінансової безпеки. Зокрема, невирішеними залишаються проблеми комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства та розробки ефективного механізму управління нею.

Необхідність вирішення зазначених проблем обумовлює актуальність та вибір теми магістерської роботи, її мету, завдання, об'єкт, предмет, структуру, теоретичну та практичну значимість.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування та

реалізації механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- встановити сутнісне наповнення та основні характеристики поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»;

- дослідити науково-методичні підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств за сучасних умов господарювання;

- дослідити концептуальні підходи до організації управління фінансово-економічної безпекою підприємства;

- дослідити забезпечення фінансово-економічної безпеки ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» за підсумками 2020 - 2022 років;

- виявити проблемі аспекти у забезпеченні фінансової безпеки ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» та методичного інструментарію для її оцінювання;

- удосконалити методичний інструментарій для комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства;

- визначити порядок формування стратегії управління фінансовою безпекою ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД»;

- побудувати структурну модель механізму управління фінансовою безпекою підприємства;

Об’єктом дослідження є процеси управління фінансово-економічною безпекою ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти формування механізму управління фінансово-економічною безпекою ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД».

Методи дослідження. Методичну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, присвячені проблемам управління фінансово-економічної безпекою підприємств. У магістерської роботі використані сучасні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: системного аналізу та синтезу – для з'ясування сутності понять

«економічна безпека підприємства», «фінансова безпека підприємства», «механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства»; методи систематизації та порівняння – для упорядкування та узагальнення понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства, підходів до її оцінки та аналізу діяльності ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД»; графічні методи – для побудови рисунків і таблиць, з метою візуалізації результатів дослідження; економіко-статистичні методи – для виявлення тенденцій фінансового стану та стану фінансової безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД»; системного підходу – для розробки можливих варіантів управлінських рішень і стратегій управління фінансово-економічною безпекою підприємства; логічного узагальнення – для теоретичного узагальнення і висновків за результатами проведеного дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, офіційні дані Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, матеріали науково-практичних конференцій, матеріали, розміщені у мережі Інтернет, матеріали первинного обліку та фінансової звітності ТОВ «КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» за 2020-2022 рр.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

– удосконалено структурну модель механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства, яка базується на комплексній системі оцінки фінансової безпеки та включає інструменти, важелі, методи управління фінансовою безпекою та фінансовими ризиками, що дає змогу застосувати системний підхід до управління фінансовою безпекою, мінімізувати вплив фінансових ризиків на діяльність підприємства та підвищити ефективність його фінансово-господарської діяльності;

- концептуальні підходи до управління фінансовою безпекою, в основі яких лежить запропонований підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства, розробки та вибору стратегії забезпечення та механізму управління

фінансовою безпекою, що, на відміну від існуючих підходів, дозволяє комплексно впливати на підвищення її рівня;

- методичний інструментарій для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, який, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на обчисленні системи показників фінансового стану підприємства, визначенні рівня фінансових ризиків підприємства що посилює достовірність та інформативність результатів аналізу;

- формування стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, що, на відміну від існуючих підходів, включає модель вибору та реалізації стратегії залежно від фактичного рівня фінансової безпеки та дозволяє розробити ряд заходів, які сприятимуть ефективному розвитку підприємства в умовах невизначеності, ризиків та існуючих загроз;

- змістовне наповнення та обґрунтування етапів управління фінансово-економічно безпекою підприємства, відмінністю яких, з-поміж існуючих, є забезпечення захищеності фінансових інтересів підприємства шляхом своєчасного виявлення загроз та ризиків діяльності підприємства, здійснення комплексної оцінки рівня фінансової безпеки та розробки і реалізації заходів щодо його підвищення;

дістали подальшого розвитку:

– сутнісне наповнення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» з позицій комплексного підходу, відмінністю якого, з-поміж існуючих, є врахування захищеності фінансових інтересів, ефективності використання ресурсів, здатності управляти фінансово-економічними ризиками, а також здатності розробляти фінансову стратегію підприємства;

Практичне значення одержаних результатів. Основні рекомендації та пропозиції щодо комплексної оцінки фінансової безпеки ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» сприятимуть підвищенню ефективності управління підприємством в цілому.

Апробація результатів магістерської роботи. Окремі положення і висновки роботи були оприлюднені на Всеукраїнської науково-практичної

конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сфері екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки» (м. Запоріжжя, 16-18 жовтня 2024 року).

РОЗДІЛ І
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Еволюція наукових поглядів щодо сутності фінансово-економічної безпеки підприємства

Невід'ємною складовою успішної підприємницької діяльності є належний рівень фінансово-економічної безпеки, який є гарантією незалежності підприємств, головною передумовою їх стабільної діяльності та розвитку, сприяє економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності та формуванню передумов інвестиційної активності.

Здатність підприємства стабільно розвиватися та здійснювати ефективну господарську діяльність визначається стійкістю його фінансового стану, ефективністю фінансово-економічної діяльності, а також здатністю протистояти внутрішнім та зовнішнім негативним факторам, що в цілому характеризують рівень його фінансово-економічної захищеності. З метою забезпечення стійкого та ефективного економічного розвитку, примноження потенціалу, а також досягнення бажаних результатів фінансово-господарської діяльності, підприємству необхідного дбати про належний рівень своєї безпеки, особливо фінансово-економічної. Саме цим зумовлена актуальність дослідження проблематики забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, що є запорукою його стабільного та успішного розвитку.

Термін «безпека» почав використовуватись із 1190 р. У перекладі з грецької мови «безпека» означає «володіти ситуацією». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «безпека» визначається як стан, коли - кому, чому-небудь ніщо не загрожує [39]. У Тлумачному

словнику В. Даля, «безпека» трактується як відсутність небезпеки, збереженість, надійність [52, с. 105]. У вітчизняній науці проблема безпеки спочатку досліджувалась на державному рівні, оскільки після проголошення незалежності перед Україною постало завдання досягнення її національної безпеки.

Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [77].

Серед усіх складових національної безпеки економічній компоненті належить центральне місце. Національна економічна безпека є системним поняттям, адже вона складається з окремих взаємообумовлених компонентів: економічної безпеки держави, суспільства (населення), регіону, галузі, підприємства, особи [164, с. 15-16].

Досягнення національної економічної безпеки держави неможливе без забезпечення безпеки кожного окремого підприємства – первинної ланки національної економіки. Екстраполюючи поняття безпеки на підприємницьку сферу, за сучасних умов ринкових відносин та посиленої конкуренції, даний термін можна визначити як забезпечення належного рівня захищеності різного роду життєво важливих ресурсів від безлічі загроз та небезпек у процесі конкурентної боротьби.

Найважливішою складовою безпеки підприємства є його економічна безпека. У фаховій економічній літературі зустрічаються різні погляди щодо інтерпретації «економічної безпеки підприємства». На основі проведеного аналізу, нами систематизовано існуючі визначення даного терміну та виділено дев’ять основних підходів до розкриття його сутності, а саме: захист від несанкціонованого доступу до інформації; захист від негативних впливів зовнішніх загроз; захист від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища; захист інтересів підприємства; міра гармонізації економічних інтересів підприємства з інтересами суб’єктів зовнішнього

середовища; стан ефективного використання ресурсів; наявність конкурентних переваг; стан стійкості та рівноваги; ступінь надійності підприємства (рис. 1.1).

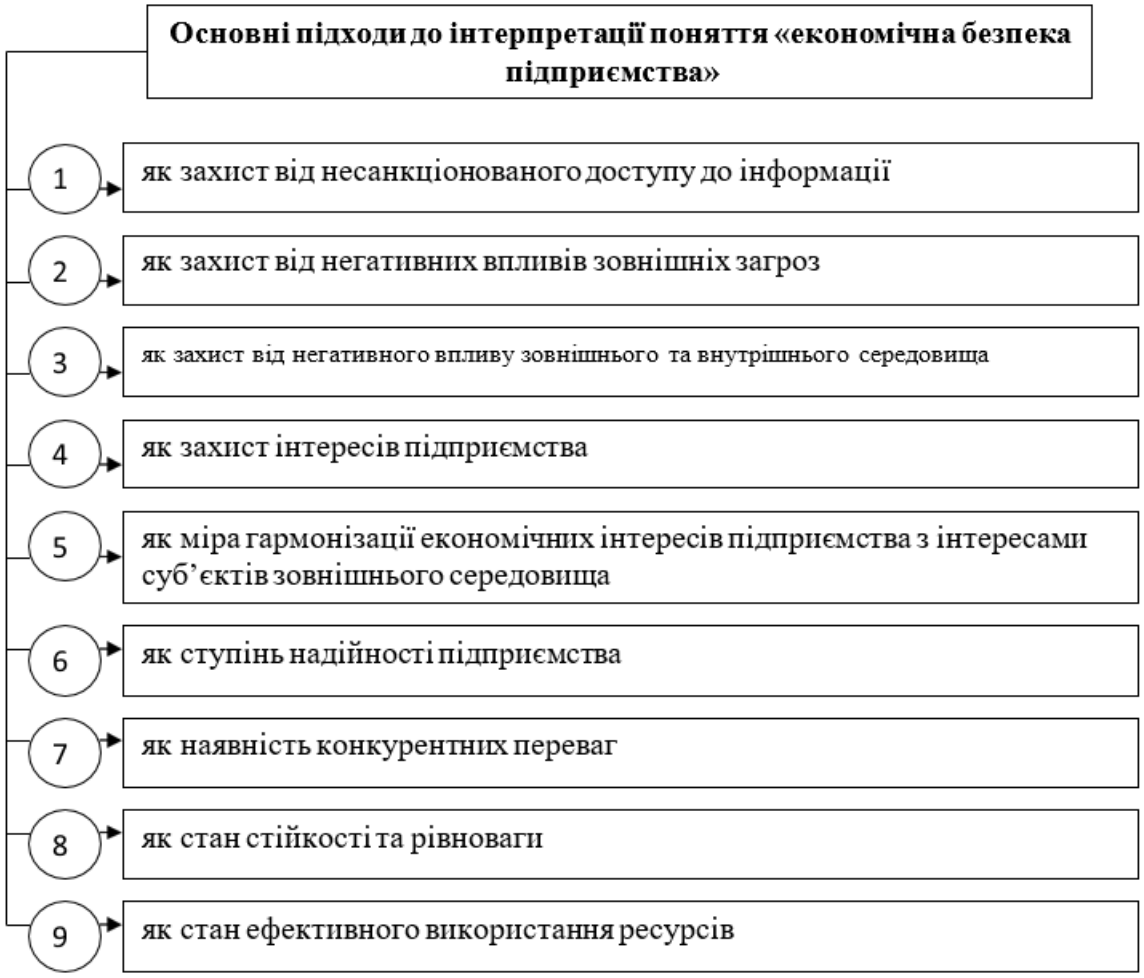

Рисунок 1.1 – Основні підходи до інтерпретації поняття «економічна безпека підприємства»[1]

Трактування «економічної безпеки підприємства» науковцями в розрізі виділених підходів наведені у Додатку А

Як свідчать результати аналізу, варто відмітити, що одним із перших підходів до трактування «економічної безпеки підприємства» був підхід, в рамках якого дане поняття розглядалось як захист від несанкціонованого доступу до інформації, тобто економічна безпека полягала у забезпеченні умов збереження комерційної таємниці та іншої секретної інформації

[1] Складено автором з використанням джерел [2; 22; 23; 31; 55; 58; 60; 62; 63; 103; 119; 179;185; 213; 226; 230; 252; 265]

підприємства. Саме таке тлумачення переважало на початку 90-х років минулого століття, зокрема у працях В. Алексєєнка, Б. Сокольського, В. Бєлова, А. Полянського,В. А. Деружинського, В. В. Деружинського, Е. Соловйова, В. Ярочкіна [2; 22; 55; 213; 265]. Цілком очевидно, що таке вузьке розуміння економічної безпеки не враховує всього спектру впливу зовнішнього середовища, як основного джерела небезпек для діяльності підприємства.

Д. О. Ковальов, Т. І. Сухорукова, Л. І. Шваб, М. А. Бендиков розглядають економічну безпеку підприємства в контексті захисту підприємства від негативних впливів зовнішніх загроз [24; 102; 247]. Ми вважаємо, що недоліком даного підходу є те, що він не враховує впливу на безпеку підприємства внутрішніх загроз.

В межах підходу до економічної безпеки як захисту від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, В. Л. Тамбовцев [226, с. 3], М. А. Турило, С. В. Капітула, [230, С. 671–680], І. О. Доценко, Р. С. Квасницька [59] розглядають її як захищеність різного роду ресурсів підприємства, його прав та позицій від можливих ризиків та загроз ендогенного та екзогенного походження.

В. В. Шликов дотримується схожого підходу і розглядає економічну безпеку як захист життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних загроз [252]. Проте, на наш погляд, недоцільно зводити економічну безпеку підприємства лише до захисту його інтересів, оскільки безпека залежить від різних факторів, зокрема від безпеки капіталу, активів, інформації, від впливу факторів зовнішнього середовища, таких як політична, фінансово-економічна ситуація, податковий тиск, нестабільність законодавства.

Такі науковці як А. Г. Козаченко, О. М. Ляшенко [103, С. 157] інтерпретують економічну безпеку як міру гармонізації у часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами, пов’язаних з ним суб’єктів зовнішнього середовища, що діють за межами підприємства [31, с. 87]. Дане визначення дозволяє дослідити взаємозв'язок між інтересами суб’єктів,

пов’язаних із діяльністю підприємства, та рівнем економічної безпеки підприємства. Проте, дискусійним моментом даного підходу є те, якою саме має бути міра гармонізації інтересів підприємства з суб’єктами зовнішнього середовища. Крім того, не приймається до уваги вплив внутрішнього середовища на економічну безпеку підприємства.

Як ступінь надійності підприємства розглядають економічну безпеку такі науковці як Ф. І. Євдокимов та Є. В. Мізіна [62]. Вони вважають, що економічна безпека підприємства комплексно відображає рівень надійності підприємства, як партнера для забезпечення виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносин за визначений період часу [62]. На нашу думку, таке трактування економічної безпеки підприємства є неповним, оскільки воно, за своєю суттю, розглядає економічну безпеку як ступінь платоспроможності та ліквідності підприємства. Разом з тим, не враховується вплив на економічну безпеку інших внутрішніх чинників та зовнішніх загроз.

В. В. Бєлокуров розглядає економічну безпеку як наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням [23]. На наш погляд, така інтерпретація поняття економічної безпеки підприємства також є дещо вузькою, оскільки не враховує впливу зовнішнього середовища на стан економічної безпеки підприємства. С. П. Дубецька та Н. О. Підлужна розглядають економічну безпеку як стан стійкості, рівноваги та розвитку підприємства в умовах зовнішніх та внутрішніх ризиків і загроз [60; 185]. Дане визначення враховує вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, а також рівень фінансового стану на економічну безпеку підприємства, проте, поза увагою залишається ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, яка прямо впливає на рівень економічної безпеки підприємства.

Цей фактор враховується прихильниками підходу, за яким економічна

безпека підприємства розглядається як стан ефективного використання ресурсів Такі науковці як Е. А. Олейніков, Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко, С. Ф. Покропивний, Л. І. Донець, Н. В. Ващенко [58; 63; 119; 179] розглядають економічну безпеку як стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технологій, техніки та устаткування) і підприємницьких можливостей, що гарантує найбільш ефективне їх використання та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Такий підхід є виправданим, оскільки розглядає категорію економічної безпеки з погляду ефективності використання усіх видів ресурсів підприємства. Разом з тим, доцільно доповнити таке трактування даної категорії іншими характеристиками економічної безпеки підприємства, зокрема конкурентоспроможністю, станом стійкості, рівноваги та розвитку.

Таким чином, аналіз сутності поняття «економічна безпека підприємства» дав змогу дійти висновку, що усі наведені формулювання відображають лише окремі аспекти цієї складної категорії і не можуть претендувати на його однозначне і вичерпне трактування. Тому ми пропонуємо власне визначення поняття «економічна безпека підприємства», яке поєднує основні сутнісні характеристики розглянутих вище підходів.

Отже, «економічна безпека – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень стійкості, рівноваги, захищеності від негативного впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, а також ефективного використання ресурсів, що забезпечують конкурентні переваги підприємства та стабільне функціонування у майбутньому». Розглянувши сутність поняття «економічна безпека підприємства», вважаємо доцільним дослідити основні функціональні складові економічної безпеки підприємства. Аналіз досліджень науковців [9; 35; 59; 63; 66; 71; 82; 83; 119; 164; 167; 176; 179; 215; 221; 235; 238; 260] щодо складових економічної безпеки дав можливість встановити, що різні автори по-різному підходять до структуризації економічної безпеки підприємств і виділяють у її складі від п’яти до одинадцяти складових (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1— Матриця підходів до визначення складових економічної безпеки підприємства[2]

Складові	Автор																		
	С. Ф. Покропивний [63]	А. С. Соснін, П. Я. Пригунов [215]	О. Ф. Яременко [260]	І. О. Доценко, Р. С. Квасницька [59]	В. І. Мунтіян [167]	Е. А. Олейніков [179]	М. В. Афанасьєв, А. Б. Гончаров [9]	С. М. Ілляшенко[82]	І. В. Журавльова [235]	О. С. Іванілов [83]	В. Л. Ортинський, І. С. Керницький [66]	Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева [119]	З. С. Варналій [35]	І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко[164]	Н. П. Фокіна, В. І. Бокій [238]	В. В. Орлова [176]	О. І. Судакова [221]	А. О. Єпіфанов [71]	Разом
Фінансова	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	18
Ринкова			+	+				+			+			+	+		+	+	8
Інтерфейс			+					+			+								3
Інтелектуальна	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+				+		10
Кадрова	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+		+	+	+	15
Техніко-технологічна	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		16
Політико-правова	+				+	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	13
Екологічна	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	15
Інформаційна	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	17
Силова	+	+			+	+	+	+	+		+	+	+			+	+		12
Ресурсна			+	+									+		+				4
Соціальна													+		+				2
Виробнича																		+	1
Матеріально-сировинна														+					1
Технологічна			+																1
Міжнародна			+																1
Інтерфейс-силова				+															1
Правова		+	+	+															3
Захисна			+																1
Разом	8	5	11	10	8	8	8	10	8	7	10	7	9	6	5	7	9	7	

[2] Складено автором на основі [9; 35; 59; 63; 66; 71; 82; 83; 119; 164; 167; 176; 179; 215; 221; 235; 238; 260]

Подібний підхід до структуризації економічної безпеки, на нашу думку, є занадто вузьким, оскільки не враховує впливу на економічну безпеку підприємства інтелектуального, кадрового потенціалу, політичної ситуації, змін правового поля, силових загроз, пов'язаних із забезпеченням фізичної безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна, комерційних інтересів, загроз екологічного та інформаційно-аналітичного характеру.

На основі проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що найповніше сутнісні характеристики економічної безпеки відображають такі складові, як: техніко-технологічна, політико-правова, фінансова, кадрово-інтелектуальна, силова, екологічна, інформаційна, ринкова, інтерфейсна, міжнародна та ресурсна складові. Схематично структура економічної безпеки представлена на рисунку 1.2.

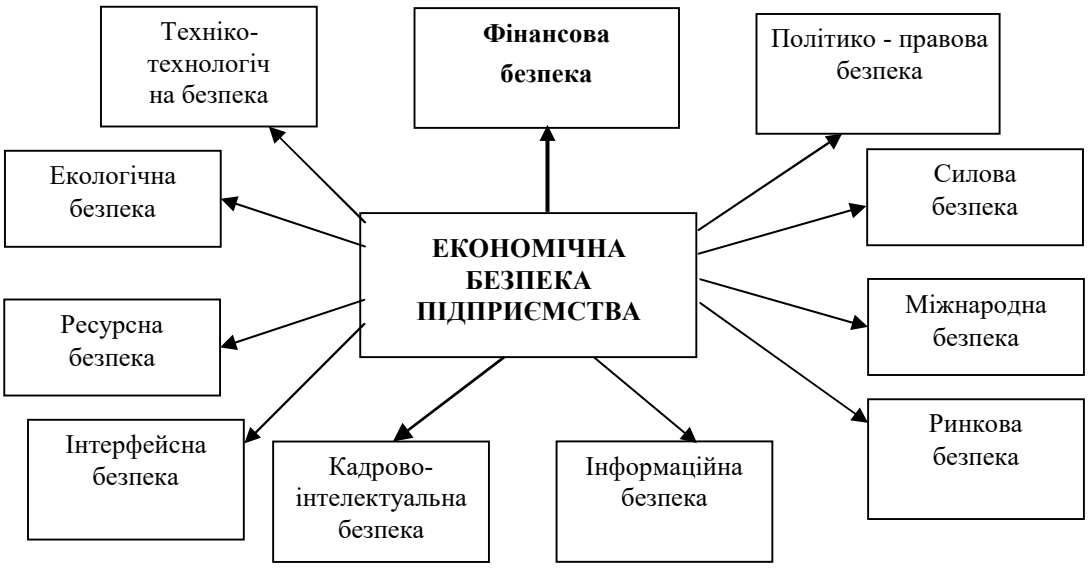

Рисунок 1.2 – Складові економічної безпеки підприємства [3]

Зокрема, найменшу кількість складових економічної безпеки виділяють такі автори як Н. П. Фокіна, В. І. Бокій, А. С. Соснін та П. Я. Пригунов. До структури економічної безпеки вони відносять п'ять складових. Н. П. Фокіна та В. І. Бокій включають до структури економічної безпеки фінансову,

[3] Складено автором з використанням джерел [71; 78; 97; 234]

ринкову, техніко-технологічну, ресурсну та соціальну безпеки [238, с. 113].

Як показали результати аналізу, науковці по-різному структурують економічну безпеку підприємства, проте однозначно виділяють у її складі, як одну із найважливіших складових, фінансову безпеку підприємства (ФБП), оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи [119, с. 15].

Огляд наукової літератури дозволив встановити, що термін «фінансова безпека підприємства», як окрема економічна категорія, з'явився відносно недавно. В Україні поняття «фінансова безпека» комплексно і достатньо детально розглядається сучасними дослідниками на макрорівні в системі більш загальних категорій – «національна безпека» або «економічна безпека країни». Проте, останнім часом вчені та дослідники все більше уваги акцентують на проблемі забезпечення фінансово-економічної безпеки на рівні господарюючих суб’єктів підприємств. Це, передусім, зумовлено тим, що саме підприємства здійснюють безпосередній вплив на формування більшої частини ВВП держави, а також становлять матеріальне підґрунтя для її розвитку, забезпечуючи формування дохідної частини бюджету через сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів. В офіційних нормативних документах визначення фінансово-економічної безпеки підприємства відсутнє, а також досі залишаються не розробленими стандарти фінансово-економічної безпеки.

В ході аналізу наукової літератури, присвяченої питанням фінансово-економічної безпеки, було встановлено, що на сьогоднішній день в економічній теорії виділяють два основні підходи до визначення сутності фінансово-економічної безпеки підприємства. Відповідно до першого підходу, фінансову безпеку розглядають як одну з найважливіших складових економічної безпеки підприємства [10; 25; 29; 31; 63; 82; 171; 210; 221]. Другий підхід наголошує на необхідності виділення фінансово-економічної безпеки як самостійного об'єкту дослідження та управління [48; 152].

На основі аналізу фахової економічної літератури [29; 43; 48; 58; 63;

66; 76; 96; 112; 167; 183; 200; 221; 257], нами розширено існуючий перелік і виділено наступні підходи до розкриття сутності поняття «фінансова безпека підприємства» (рис. 1.3):

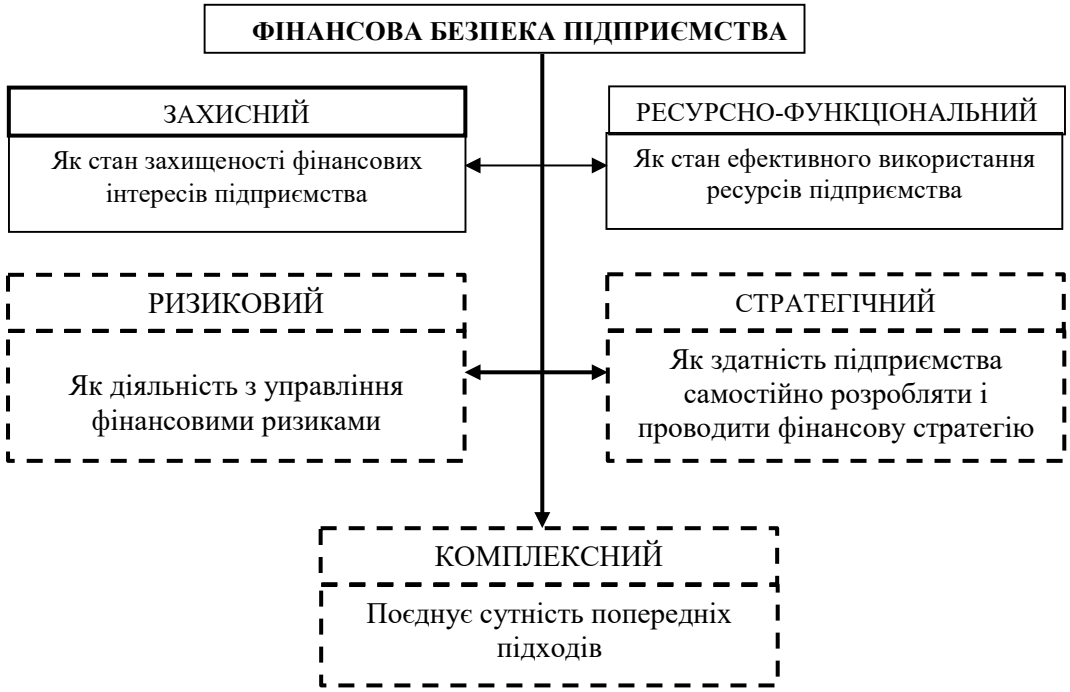

Рисунок 1.3 – Підходи до визначення фінансово-економічної безпеки підприємства[4]

1. Захисний (розглядає фінансову безпеку як стан захищеності фінансових інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз);

2. Ресурсно-функціональний (розглядає фінансову безпеку як стан ефективного використання ресурсів підприємства);

3. Стратегічний (розглядає фінансову безпеку як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію);

4. Ризиковий (розглядає фінансову безпеку як діяльність з управління фінансовими ризиками підприємства);

5. Комплексний (розглядає фінансову безпеку як комплексну характеристику фінансів підприємства і поєднує у собі сутність попередніх підходів).

[4] Складено автором на основі використання джерел [29; 43; 49; 58; 63; 66; 76; 96; 112; 167; 183; 200; 221; 257]

Назви підходів сформульовано авторами, відповідно до їх сутнісного наповнення. Для здійснення ґрунтовного дослідження сутності поняття «фінансова безпека», на нашу думку, доцільно порівняти наукові погляди відомих вчених, що займалися даним питанням (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Підходи до визначення сутності поняття «фінансова безпека підприємства»

Під-хід	Автор	Зміст визначення
1	2	3
Як стан захищеності фінансових інтересів підприємства	І. А. Бланк [29, с. 24]	кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансово-економічної філософії і створюють необхідні передумови фінансово-економічної підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періодах
	А. Г.Загородній, Г. Л. Вознюк [76]	захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання фінансових зобов'язань
	І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко [164, с. 28]	стан, який забезпечує захищеність фінансово-економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах
Як стан ефективного використання ресурсів підприємства	Н. Й. Реверчук [200, с. 22], С. Ф. Покропивний [63] Л. Г. Мельник [257]	захист від можливих фінансових витрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів
	Л.І. Донець, Н.В. Ващенко [58], О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко [7], В.І. Мунтіян [167] О.А. Кириченко, С.М. Лаптєв, П.Я. Пригунов, О.І. Захаров [233, с. 372]	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку
	А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський [71]	здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та конкретних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень, нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища
	Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон [112, с. 87]	здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію
	Р.С. Папехін [183, с. 14]	здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеного і конкурентного середовища; граничний стан фінансово-економічної стійкості, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується спроможністю підприємства протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
Як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію	А. В. Гукова, І.Д. Анікіна [51, с. 101]	здатність підприємства самостійно розробляти і провадити фінансову стратегію, відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища; такий стан підприємства, що дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність у довгостроковому періоді; забезпечує достатню фінансову незалежність; задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; здатен протистояти існуючим і виникаючим небезпекам, що прагнуть завдати фінансово-економічної шкоди підприємству або змінити всупереч бажанню структуру власного капіталу, або примусово ліквідувати підприємство; забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень; захищає фінансові інтереси власників підприємства
Як діяльність з управління ризиками	О. А. Кириченко, І.В. Кудря [94, с. 26] В.І. Куцик А.І. Бартиш [124, с. 252]	діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах
Комплексний підхід	Ю. М. Воробйов, О. Г. Блажевич [43, с. 15]	комплексна характеристика фінансів, здатність підприємства в повній мірі задовольняти як власні потреби, так і інтереси власників та інших учасників фінансових відносин. При цьому, фінанси підприємства безпосередньо характеризуються можливістю нормально створювати і розподіляти вартість продукції, робіт, послуг, утворювати доходи і прибутки, здійснювати необхідні витрати, формувати, розподіляти і використовувати фінансові ресурси тощо
	О.І. Судакова [221, с. 142]	важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стійкість (стабільність); рівні забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов‘язань; якістю фінансових інструментів і послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан підприємства; ступенем захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин
	К. С. Горячева [48, с. 24], В. Л. Ортинський, І. С. Керницький [66]	стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій послуг, котрі використовуються підприємством, по друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по- третє, здатністю фінансово-економічної системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансово-економічної системи
	Л. А. Могиліна [162, с. 4]	динамічний фінансовий стан підприємства, що характеризується стабільною захищеністю його пріоритетних фінансових інтересів від ідентифікованих ендогенних і екзогенних загроз та здатністю забезпечувати реалізацію своїх фінансових інтересів, місії і завдань, а також власний розвиток достатніми обсягами фінансових ресурсів

Таким чином, огляд різних думок науковців, дав можливість зробити

певні висновки. Так, прихильники захисного підходу – І. А. Бланк, А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко [29; 76; 164], розглядають фінансову безпеку як такий рівень фінансового стану, що забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства від реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. На нашу думку, таке трактування категорії фінансово-економічної безпеки підприємства є дещо вузьким, оскільки розкриває лише одну сторону фінансово-економічної безпеки, а саме – захист фінансових інтересів підприємства, і не враховує вплив реальних та потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру на ефективність управління його ресурсами.

З позиції ефективного використання ресурсів визначають фінансову безпеку такі науковці як Н. Й. Реверчук, Л. Г. Мельник, С. Ф. Покропивний, Л. І. Донець, Н. В. Ващенко, О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко, В. І. Мунтіян, О. А. Кириченко, С. М. Лаптєв, П. Я. Пригунов, О. І. Захаров [7; 58; 63; 167; 200; 233; 257]. В межах даного підходу, фінансова безпека підприємства обмежується лише наявністю та ефективним використанням ресурсів. Проте, ми вважаємо, що при визначенні поняття фінансово-економічної безпеки підприємства, не варто зосереджувати увагу лише на її залежності від ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства. Такий підхід є неповним, оскільки він не враховує можливого впливу інших факторів на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства. Крім того, наявність у підприємства конкурентних переваг у матеріальному, фінансовому, кадровому, техніко-технологічному потенціалах не може гарантувати підприємству фінансово-економічної безпеки. В межах ресурсно-функціонального підходу дещо інакше трактують фінансову безпеку А. О, Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський [71]. Визначення даних авторів, на нашу думку, є значно ширшим за попередні, оскільки розглядає фінансову безпеку не лише як здатність підприємства ефективно розпоряджатися своїми ресурсами та раціонально використовувати їх у господарській діяльності, але і як його

спроможність протистояти негативному впливу будь-яких загроз за допомогою використання відповідних інструментів та інших заходів з метою забезпечення подальшого стійкого розвитку. Проте, у цих визначеннях також не враховується цілий ряд факторів, що мають безпосередній вплив на стан фінансово-економічної безпеки підприємства.

На стратегічній спрямованості фінансово-економічної безпеки підприємства акцентують увагу Ю. Б. Кракос та Р. О. Разгон, Р. С. Папехін, А. В. Гукова, І. Д. Звичайно, розробка фінансово-економічної стратегії є важливим етапом у забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства, але, на наш погляд, не варто зводити визначення фінансово-економічної безпеки підприємства лише до реалізації фінансово-економічної стратегії, оскільки рівень фінансово-економічної безпеки залежить і від здатності підприємства управляти ризиками та загрозами, і від ефективного використання ресурсного потенціалу, і від захищеності фінансових інтересів підприємства, які нівелюються за такої інтерпретації даного поняття.

О. А. Кириченко, І. В. Кудря [94, с. 26], В. І. Куцик та А. І. Бартиш [124, с. 252] визначають фінансову безпеку підприємства як діяльність з управління ризиками. Ця думка, на наш погляд, також є слушною, оскільки характеристики безпеки підприємства значною мірою залежать від діяльності менеджерів, однак недоцільно зводити визначення фінансово-економічної безпеки лише до управління ризиками, оскільки дане поняття є досить складним та змістовним і має враховувати й інші фактори, які мають на нього вплив.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує підхід Ю. М. Воробйова та О. Г. Блажевича, які розглядають фінансову безпеку підприємства як комплексну характеристику його фінансів. При цьому, фінанси підприємства безпосередньо характеризуються можливістю нормально створювати і розподіляти вартість продукції, робіт, послуг, утворювати доходи і прибутки, здійснювати необхідні витрати, формувати, розподіляти і використовувати фінансові ресурси тощо. Науковці зазначають, що важливою ознакою

фінансово-економічної безпеки є здатність підприємства в повній мірі задовольняти як власні потреби, так і інтереси власників та інших учасників фінансових відносин [43, С. 12–19]. Комплексно до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» підійшли також О. І. Судакова, К. С. Горячева, В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та Л. А. Могиліна [48; 66; 162; 221]. Вони вважають, що фінансова безпека підприємства полягає і у рівні забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, і у захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз, і у стійкості, ефективності та конкурентоспроможності фінансів. На наш погляд, такий підхід, найбільш повно визначає сутність категорії фінансово-економічної безпеки підприємства та охоплює всі сфери його фінансово-економічної діяльності. Проте він не враховує стратегічної спрямованості підприємства та необхідності управління ризиками, що є дуже важливим за сучасних динамічних умов ринку.

Таким чином, дослідження та узагальнення різних точок зору, які розкривають зміст поняття фінансово-економічної безпеки, дають змогу стверджувати, що воно є комплексним, а усі представлені вище формулювання «фінансово-економічної безпеки підприємства» відображають лише окремі аспекти цього поняття і не можуть претендувати на його однозначне і повне трактування. Крім того, у даних визначеннях відсутні механізми реагування на можливі кризові явища.

Існування різних точок зору щодо інтерпретації «фінансово-економічної безпеки підприємства» у значній мірі пояснюється широтою сутності цього поняття. Найбільш повно дослідив характеристики фінансово-економічної безпеки підприємства І. О. Бланк [29, с. 15]. Так, процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства нерозривно пов'язаний із управлінням фінансовими ризиками, які постійно оточують підприємство. Тому, ми пропонуємо характеризувати фінансово-економічну безпеку підприємства також як систему, спрямовану на ефективне управління фінансовими ризиками підприємства. Основні

характеристики фінансово-економічної безпеки підприємства згруповано та представлено на рис. 1.4.

Рисунок 1.4 – Основні сутнісні характеристики фінансово-економічної безпеки підприємства[5]

[5] Систематизовано автором на основі [29;136; 156]

Проаналізувавши основні підходи провідних вчених-економістів щодо тлумачення фінансово-економічної безпеки підприємства, врахувавши їх переваги та недоліки, ми пропонуємо розглядати поняття фінансово-економічної безпеки підприємства як стан , що характеризується захищеністю фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях фінансово-економічних відносин; забезпеченістю достатнім обсягом та зваженим використанням ресурсів; наявністю стійкої динаміки зростання в поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розробки і реалізації раціональної фінансово-економічної стратегії підприємства; гнучкістю у прийнятті фінансових рішень; здатністю суб'єкта господарювання вчасно реагувати та протистояти загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру внаслідок формування відповідного фінансового забезпечення та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства.

На відміну від існуючих підходів, дане визначення враховує усі аспекти фінансово-економічної діяльності підприємства, які мають вплив на стан фінансово-економічної безпеки, а саме: захищеність фінансових інтересів підприємства, ефективне використання ресурсів підприємства, здатність розробляти фінансову стратегію та здатність управляти фінансовими ризиками підприємства. Власне тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства» віднесемо до комплексного підходу.

Дослідивши сутність поняття «фінансова безпека підприємства», доцільно розглянути складові даної категорії. Зважаючи на існування різних поглядів щодо трактування поняття фінансово-економічної безпеки, у науковій літературі по-різному підходять до виділення складових даної категорії (таблиця 1.3). Так, науковці виділять у структурі фінансово-економічної безпеки від чотирьох до восьми складових.

І. О. Бланк виділяє у складі фінансово-економічної безпеки інвестиційну, інноваційну, кредитну та емісійну складові [29, с.68]. Такий набір функціональних елементів фінансово-економічної безпеки є занадто вузьким, оскільки не враховує впливу на фінансову безпеку бюджетної,

валютної, банківської, страхової складових.

Таблиця 1.3 – Матриця підходів до визначення структури фінансово-економічної безпеки підприємства[6]

Назва складової	Автор								
	О. І. Бланк [29]	М. М. Єрмошенко [73]	К. С. Горячева [48]	О. І. Судакова [221]	Т.Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко [129]	Л. О. Матвійчук [156]	В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько [251]	Авторський підхід	Разом
Інвестиційна	+	+	+	+	+	+		+	7
Грошово-кредитна		+	+	+	+		+		5
Емісійна	+								
Інноваційна	+								1
Бюджетна		+	+	+		+	+		5
Валютна		+	+	+	+		+		5
Банківська		+	+	+	+	+	+		6
Фондова		+	+	+	+	+		+	6
Страхова		+	+	+	+	+		+	6
Кредитна	+					+		+	3
Грошова						+		+	2
Програмно-аналітична						+			2
Податкова							+		1
Бюджетно-податкова					+			+	2
Разом	4	7	7	7	7	8	5	6	

Обмежений набір структурних одиниць фінансово-економічної безпеки підприємства у таких авторів як В. Т. Шлемко та І. Ф. Бінько [251]. Вони пропонують виділяти наступні складові: грошово-кредитну, бюджетну, валютну, банківську та податкову. При такому структуруванні також не враховується чималий набір чинників впливу на фінансову безпеку підприємства, зокрема, фондова, страхова, інвестиційна компоненти.

Більшість авторів схиляються до думки, щоб виділяти у складі фінансово-економічної безпеки основні сім складових. Так, зокрема, М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева, О. І. Судакова, Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко виділяють інвестиційну, грошово-кредитну, бюджетну, валютну, банківську, фондову та страхову складові фінансово-економічної безпеки [73; 48; 129]. Ми частково погоджуємось із таким підходом до виділення функціональних складових фінансово-економічної безпеки, оскільки, на нашу думку, недоцільно окремо виділяти банківську

[6] Складено автором на основі [29; 48; 73; 129; 156; 221; 251]

складову. Дана складова пов'язана із здійсненням кредитно- депозитних операцій, відкриттям поточних рахунків та здійсненням безготівкових розрахунків. Таким чином, вона частково дублює грошово- кредитну складову, яка регулює відносини з приводу кредитних операцій та грошових розрахунків, та інвестиційну складову, яка спрямована також на врегулювання відносин підприємства із комерційними банками з приводу депозитних (вкладних) операцій.

Крім того, ми погоджуємось із Л. О. Матвійчук, яка пропонує розмежовувати грошову та кредитну складові фінансово-економічної безпеки, оскільки дані складові регулюють різні аспекти фінансових відносин на підприємстві [156, с. 56].

Також, на наше переконання, логічно агрегувати грошову та валютну складові та не виділяти окремим блоком валютну складову, оскільки розрахунки і в національній, і в іноземній валютах можна віднести до одного типу – грошових операцій.

Разом із тим, ми вважаємо економічно обґрунтованим класифікувати фінансову безпеку за видами фінансових відносин, які відбуваються на підприємстві.

Таким чином, доцільно дослідити структуру фінансових відносин. В ході аналізу встановлено, що усі фінансові відносини підприємства поділяються на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх фінансових відносин підприємства входять: відносини обміну (взаємовідносини між суб'єктами господарювання, у вигляді розрахунків з постачальниками і покупцями) та відносини розподілу (взаємовідносини з бюджетом – платежі та асигнування; взаємовідносини з фондами цільового призначення внески і надходження; взаємовідносини зі страховими компаніями – страхові платежі й страхові відшкодування; взаємовідносини з банками – відкриття та ведення рахунків, зберігання коштів на депозитах, отримання і погашення кредитів, отримання і сплата відсотків тощо; взаємовідносини з інституціями фінансового ринку розміщення власних цінних паперів та

інвестування тимчасово вільних коштів; взаємовідносини з галузевими і корпоративними органами; внески у централізовані фонди і надходження з них.

Внутрішні фінансові відносини підприємства мають розподільний характер і включають: розподіл доходу і формування прибутку; розподіл чистого прибутку та його використання; формування та використання амортизаційних відрахувань; утворення та використання фондів підприємств.

Виходячи із специфіки фінансових відносин, ми пропонуємо виділяти наступні структурні складові фінансово-економічної безпеки підприємства: грошову, кредитну, інвестиційну, бюджетно-податкову, фондову та страхову. Взаємозв'язок між складовими безпеки та видами фінансових відносин відображено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4. – Взаємозв'язок між складовими безпеки та видами фінансових відносин

Види фінансових відносин на підприємстві	**Складові фінансово-економічної безпеки підприємства**
1. Взаємовідносини між суб'єктами господарювання у вигляді розрахунків між постачальниками і покупцями	- грошова - інвестиційна - фондова - кредитна
2. Взаємовідносини з бюджетом: платежі, асигнування	- бюджетно-податкова
3. Взаємовідносини з фондами цільового призначення: внески, надходження	- бюджетно-податкова
4. Взаємовідносини із страховими компаніями: страхові платежі і страхові відшкодування	- страхова
5. Взаємовідносини з банками: відкриття і ведення поточних рахунків, зберігання коштів на депозитах, отримання і погашення кредитів, отримання і сплата відсотків	- грошова - інвестиційна - кредитна
6. Взаємовідносини з інституціями фінансового ринку: розміщення власних цінних паперів та інвестування тимчасово вільних коштів	- фондова - інвестиційна
7. Взаємовідносини із галузевими і корпоративними організаціями: внески у централізовані фонди і надходження з них	- грошова
8. Розподіл доходу і формування прибутку	- грошова
9. Розподіл чистого прибутку та його використання	- фондова - інвестиційна - грошова
10. Формування та використання амортизаційних відрахувань	- інвестиційна - грошова
11. Утворення та використання фондів підприємств	- грошова

Структура фінансово-економічної безпеки показана на рисунку 1.5.

Рисунок 1.5 – Структура фінансово-економічної безпеки підприємства [запропоновано автором]

Так, грошова складова пов’язана із врегулюванням відносин підприємства, що виникають в процесі здійснення грошових розрахунків у національній валюті (готівкових та безготівкових), іноземній валюті (під час здійснення експортно-імпортних операцій), а також при відкритті поточних рахунків у банках.

Кредитна складова фінансово-економічної безпеки направлена на врегулювання взаємовідносин підприємства з банками й іншими кредитними інститутами з приводу отримання грошових, товарних (комерційних), лізингових кредитів, а також із покупцями, в разі надання їм комерційного

кредиту. Інвестиційна складова пов’язана із регулюванням діяльності підприємства в інвестиційній сфері, у тому числі в процесі здійснення депозитних операцій з банківськими установами.

Бюджетно-податкова складова направлена на врегулювання взаємовідносин підприємства із бюджетом та позабюджетними фондами з приводу сплати податків та зборів, отримання бюджетних кредитів та бюджетного фінансування, відшкодування податку на додану вартість, отримання податкового кредиту.

Фондова складова спрямована на врегулювання питань, пов’язаних з випуском і продажем підприємством власних цінних паперів та розподілом дивідендів.

Страхова складова фінансово-економічної безпеки передбачає врегулювання взаємовідносин підприємства із страховими компаніями з приводу страхування майна підприємства, фінансових ризиків, страхування відповідальності, страхування персоналу підприємства. Кожна із складових фінансово-економічної безпеки підприємства повинна забезпечувати високий рівень фінансово-економічної безпеки та створювати належні умови для протидії негативним чинникам зовнішнього та внутрішнього характеру.

Таким чином, фінансова складова економічної безпеки на сьогодні є визначальною, а управління фінансовою безпекою повинно здійснюватися на постійній основі, а не носити епізодичний характер лише у випадку настання кризових явищ. Тобто, підприємства повинні завчасно розробляти механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки, тим самим, створюючи умови для власної ефективної діяльності. Розглянувши сутність та структуру фінансово-економічної безпеки підприємства, варто зазначити, що дане поняття нерозривно пов’язане із такими категоріями як ризик, небезпека і загроза. У зв’язку з цим, вважаємо за доцільне визначити їх суть, характерні риси та особливості, що дасть змогу показати взаємозв’язок цих понять, а також сприятиме полегшенню процесу управління фінансовою безпекою підприємства.

1.2 Науково-методичні підходи до оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства за сучасних умов господарювання

Сучасні умови діяльності підприємств, які супроводжуються посиленням кризових явищ в економіці, не можуть гарантувати фінансово-економічної безпеки суб'єктам господарювання. В той же час, науковцями не приділялася достатня увага розробці адекватного механізму оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства. Розглянемо існуючі методи оцінки фінансово-економчної безпеки підприємств за сучасних умов господарювання (рис.1.6).

Методи інтегральної оцінки передбачають формування єдиного показника, у якому відтворюються значення інших часткових показників, скоригованих відповідно до їх вагомості та інших чинників. Інтегральний метод спрощує процедуру оцінки та дає змогу комплексно оцінити рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, яка залежить від багатьох складових.

До методів інтегральної оцінки можна віднести ресурсно-функціональний метод оцінки фінансово-економічної безпеки, програмно-цільовий метод оцінки фінансово-економічної безпеки та скоринговий метод оцінки за показниками фінансового стану (метод балів, ранговий метод).

Так, представники ресурсно-функціонального підходу пропонують визначати рівень фінансово-економічної безпеки на основі оцінки ступеня використання фінансових ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою, а потім експертним шляхом формувати інтегральний показник [119, с.144-145; 105, с. 54]:

$$ФБ = \sum_{i=1}^{n} k_i \times d_i \qquad (1.1)$$

де k_i - значення часткових функціональних критеріїв фінансово-економічної безпеки підприємства;

d_i - питома вага значущості функціональних складових фінансово-

економічної безпеки підприємства;

n - кількість функціональних складових фінансово-економічної безпеки підприємства.

Порядок визначення рівня фінансово-економічної безпеки за окремими функціональними підсистемами найбільш повно представлений у роботі К. С. Горячевої, яка виділяє сім таких функціональних складових, а саме: бюджетну, грошово-кредитну, валютну, банківську, інвестиційну, фондову та страхову [48, с. 110–115]. Даний методичний підхід є дуже широким та трудомістким, разом з тим він є досить інформативним, оскільки ґрунтується на системному підході до оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства і охоплює усі функціональні області фінансово-економічної безпеки.

В. А. Забродський пропонує використовувати для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки програмно-цільовий метод, відповідно до якого, оцінка фінансово-економічної безпеки ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають фінансово-економічну безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу як кластерний та багатовимірний аналіз [74]. Недоліком даного підходу є високий ступінь складності аналізу, що проводиться із використанням методів математичного аналізу.

До того ж, і це відзначає сам автор, дуже складною є оцінка стійкості сукупного інтегрального показника при заданій області його зміни. Запропонований В. А. Забродським підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки дає змогу оцінити її рівень, але, швидше, з позиції математика, а не управлінця [4, с. 11; 235, с. 321].

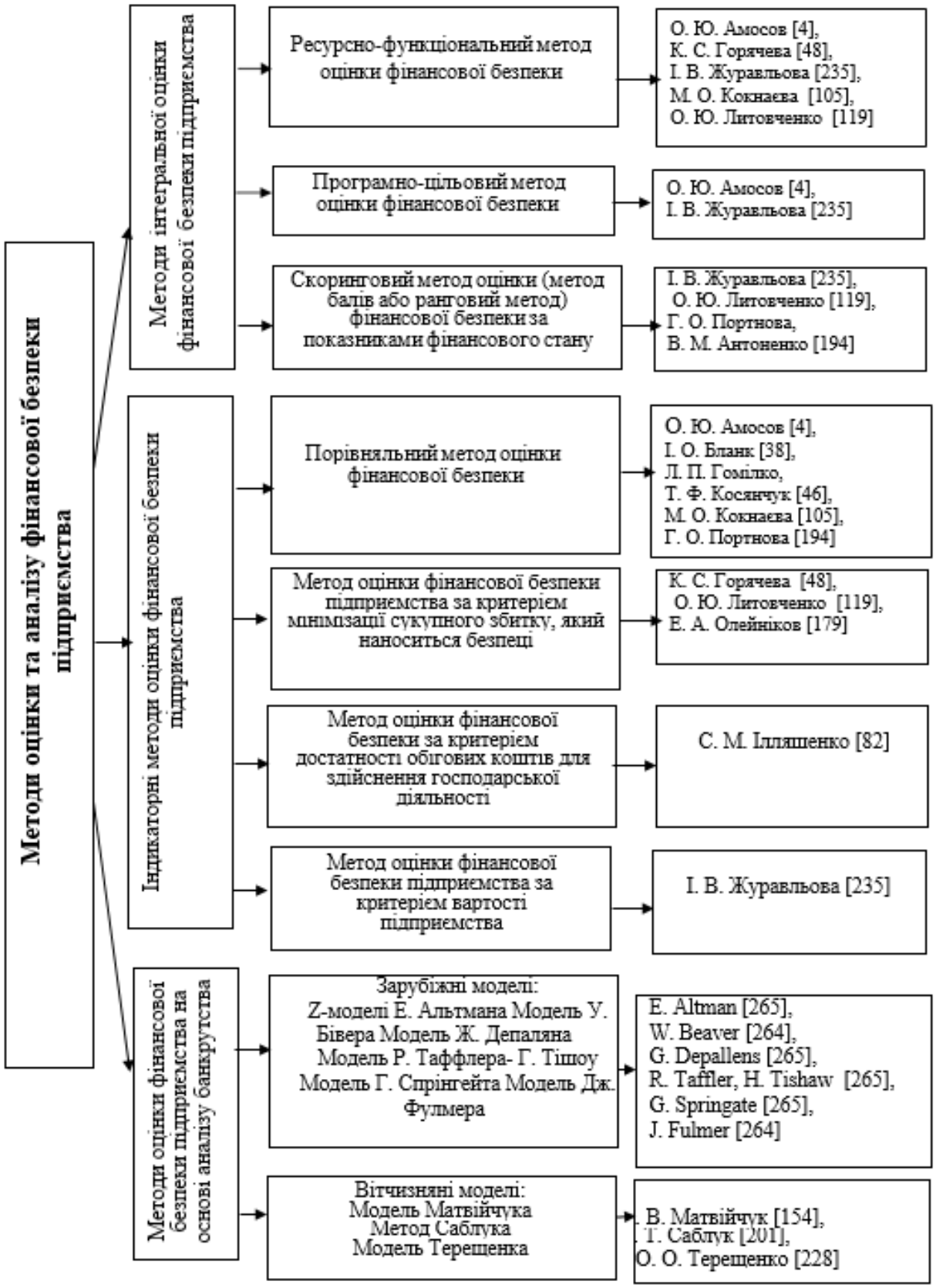

Рисунок 1.6 – Систематизація методів оцінки та аналізу фінансово-економічної безпеки підприємства

Скорингові методи оцінки рівня фінансово-економічної безпеки базуються на підрахунку балів за кожною позицією показників, за якими оцінюється фінансово-економічна безпека. Скорингові методи включають в себе експертний аналіз, який передбачає опитування експертів (кваліфікованих фахівців) з подальшою математичною обробкою результатів дослідження. До групи скорингових методів оцінки можна віднести ранговий метод або метод балів. Даний метод дає змогу встановити важливість кожного показника фінансово-економічної безпеки підприємства у формуванні її загального рівня на підставі вагових коефіцієнтів, присвоїти кожному показнику певну кількість балів, відповідно до інтервалів їх значень, а також провести інтегральну оцінку фінансово-економічної безпеки підприємства [235, с. 322]. Проте, недоліками методу є суб'єктивність думок експертів; при застосуванні великої кількості коефіцієнтів, які можуть змінюватися в часі нерівномірно, виникають труднощі у формулюванні висновків щодо стану фінансово-економічної безпеки підприємства. Крім того, для більшості коефіцієнтів відсутні нормативні їх значення, що також утруднює оцінку даних показників.

В основі визначення рівня фінансово-економічної безпеки лежать граничні значення показників та їхній рейтинг [194, с. 352]. В процесі експертної оцінки кожному експерту пропонується оцінити рейтинг кожного показника, ґрунтуючись на певній бальній шкалі. Таким чином, створюється система оціночних показників, кожному з яких привласнюється певний ранг, формується шкала оцінки отриманих показників і визначається механізм розрахунку сукупного рейтингу показника [119, с.142–143].

На основі цього методу можливо виконати ранжування як окремих показників, так і груп найбільш значимих показників для оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства.

Так, якщо показник має значення вище нормального, то йому присвоюється I клас; нижче нормального, але вище критичного – II клас;

нижче критичного – III клас. Інтегральна оцінка безпеки дається в балах і визначається як сума добутків рейтингу кожного показника на клас:

$$Б = \Sigma(Ре_i \times Кл_i) \quad (1.1)$$

де $Б$ – сума балів;

$Ре_i$ – рейтинг і-го показника;

$Кл_i$ – клас і-го показника.

Рейтинг показника визначається відповідно до цілей дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження. Сумарний рейтинг показників завжди складає 100, тобто кожному показнику присвоюється певне числове значення менше ста, яке відображає важливість даного показника.

Таким чином, для показників, усі значення яких відповідають I класу, кількість балів дорівнює – 100, II класу – 200, III класу – 300. Відповідно до кількості набраних балів, присвоюється клас фінансово-економічної безпеки підприємства: I клас – високий рівень фінансово-економічної безпеки (100–150 балів); II клас – нормальний рівень безпеки (151–250 балів); III клас – критичний рівень безпеки підприємства (251–300 балів) [119, с.142–143].

Схожий підхід до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки використовує О. Л. Пластун, який пропонує здійснювати її за допомогою семи показників: коефіцієнта зносу основних засобів, фондовіддачі основних засобів, рентабельності активів, коефіцієнта оборотності активів, загального коефіцієнта покриття, коефіцієнта фінансування та коефіцієнта втрати платоспроможності.

Максимальну оцінку 100 балів пропонується розділити між сімома показниками у таких пропорціях: 10 балів – для коефіцієнтів зносу основних засобів, фондовіддачі основних засобів, рентабельності та оборотності активів; 20 балів – для коефіцієнтів покриття, фінансування та втрати платоспроможності. Значення поправочних коефіцієнтів поділяються на три

групи, відповідно до трьох типів оцінки фінансово-економічної, і можуть приймати одне з трьох значень: 0; 0,5 і 1. Поправочні коефіцієнти обираються на основі визначених інтервалів значень обраних показників. За підсумками аналізу можна отримати три типи оцінки рівня фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємництва: критичний (менше 60 балів), недостатній (60–80 балів), достатній (80–100 балів) [186, с. 84–93].

Індикаторні методи оцінки фінансово-економічної безпеки базуються на розрахунку групи коефіцієнтів (так званих індикаторів) або виборі певного критерію, за яким може оцінюватися стан фінансово-економічної безпеки підприємства. До цієї групи методів відносяться: порівняльно-індикаторний метод оцінки фінансово-економічної безпеки; метод оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці; метод оцінки фінансово-економічної безпеки за критерієм достатності обігових коштів для здійснення господарської діяльності; метод оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства за критерієм вартості підприємства.

Порівняльно-індикаторний метод оцінки передбачає відбір ряду показників, так званих індикаторів, що можуть характеризувати рівень фінансово-економічної безпеки, та зіставлення їх фактичних значень із пороговими (критичними та нормальними) [4; 46; 105].

За цим методом найвищий рівень фінансово-економічної безпеки підприємства досягається за умови, що вся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових (критичних, нормальних) значень. Такий підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки заслуговує на увагу, проте його недоліком є те, що використання цього методу залежить в основному від визначення порогових показників, значення яких можуть варіюватись залежно від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство не може вплинути, а тільки пристосовується до його умов. Крім того, дуже важко визначити для підприємств ці порогові рівні, до того ж, вони є різними для кожного окремого підприємства [92, С. 116; 119, с. 139].

У якості значень індикаторів Л. П. Гомілко та Т. Ф. Косянчук приймають нормалізовані значення вихідних показників оцінки рівня фінансово-економічної безпеки. Нормування, при цьому, проводиться відносно нормального значення показника – мінімального чи максимального (залежно від методичного підходу) [46, с. 46; 105, с. 53; 194, с. 351]. Таким чином, нормоване значення індикатора розраховується за формулою:

$$X_{іф} = (\frac{P_{іф}}{P_{ін}})^{\delta}, \quad (1.2)$$

де $X_{іф}$ – значення індикатора;

$P_{іф}$, $P_{ін}$ – відповідно фактичне і нормальне значення і-го показника;

δ – показник ступеня (для показника типу «мінімум» дорівнює 1, для показника типу «максимум» дорівнює мінус 1.

В такому випадку нормальне значення індикатора $X_н$ =1. Критичні значення вихідних показників визначаються виходячи із умови мінімально допустимого рівня фінансово-економічної безпеки, недосягнення яких означало б перехід підприємства в економічно небезпечну зону. Нормоване значення критичного показника індикатора визначається за формулою:

$$X_{ікр} = (\frac{P_{ікр}}{P_{ін}})^{\delta} \quad , \quad (1.3)$$

де $P_{ікр}$ – критичне значення вихідного показника.

Таким чином, індикаторами рівня фінансово-економічної безпеки підприємства можуть бути нормовані значення показників, розраховані на основі нормальних (граничних) значень вихідних показників.

Е. А. Олейніков [179] розглядає метод оцінки фінансово-економічної безпеки за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці. Для цього він пропонує розраховувати частковий функціональний критерій фінансово-економічної складової економічної безпеки підприємства:

$$ЧФК = З_в/(В + З_о) \rightarrow max \quad (1.4)$$

де $ЧФК$ – частковий функціональний критерій забезпечення фінансово-економічної складової економічної безпеки підприємства;

$З_В$ – сукупний відвернений збиток за фінансовою складовою економічної безпеки підприємства;

$В$ – загальні понесені підприємством витрати на реалізацію заходів із забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства;

$З_о$ – загальний понесений підприємством збиток за фінансовою складовою економічної безпеки підприємства.

Автор стверджує, що розраховане таким способом значення часткового функціонального критерію фінансово-економічної безпеки відображає загальну ефективність заходів із забезпечення фінансово-економічної складової економічної безпеки, які вживаються з метою відвернення можливих збитків від негативних впливів [179]. Крім того, Е. А. Олейніков вважає, що даний індикатор є сукупним показником «фінансового здоров'я» підприємства і потенціалу його корпоративного росту. Проте, наведені у даному методі критерії дуже важко розраховувати через відсутність необхідних для цього бухгалтерських та статистичних даних. Для використання цього методу потрібно вести додатковий облік, без якого такий показник можна розрахувати лише експертним шляхом, через що він буде нести виключно суб'єктивний характер.

С. М. Ілляшенко [82] пропонує здійснювати оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства на основі аналізу його фінансово-економічної стабільності, ступінь якої визначається із врахуванням достатності оборотних коштів (власних та запозичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності.

Так, С. М. Ілляшенко виділяє 5 рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства: абсолютний – для нормального функціонування підприємству достатньо власних оборотних коштів; нормальний – підприємство обходиться власними джерелами формування запасів та покриття витрат;

хиткий – підприємству недостатньо власних оборотних коштів і воно залучає середньо- і довгострокові позики та кредити; критичний – крім власних оборотних коштів, середньо- і довгострокових позик та кредитів, залучаються ще й короткострокові; кризовий – підприємство знаходиться на межі банкрутства [82]. Даний підхід є дуже вузьким, тому має обмежене використання для оцінки фінансово-економічної безпеки, оскільки у фінансовій діяльності, крім оборотних коштів, задіяні основний капітал, прибуток, інвестиції, цінні папери, грошові кошти тощо.

Принципово з іншого боку, дає можливість оцінити фінансову безпеку підприємства вартісний підхід [235]. Метод оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства за критерієм його вартості, дає змогу оцінити фінансову безпеку з позиції можливості нарощувати капіталізацію підприємства, збільшувати його ринкову вартість. Вартісний підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки сформувався у межах розгляду підприємства як особливого інвестиційного товару, що має корисність та вартість для інвесторів.

Головною метою управління фінансовою безпекою підприємства, згідно з цим підходом, є максимізація вартості підприємства. Питання вартості підприємства тісно пов’язані із таким важливим показником стану фінансово-економічної безпеки як прибуток. При відсутності прибутку, або наявності збитків на підприємстві неможливого говорити про його фінансову безпеку.

Для оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства деякими авторами [176] використовуються також методи оцінки імовірності банкрутства. Ці методи дають можливість своєчасно виявляти факти фінансово-економічної неспроможності підприємства, що є одним із індикаторів фінансово-економічної безпеки.

У зарубіжних країнах для оцінки ризику банкрутства і кредитоспроможності підприємств широко використовуються багатофакторні моделі відомих західних економістів: Альтмана, Бівера,

Депаляна, Спрінгейта, Таффлера, Тішоу та ін, розроблені за допомогою багатовимірного дискримінантного аналізу (Додаток Б).

Українські вчені на чолі з академіком УААН П. Т. Саблуком рекомендують для діагностики банкрутства проводити експрес-аналіз фінансового стану, який складається з розрахунку п'яти показників: коефіцієнта Бівера; рентабельності активів (6–8% свідчить про благополучний стан); відношення зобов'язань до активів (благополучний стан оцінюється, якщо цей показник ≤ 37%); відношення суми власного капіталу та позаоборотних активів до суми загальних активів (благополучний стан оцінюється в 0,4); відношення обігових активів до короткострокових зобов'язань (сприятливий стан, коли показник дорівнює більше 1) [197; 201].

Ця методика дає найбільш точні результати, які збігаються з результатами діагностики банкрутства за коефіцієнтом Альтмана.

А. В. Матвійчук для оцінки імовірності банкрутства пропонує наступну модель:

$$Z = 0{,}033X_1 + 0{,}268X_2 + 0{,}045X_3 - 0{,}018X_4 - 0{,}004X_5 - 0{,}015X_6 + 0{,}702X_7, \quad (1.5)$$

де X_1 – відношення оборотних активів до необоротних активів;

X_2 – відношення чистого доходу від реалізації до поточних зобов’язань;

X_3 – відношення чистого доходу від реалізації до власного капіталу;

X_4 – відношення підсумку балансу до чистого доходу від реалізації;

X_5 – відношення власних оборотних засобів (Оборотні активи - Поточні зобов’язання) до оборотних активів;

X_6 – відношення залученого капіталу(Довгострокові зобов’язання + Поточні зобов’язання) до підсумку балансу;

X_7 – відношення власного капіталу до боргових зобов'язань (Забезпечення наступних витрат і платежів + Довгострокові зобов’язання + Поточні зобов’язання).

Якщо при оцінюванні фінансового стану підприємства, із

застосуванням даної моделі, значення Z більше за 1,104, то це свідчить про задовільний фінансовий стан та низьку імовірність банкрутства. Чим вище значення Z, тим стійкіше становище компанії. Якщо значення Z для підприємства менше за 1,104, то виникає загроза фінансово-економічної кризи. Із зменшенням показника Z збільшується можливість банкрутства [154, С. 26].

Ця модель, як і модель О. О. Терещенка, є найбільш оптимальними для визначення імовірності банкрутства. Модель О. О. Терещенка має вигляд:

$$Z_{TEP} = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6, \quad (1.6)$$

де X_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 – відношення прибутку до виручки;

X_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 – відношення виручки до основного капіталу.

Коли $Z_{TEP}>2$ – банкрутство не загрожує, $1<Z_{TEP}<2$ – фінансова стійкість порушена, $0<Z_{TEP}<1$ – існує загроза банкрутства [100; 228].

На нашу думку, дані дискримінантні моделі можна використовувати для оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, але лише для підтвердження результатів проведеного аналізу і з певною корекцією, оскільки вони дають загальну оцінку діяльності підприємства, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, а для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно розраховувати стан лише фінансово-економічної та інвестиційної діяльності підприємства. Здійснений аналіз методів та моделей, що використовуються для оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, дав можливість виділити основні переваги та недоліки існуючих методів (таблиця 1.5).

Таблиця 1.5 — Порівняльна характеристика існуючих методів оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства[7]

Назва методу	Переваги	Недоліки
Методи інтегральної оцінки фінансово-економічної безпеки		
Ресурсно-функціональний метод	- інтегрування сукупності показників, що визначають фінансову безпеку, в один показник; - системність оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, що охоплює усі функціональні області фінансово-економічної безпеки.	- ототожнення фінансово-економічної безпеки із оцінкою використання фінансових ресурсів; - суб'єктивність визначення ваг коефіцієнтів.
Програмно-цільовий метод	- інтегрування сукупності показників, що визначають фінансову безпеку, в один показник; достовірність результатів оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства.	- високий ступінь складності аналізу через використання методів математичного аналізу.
Скоринговий метод (метод балів, ранговий метод)	- інтегрування сукупності показників, що визначають фінансову безпеку, в один показник; - використання гнучкого обчислювального алгоритму; - багатогранність дослідження фінансово-економічної безпеки.	- високий ступінь суб'єктивізму.
Індикаторні методи оцінки фінансово-економічної безпеки		
Порівняльний метод	- простота застосування методу; - можливість швидкого відстеження негативних тенденцій шляхом порівняння розрахованих коефіцієнтів із пороговими значеннями показників.	- змінність порогових значень показників в залежності від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство не має впливу.
Метод оцінки за критерієм мінімізації сукупного збитку, що наноситься безпеці	- врахування величини збитків від негативних впливів на фінансову безпеку.	- можливість розрахунку показників лише експертним шляхом; - необхідність ведення додаткового обліку для розрахунку критерію «мінімуму сукупного збитку»; - вузькість методу, оскільки не враховуються усі сфери фінансово-економічної діяльності підприємства.
Метод оцінки за критерієм достатності обігових коштів	- простота розрахунку.	- вузькість методу, оскільки не враховують показники ефективності використання основного капіталу, грошових коштів, інвестицій та показників прибутковості
Метод оцінки за критерієм вартості підприємства	- розгляд підприємства як особливого інвестиційного товару, що має корисність та вартість для інвесторів.	- ігнорування оцінки фінансового стану підприємства.

[7] Систематизовано та доповнено автором на основі використання джерел [4; 48; 100; 172; 176; 186; 235]

Продовження таблиці 1.5

Назва методу	Переваги	Недоліки
Методи оцінки фінансово-економічної безпеки на основі аналізу можливості банкрутства		
Z-моделі Альтмана	- простота розрахунку;	- неадаптованість до вітчизняної економіки через неврахування специфіки діяльності українських підприємств; - формування узагальнюючої оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, у той час, коли для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно аналізували лише стан фінансово-економічної та інвестиційної складової.
Модель Таффлера-Тішоу	- простота розрахунку.	
Модель Спрінгейта	- висока точність.	
Модель Фулмера	- широке охоплення показників; - висока точність.	
Методи оцінки фінансово-економічної безпеки на основі аналізу можливості банкрутства		
Модель Creditmen (Ж. Депаляна)	- простота розрахунків; - можливість визначення загроз фінансовій безпеці, що виражені через певні коефіцієнти; - можливість застосування методики при проведенні зовнішнього аналізу підприємств.	- обмеженість рівнів фінансово-економічної безпеки (високий, низький) через наявність тільки одного інтервального граничного значення; - суб'єктивність визначення експертами вагових коефіцієнттів; - формування узагальнюючої оцінки фінансово-гоподарської діяльності підприємтва, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, у той час, коли для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно аналізували лише стан фінансово-економічної та інвестиційної складової.
Модель Бівера	- можливість визначення межі задовільного фінансового стану підприємства і його схильності до неплатоспроможності.	- відсутність широкої диференціації оцінки фінансового стану та ймовірності банкрутства; - формування узагальнюючої оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, у той час, коли для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно аналізували лише стан фінансово-економічної та інвестиційної складової.
Метод Саблука	високий рівень достовірності результатів.	- недостатня дослідженість методу; - формування узагальнюючої оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, у той час, коли для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно аналізували лише стан фінансово-економічної та інвестиційної складової.

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
Модель Матвійчука	-адаптованість до особливостей діяльності вітчизняних підприємств; -врахування широкого спектру показників економічної діяльності підприємства з різних форм бухгалтерської звітності.	- відсутність широкої диференціації оцінки фінансового стану та ймовірності банкрутства; - неврахування галузевої специфіки діяльності підприємств; формування узагальнюючої оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, у той час, коли для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно аналізували лише стан фінансово-економічної та інвестиційної складової.
Модель Терещенка	-врахування великої кількості показників економічної діяльності підприємства; -висока достовірність прогнозу; -зручність у застосуванні; -адаптованість до вітчизняних статистичних даних; -врахування сучасної міжнародної практики; -врахування галузевих особливостей підприємства, шляхом використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств	- відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану; - формування узагальнюючої оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, яка включає операційну, фінансову та інвестиційну складові, у той час, коли для оцінки фінансово-економічної безпеки доцільно аналізували лише стан фінансово-економічної та інвестиційної складової.

* систематизовано та доповнено автором на основі використання джерел [4; 48; 100; 172; 176; 186; 235]

Відтак, на основі аналізу економічної літератури, присвяченої питанням фінансово-економічної безпеки, нами було виділено три основні групи методів оцінки та аналізу стану фінансово-економічної безпеки підприємств: методи інтегральної оцінки фінансово-економічної безпеки; методи оцінки фінансово-економічної безпеки на основі аналізу можливості банкрутства; індикаторні методи оцінки фінансово-економічної безпеки.

1.3 Організація механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Концепція безпеки підприємства – це цілісне і системне розуміння, бачення і представлення шляхів усунення небезпек, які реально загрожують або можуть загрожувати підприємству зсередини і ззовні, а також способи мінімізації можливих шкідливих наслідків [252].

Таким чином, концепція управління фінансовою безпекою підприємства – це система поглядів, вимог та умов реалізації заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Будь-яка концепція повинна бути конструктивною та достатньо гнучкою, щоб реагувати на зміну умов внутрішнього та зовнішнього середовища. Конструктивність концепції полягає у тому, що вона повинна відображати початковий стан об'єкта, на перетворення якого спрямована концепція; стан об'єкта, досягнутий в результаті реалізації концепції; заходи досягнення сформульованих у концепції цілей; механізм реалізації концепції, тобто способи (методи) використання виділених засобів і ресурсів [66, с. 133].

Виходячи із зазначених вимог, концепція управління фінансовою безпекою підприємства повинна містити наступну послідовність етапів: аналіз ризиків та загроз фінансовій безпеці підприємства; розробка методологічного інструментарію оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємства; розробка стратегії управління фінансовою безпекою підприємства; розробка механізму управління фінансовою безпекою підприємства; оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства; коригування тактики та стратегії управління фінансовою безпекою, відповідно до зміни умов (рис. 1.7).

Перший етап передбачає діагностику фінансово-економічної складової економічної безпеки підприємства, виявлення потенційних та реальних загроз і небезпек, їх ранжування за ступенем значимості, величиною можливого збитку; визначення причин небезпек та загроз, прогнозування можливих наслідків реалізації загроз, розрахунок можливих збитків; формулювання проблемних ситуацій у сфері фінансово-економічної безпеки підприємства.

На другому етапі здійснюється розробка методологічного інструментарію оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємства, що включає вибір методів оцінки та визначення основних критеріїв і показників стану фінансово-економічної безпеки підприємства, та

визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

Рисунок 1.7 — Концепція управління фінансовою безпекою підприємства

Третій етап (стратегічний рівень) має на меті розробку стратегії управління фінансовою безпекою, на основі оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства на попередньому етапі. Крім того, на даному етапі визначаються конкретні цілі щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, мета управління фінансовою безпекою з урахуванням проблемних ситуацій, а також здійснюється постановка завдань, що сприятимуть досягненню мети концепції фінансово-економічної безпеки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства.

На четвертому етапі відбувається розробка тактики управління фінансовою безпекою підприємства: здійснюється вибір принципів управління фінансовою безпекою підприємства, окреслення функцій управління фінансовою безпекою, формування організаційної структури управління фінансовою безпекою підприємства. Цей етап також має на меті розробку комплексу заходів, необхідних для реалізації основних положень

концепції управління фінансовою безпекою підприємства, що передбачає створення необхідних умов для реалізації процесу управління фінансовою безпекою підприємства; пошук джерел ресурсного забезпечення концепції управління фінансовою безпекою підприємства; підготовку професійних кадрів у сфері управління фінансовою безпекою; навчання працівників питанням дотримання комерційної таємниці підприємства, правилам роботи із документацію та технічними засобами; створення підрозділу фінансово-економічної безпеки, належна організація управління таким підрозділом; встановлення технічних засобів захисту; контроль за ефективністю виконання основних положень концепції фінансово-економічної безпеки; розвиток системи фінансово-економічної безпеки підприємства та удосконалення форм та методів управління фінансовою безпекою. Крім того, на даному етапі здійснюється розробка механізму управління фінансовою безпекою підприємства, який є серцевиною концепції управління фінансовою безпекою, оскільки він визначає порядок її забезпечення. Без створення дієвого механізму неможлива реалізація кінцевої мети концепції.

Оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства має на меті зіставлення відповідності концепції, сформульованим у ній цілям та завданням, а також оцінку ефективності реалізованої концепції управління фінансовою безпекою.

Останнім етапом запровадження концепції управління фінансовою безпекою є етап коригування тактики, стратегії управління фінансовою безпекою, перегляд засобів досягнення, передбачених концепцією, цілей, відповідно до зміни умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Отже, основним етапом формування концепції управління фінансовою безпекою підприємства є побудова ефективного механізму управління фінансовою безпекою підприємства, який був би орієнтований на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам та забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства.

І. О. Бланк вважає, що до складу механізму управління фінансовою

безпекою підприємства повинні входити такі складові: система державного нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки підприємства, ринковий механізм регулювання фінансово-економічної безпеки підприємства, внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства, система методів управління, система інструментів управління [29]. Такий підхід є більш комплексним, ніж попередні, але і в ньому відсутня організаційна структура управління фінансовою безпекою підприємства.

На погляд М. М. Єрмошенка, механізм управління фінансовою безпекою має містити такі складові: економічні закономірності, мета і завдання управління, функції, організаційна структура, принципи управління, методи управління, кадри управління, техніка і технологія управління, критерії оцінки ефективності системи управління [73].

К. С. Горячева до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства відносить такі елементи: сукупність фінансових інтересів підприємства; функції, принципи і методи управління; організаційну структуру; управлінський персонал; техніку і технології управління; фінансові інструменти; критерії оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки [48, с. 47].

Х. О. Турхан до структури механізму управління фінансовою безпекою підприємства включає такі елементи: суб'єкт управління (розглядається як організаційна структура управління фінансовою безпекою), об'єкт управління, функції управління, фінансові важелі, фінансові інструменти [231, с. 88].

Дещо по-іншому підходить до формування складових механізму управління фінансовою безпекою підприємства К. С. Тимощенко, який розглядає її як складноорганізовану систему, структурна організація якого має бути ієрархічною. У складі механізму фінансово-економічної безпеки підприємства К. С. Тимощенко виокремлює чотири системи забезпечення: організаційно- методичне, нормативно-правове, фінансове та інформаційне

[229, с. 93].

На нашу думку, недоцільно включати до структури механізму фінансово-економічної безпеки підприємства лише системи його забезпечення, оскільки поза увагою залишаються такі складові як організаційна структура управління, функції управління, принципи управління, методи управління, фінансові важелі управління, без яких неможливо здійснити ефективне управління будь-якою системою.

К. В. Орєхова також включає до складу механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підсистеми її забезпечення: нормативно-правове, організаційне, інформаційне та кадрове забезпечення.

Крім того, у структурі механізму фінансово-економічної безпеки К. В. Орєхова виділяє функції управління, фінансові методи, фінансові важелі, суб'єкт управління, об'єкт управління, предмет, мету управління та процеси (виробничо-господарські, інвестиційні, фінансові) [175, с. 142]. Такий підхід є комплекснішим, оскільки охоплює більшу множину елементів.

Отже, не зважаючи на значний обсяг наукових праць, присвячених питанням розробки механізму управління фінансовою безпекою підприємства, досі немає одностайності щодо розуміння змісту і структури внутрішніх складових такого механізму.

Проаналізувавши існуючі підходи до виділення складових механізму, ми вважаємо, що механізм управління фінансовою безпекою має містити такі елементи як: суб'єкт, об'єкт, методи, важелі, інструменти, принципи, функції, мета, завдання, фактори впливу та система забезпечення механізму (рис. 1.8).

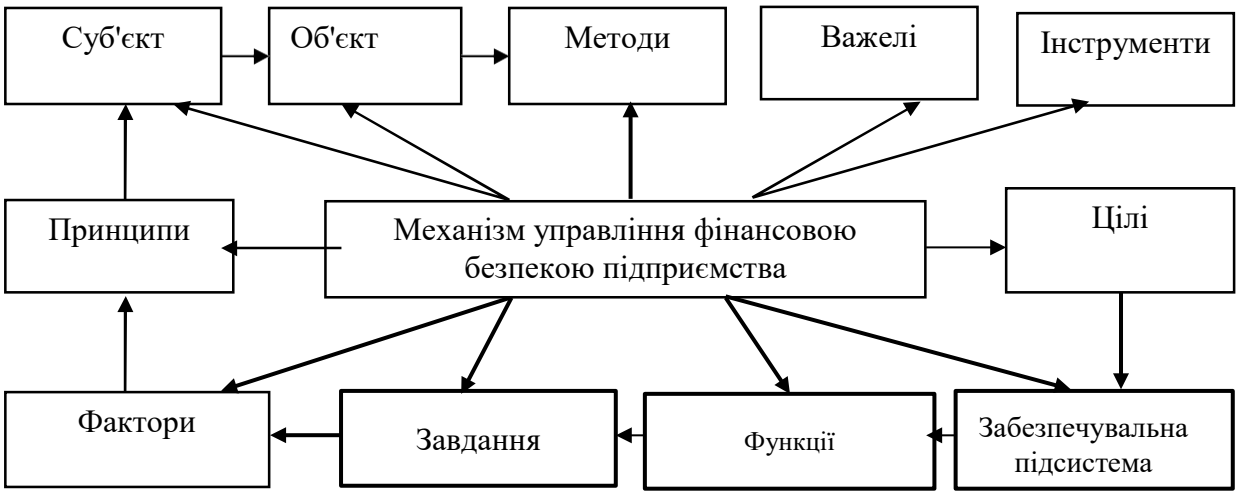

Рисунок 1.8 – Структура механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Слід зазначити, що на українських підприємствах процес формування механізму управління фінансовою безпекою ще не відпрацьований. Це можна пояснити недостатністю досліджень даного питання в теоретичному і методичному плані, що визначає необхідність його подальшої розробки.

Висновки за розділом 1

Проведений аналіз наукової літератури, стосовно проблем забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємництва, дав змогу зробити наступні висновки:

1. Ознайомившись із поглядами науковців та проаналізувавши сутність поняття економічної безпеки підприємства, систематизовано існуючі визначення даного терміну та виділено дев'ять основних підходів до розуміння поняття «економічна безпека підприємства».

2. В процесі дослідження встановлено, що існуючі визначення поняття «економічної безпеки підприємства» відображають лише окремі аспекти даної категорії і не можуть претендувати на її однозначне та вичерпне трактування. Саме тому, під «економічною безпекою підприємства»

пропонуємо розуміти стан стійкості, рівноваги, захищеності, від негативного впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, та ефективного використання ресурсів, що забезпечує конкурентні переваги підприємства та його стабільне функціонування в теперішньому та майбутньому періодах.

3. На основі аналізу фахової економічної літератури, уточнено перелік підходів до розкриття сутності поняття «фінансова безпека підприємства», а також розширено перелік характеристик фінансово-економічної безпеки підприємства, запропонованих в економічній літературі, а саме запропоновано характеризувати фінансову безпеку підприємства також як систему, спрямовану на ефективне управління фінансовими ризиками підприємства, що підкреслює значимість впливу ризиків, які постійно оточують підприємство, на фінансову безпеку підприємства.

4. Проаналізувавши основні підходи провідних вчених-економістів щодо тлумачення фінансово-економічної безпеки підприємства, врахувавши їх переваги та недоліки, ми пропонуємо розглядати поняття фінансово-економічної безпеки підприємства як стан, що характеризується захищеністю фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях фінансово-економічних відносин; забезпеченістю достатнім обсягом та зваженим використанням ресурсів; наявністю стійкої динаміки зростання в поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розробки і реалізації раціональної фінансово-економічної стратегії підприємства; гнучкістю у прийнятті фінансових рішень; здатністю суб'єкта господарювання вчасно реагувати та протистояти загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру внаслідок формування відповідного фінансового забезпечення та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства.

5. Запропоновано структурувати фінансову безпеку підприємства із прив'язкою до видів фінансових відносин підприємства, що, на відміну від існуючих підходів, є більш економічно обґрунтованим, та виділяти наступні складові: грошову, кредитну, інвестиційну, бюджетно-податкову, фондову та страхову.

6. На основі аналізу економічної літератури, присвяченої питанням фінансово-економічної безпеки, виділено три основні групи методів оцінки та аналізу стану фінансово-економічної безпеки підприємств: методи інтегральної оцінки фінансово-економічної безпеки; методи оцінки фінансово-економічної безпеки на основі аналізу можливості банкрутства; індикаторні методи оцінки фінансово-економічної безпеки, що дасть змогу полегшити їх аналіз та встановити доцільність застосування даних методів для аналізу рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

7. Доведено, що в умовах жорсткої конкуренції, політичної та економічної нестабільності одним із найважливіших завдань забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є виявлення, оцінка та аналіз ризиків, що можуть виникнути в процесі діяльності суб'єкта господарювання, а також визначення найбільш ефективних методів зниження ризиків.

8. Обґрунтовано необхідність розробки концепції управління фінансовою безпекою підприємства, яка сприятиме полегшенню реалізації заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

9. Проаналізувавши існуючі визначення, запропоновано механізм управління фінансовою безпекою підприємства розглядати як систему цілей, функцій, принципів, методів, завдань та інструментів управління, що взаємодіють між собою та спрямовані на створення передумов для стійкого розвитку підприємства в поточному та перспективному періодах, посилення захисту його фінансових інтересів шляхом розробки і реалізації ефективної фінансово-економічної стратегії, гнучкості у прийнятті фінансових рішень, вчасного реагування на небезпеки і загрози зовнішнього і внутрішнього характеру та ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

РОЗДІЛ 2
ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД»

ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» створено в 2008 році для постачання на ринок Запорізької та суміжних областей кабельно-провідникової продукції та продукції електротехнічного призначення. Підприємство є дилером багатьох заводів виробників по кабельно-провідникової та електротехнічної продукції, що дозволяє ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» працювати за конкурентними цінами.

Також, починаючи з 2010 року ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» займається наданням електротехнічних послуг.

ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» є самостійною юридичною особою, має самостійний баланс, керується у своїй діяльності Статутом, діє на засадах повного госпрозрахунку та самофінансування.

На сьогоднішній день асортимент продукції підприємства становить понад 10 тис найменувань і включає в себе: кабелі силові АВВГ, ВВГ, дроти для ліній електропередач- СИП і затискачі до них, броньовані АВБбШв і ВБбШв, контрольні КВВГ, гнучкі КГ і РПШ, спеціалізовані, вогнестійкі, високовольтні кабелі, дроти не ізольовані АПВ, АППВ, ПВ1, ПВ3 , ППВ, ПВС, ШВВП і багато інших, а також електротехнічну продукцію зі складу та під замовлення: лампи енергозберігаючі, ЛОН, ЛД і ін., наконечники кабельні, гофротруба, металорукав, кабель - канали, коробки настановні і розподільні, автоматичні вимикачі, диф. реле, пускачі, бокси монтажні, короба під автомати, світильники промислові та вуличного освітлення, скоби, хомути,

розетки, вимикачі та інша електрофурнітура, лічильники електроенергії 1 фазні, 3 фазні, подовжувачі, трансформатори, щитки, муфти та ін.

ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» виконує комплекс електротехнічних послуг: розробку технічної документації для впровадження низьковольтного обладнання, виконання електромонтажних, налагоджувальних, ремонтних робіт з високовольтним та низьковольтним обладнанням.

Вищими посадовими особами ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» є директор, комерційний директор, головний бухгалтер. Відмічаємо, що директором підприємства є його власник. Штат працівників фірми нараховує 20 осіб. Організаційна структура управління підприємства представлена на рис. 2.1.

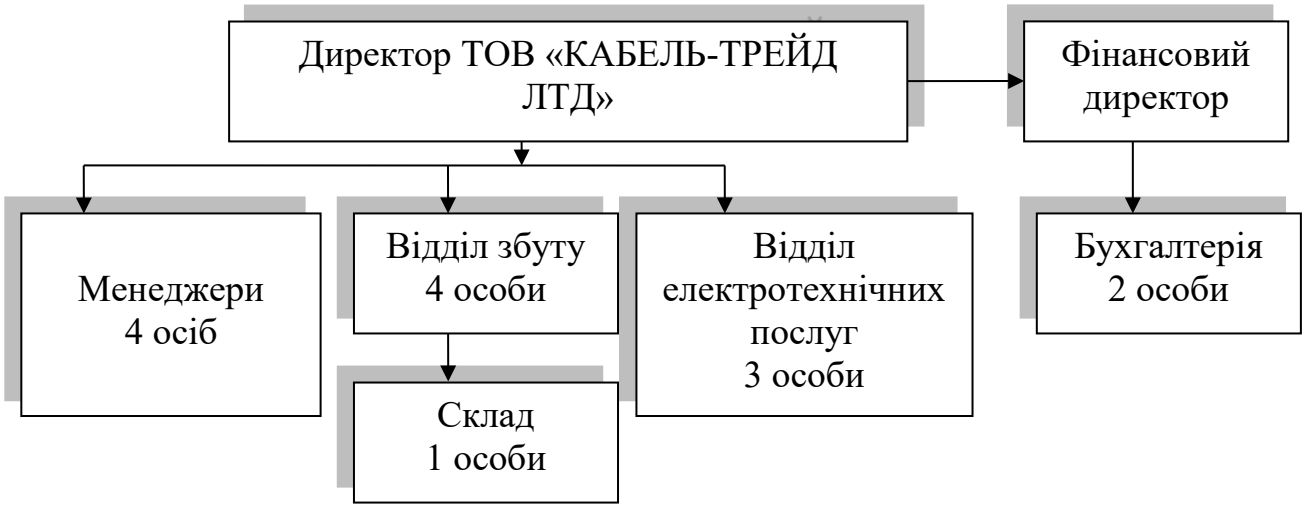

Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД»

Дослідження організаційної структури управління на рисунку 2.1 показало наявність на підприємстві, що досліджується лінійної структури управління.

Лінійний тип організаційної структури управління характеризується лінійними формами зв'язку між ланками управління і, як наслідок, концентрацією всього комплексу функцій управління та вироблення

управлінських дій в одній ланці управління (у нашому випадку Директор ТОВ « КАБЕЛЬ–ТРЕЙД ЛТД»).

Сутність лінійного управління полягає в тому, що очолює кожен підрозділ керівник, який здійснює всі функції управління. Кожен працівник підрозділу безпосередньо підпорядковується тільки цьому керівнику. В свою чергу, останній є підзвітним вищому органу. Підлеглі виконують розпорядження тільки свого безпосереднього керівника. Вищий орган (керівник) не має права віддавати розпорядження робітникам, минаючи їх безпосереднього керівника (тобто реалізується принцип єдиноначальності керівництва). Окремі спеціалісти допомагають лінійному керівнику збирати та обробляти інформацію, аналізувати господарську діяльність, готувати управлінські рішення, але самі вказівок та інструкцій керованому об'єкту не надають.

Перевагами лінійного типу організаційної структури управління підприємством є: встановлення чітких і простих зв'язків між підрозділами; єдність і чіткість розпоряджень; узгодженість дій виконавців; підвищення відповідальності керівника за результати діяльності очолюваного підрозділу; оперативність у прийнятті рішень; отримання виконавцями пов'язаних між собою розпоряджень і завдань, забезпечених ресурсами; особиста відповідальність керівника за кінцеві результати діяльності свого підрозділу.

Недоліками лінійного типу організаційної структури управління підприємством є: високі вимоги до керівника, який повинен мати різнобічні знання і досвід з усіх функцій управління та сфер діяльності, що, в свою чергу, обмежує його можливості щодо ефективного управління організацією; перевантаження інформацією, великий потік документації, безліч контактів з підлеглими, вищими та суміжними організаціями; відсутність спеціалістів з окремих функцій управління; невідповідність зростаючим вимогам сучасного виробництва.

Для аналізу основних фінансово-господарських показників використовуються в основному абсолютні показники, джерелом розрахунку

яких є фінансова звітність фірми. Не зважаючи на те, що досліджуваний суб'єкт підприємницької діяльності є малим підприємством, він працює на загальних засадах оподаткування.

У таблиці 2.1 проаналізуємо основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД». Інформаційною базою дослідження стала бухгалтерські регістри та фінансова звітність підприємства за 2020 – 2022 роки (Додаток В).

Таблиця 2.1 – Аналіз основних фінансово-господарських показників діяльності ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках

Показники	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 рік від 2020 року		2022 рік	Відхилення 2022 рік від 2021 року		Відхилення 2022 рік від 2020 року	
			тис. грн.	ТР, %		тис. грн.	ТР, %	тис. грн.	ТР, %
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5965,70	5681,40	-284,30	95,23	6338,80	657,40	111,57	373,10	106,25
Собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг), тис. грн.	4580,40	4314,40	-266,00	94,19	4668,00	353,60	108,20	87,60	101,91
Разом витрати, тис. грн.	5080,60	4885,60	-195,00	96,16	5644,50	758,90	115,53	563,90	111,10
Чистий збиток, тис. грн.	215,40	340,00	124,60	157,85	357,70	17,70	105,21	142,30	166,06
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	7,20	279,80	272,60	3886,11	674,00	394,20	240,89	666,80	9361,11
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	1719,60	1611,60	-108,00	93,72	1617,60	6,00	100,37	-102,00	94,07
Чиста рентабельність (збитковість) продаж, %	-3,61	-5,98	-2,37	-	-5,64	0,34	-	2,03	-

Підсумовуючи дослідження у таблиці 2.1 можемо зазначити наступне.

Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком зменшився на 284,3 тис. грн. (темп росту – 95,23%). У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшився на 657,4 тис. грн. (темп росту – 111,57 %). Собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг) у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком зменшилась на 266 тис. грн. (темп росту – 94,19 %). У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшилась на 353,6 тис.

грн. (темп росту – 108,20 %). Разом витрати у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком зменшились на 195 тис. грн. (темп росту – 96,16 %). У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшились на 758,9 тис. грн. (темп росту – 115,53 %). Чистий збиток у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком збільшився на 124,6 тис. грн. (темп росту – 157,85 %). У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшився на 17,7 тис. грн. (темп росту – 105,21 %). Середньорічна вартість основних засобів у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком збільшилась на 272,6 тис. грн. (темп росту – 3886,11 %). У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшилась на 394,2 тис. грн. (темп росту – 240,89%). Середньорічна вартість активів у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком зменшилась на 108 тис. грн. (темп росту – 93,72 %). У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшилась на 6 тис. грн. (темп росту – 100,37 %). Чиста збитковість продаж у 2021 році по зрівнянню з 2020 роком збільшилась на 2,37 %. У 2022 році по зрівнянню з 2021 роком збільшилась на 0,34 %.

Наведемо динаміку основних фінансово-господарських показників діяльності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках на рисунку 2.2.

Підсумовуючи проведений аналіз основних фінансово-господарських показників діяльності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках можемо зазначити наступне.

Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за три роки збільшився на 373,1 тис. грн. (темп росту – 106,25 %). Дана ситуація є позитивною у фінансово-господарській діяльності підприємства, що досліджується. Собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг) за три роки збільшилась на 87,6 тис. грн. (темп росту – 101,91 %). Відмічаємо, що темпи росту собівартості менше темпів росту виручки від реалізації. Разом витрати за три роки збільшились на 563,9 тис. грн. (темп росту – 111,10 %).

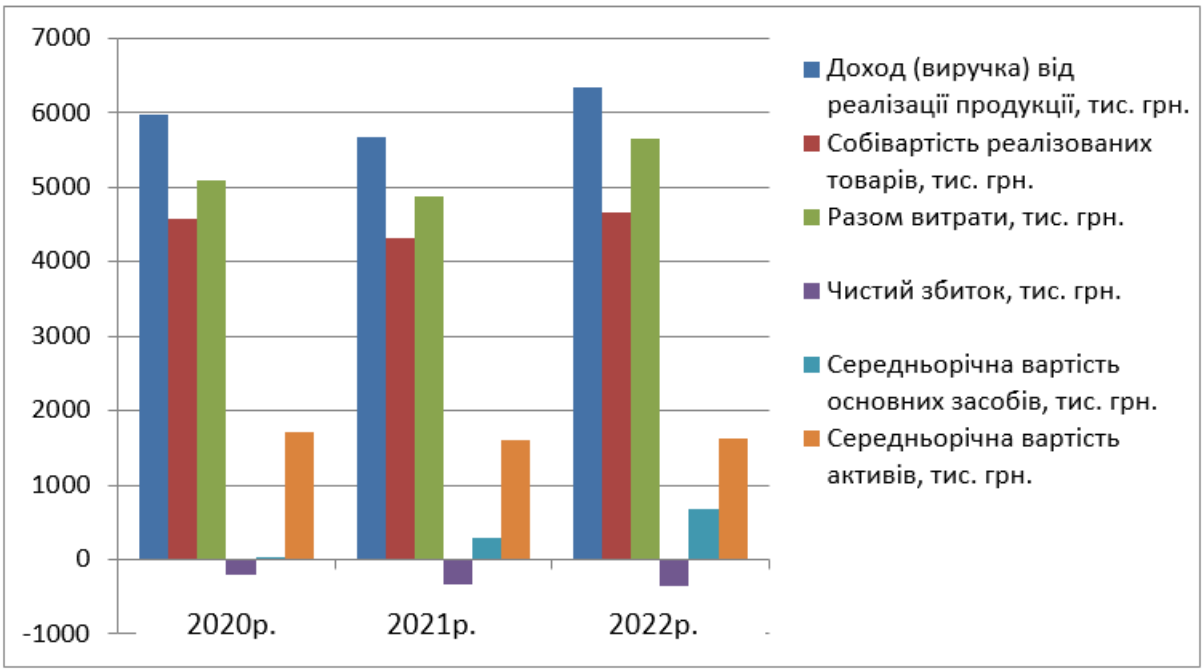

Рисунок 2.2 – Динаміка основних фінансово-господарських показників діяльності ТОВ « КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках

Відмічаємо, що темпи росту собівартості менше темпів росту виручки від реалізації. Разом витрати за три роки збільшились на 563,9 тис. грн. (темп росту – 111,10 %). Відмічаємо, що темпи росту витрат більше темпів росту виручки від реалізації, що потребує усунення. Чистий збиток за три роки збільшився на 142,3 тис. грн. (темп росту – 166,06 %). Середньорічна вартість основних засобів за три роки збільшилась на 666,8 тис. грн. (темп росту – 9361,11 %). Дана ситуація викликана закінченням будівництва власного офісу зі складом. Середньорічна вартість активів за три роки зменшилась на 102 тис. грн. (темп росту – 94,07 %). Чиста збитковість продаж за три роки збільшилась на 2,03 %. Дана ситуація потребує негайного усунення. Відмічаємо проблеми підприємства з управлінням фінансовим станом та збитковість діяльності, що свідчить про наявність та розвиток фінансово-економічної кризи.

2.2. Оцінка фінансового стану ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» як інструмент управління фінансовою безпекою

За сучасних умов господарювання, для забезпечення ефективного управління фінансовою безпекою підприємства, насамперед, необхідно здійснити аналіз фінансового стану, як складової оцінки рівня фінансово-економічної безпеки, що має на меті виявлення основних проблем фінансово-економічної сфери підприємства.

Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, що дають можливість оцінити наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів [11, с. 6]. На нашу думку, вихідна множина показників має містити такі показники, за допомогою яких можна було б комплексно оцінити фінансовий стан підприємства та стан його фінансово-економічної безпеки. Тому, вважаємо за доцільне здійснити оцінювання фінансового стану ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» за чотирма етапами, а саме: аналіз показників ділової активності, аналіз показників рентабельності, аналіз показників ліквідності та платоспроможності, аналіз показників фінансово-економічної стійкості (рис. 2.3).

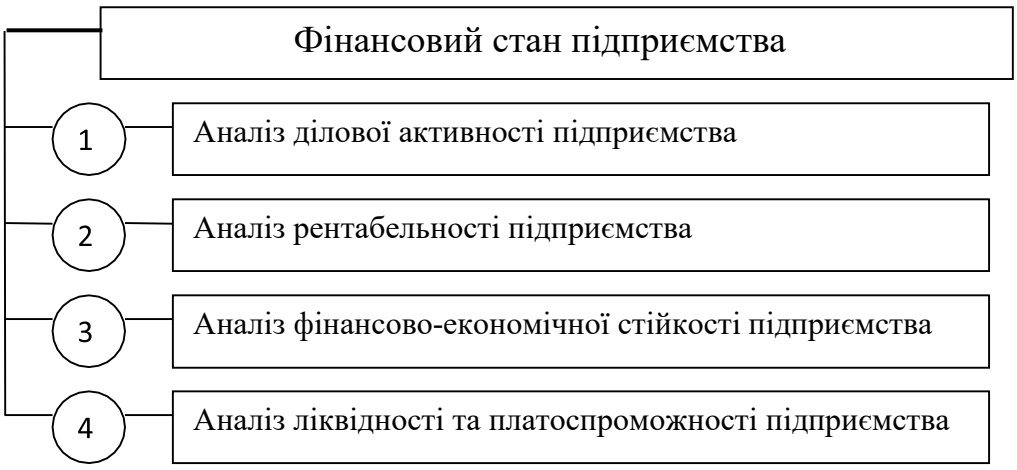

Рисунок 2.3 – Етапи оцінки фінансового стану підприємств*

* - систематизовано автором на основі джерел [108; 181; 189; 190; 205; 217; 250; 254]

Перший етап аналізу передбачає діагностику ефективності використання наявних матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів за всіма бізнес- лініями діяльності. В. О. Подольська та О. В. Яріш переконують, що саме в показниках ділової активності знаходить відображення ефективність використання фінансових ресурсів підприємства [190].

Другий етап аналізу передбачає оцінювання кінцевого результату господарсько-фінансово-економічної діяльності підприємств. Рентабельність визначається співвідношенням прибутку з понесеними витратами і є одним із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання, який характеризує інтенсивність їх роботи.

Третій етап аналізу полягає у визначенні здатності підприємства відповідати за своїми боргами й зобов'язаннями і нарощувати економічний потенціал, результат його поточного, інвестиційного та фінансового розвитку. Фінансова стійкість характеризується таким станом фінансових ресурсів, при якому підприємство може забезпечити власний процес відтворення за рахунок зростання прибутку і накопичення власного капіталу, зберігаючи при цьому платоспроможність і кредитоспроможність.

Четвертий етап аналізу фінансового стану підприємства включає вимір можливостей підприємства зі сплати заборгованості шляхом перетворення його майна на гроші. Ліквідність забезпечується наявністю ліквідних засобів (активів), які можуть бути використані на погашення боргових зобов’язань.

Інформаційна база аналізу включає фінансову звітність ТОВ « КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» (баланс та звіт про фінансові результати) за період 3 років, починаючи із 2020 року і закінчуючи 2022 роком, що, на нашу думку, забезпечує високий рівень наочності та достовірності розрахованих показників.

Важливим етапом у розробці системи оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємств є вибір набору показників, за допомогою яких можна було б ефективно та комплексно оцінити стан фінансово-господарської діяльності підприємств – ліквідність, платоспроможність,

ділову активність, фінансову стійкість, рентабельність.

Аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що існує велика кількість показників, що застосовуються для різних цілей фінансового аналізу [108; 181; 189; 190; 205; 217; 250; 254]. Дані показники згруповані нами та зведені у таблиці С1.-С.5.

На першому етапі здійснимо аналіз ділової активності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД». Результати аналізу ділової активності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» за 2020-2022 роки наведені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Система показників, що характеризують ділову активність активності ТОВ « КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках

Показники	2020 рік	2021 рік	Зміни 2021 рік до 2020 року	2022 рік	Зміни 2022 рік до 2021 року	Зміни 2022 рік до 2020 року
Коефіцієнт оборотності капіталу (трансформації)	2,92	2,93	0,01	3,14	0,21	0,22
Коефіцієнт оборотності активів	3,47	3,53	0,06	3,92	0,39	0,45
Період оборотності активів, дні	103,75	101,98	-1,77	91,84	-10,14	-11,91
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,05	4,83	0,78	6,87	2,04	2,82
Період оборотності оборотних активів, дні	88,89	74,53	-14,36	52,40	-22,13	-36,49
Коефіцієнт оборотності запасів	6,73	11,42	4,69	45,77	34,35	39,04
Період оборотності запасів, дні	53,49	31,52	-21,97	7,87	-23,65	-45,62
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	9,93	8,50	-1,43	8,63	0,13	-1,30
Період оборотності дебіторської заборгованості, дні	36,25	42,35	6,10	41,72	-0,63	5,47
Оборотність власного капіталу	-50,5	-10,41	-60,91	-6,66	-17,07	-57,16
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,06	3,61	-1,45	3,06	-0,55	-2,00
Період оборотності кредиторської заборгованості, дні	71,15	99,72	28,57	117,65	17,93	46,50
Тривалість операційного циклу, дні	89,74	73,87	-15,87	49,59	-24,28	-40,15

На основі проведених розрахунків, можна зробити висновок, що у 2022 році ділова активність ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» дещо знизилась, хоча за деякими показниками спостерігається позитивна динаміка. Так, коефіцієнт трансформації зріс у 2022 році, порівняно із 2021 роком, на 0,21 і склав 3,14. У

порівнянні із 2020 роком, даний коефіцієнт практично не змінився, його скорочення склало лише 0,22 п.

Коефіцієнт оборотності активів за три роки збільшився на 0,45, що призвело до зменшення періоду обороту активів на 11,91 дня. Коефіцієнт оборотності оборотних активів за три роки збільшився на 2,82, що призвело до зменшення періоду обороту оборотних активів на 36,49 дня. Коефіцієнт оборотності запасів за три роки збільшився на 39,04, що призвело до зменшення періоду обороту запасів на 45,62 дня. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за три роки зменшився на 1,30, що призвело до збільшення періоду обороту дебіторської заборгованості на 5,47 дня. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за три роки зменшився на 2 що призвело до збільшення періоду обороту кредиторської заборгованості на 46,50 дня. Акцентуємо увагу на критичних значення даного коефіцієнту для підприємства. Тривалість операційного циклу за три роки зменшилась на 40,15 дня, а фінансового циклу на 86,65 дня до – 68,06 дня, що свідчить про використання для фінансування власної господарської діяльності підприємством тільки запозичених джерел (кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги).

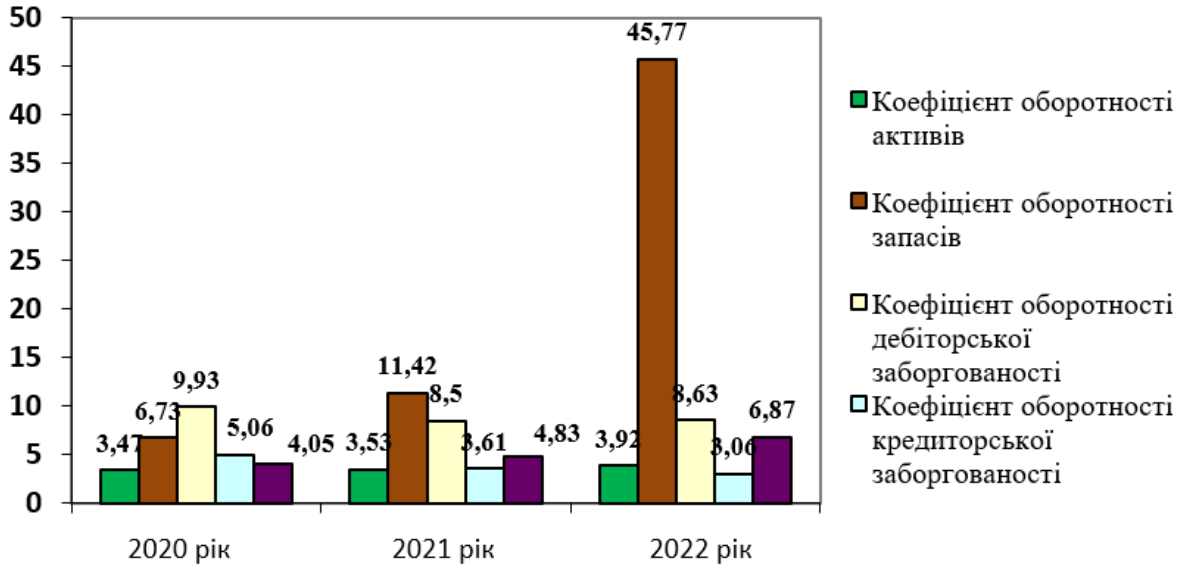

Рисунок 2.4 – Динаміка змін основних коефіцієнтів ділової активності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках

Другий етап аналізу полягає у визначенні результативності діяльності підприємства шляхом оцінки рентабельності підприємства. Результати аналізу за другим блоком показників оцінки рентабельності ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 рр. наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Система показників, що характеризують рентабельність ТОВ «КАБЕЛЬ–ТРЕЙД ЛТД» ПАТ у 2020-2022 рр.,%

Показник	2020 рік	2021 рік	Зміни 2021 рік до 2020 року	2022 рік	Зміни 2021 рік до 2020 року	Зміни 2022 рік до 2020 року
Рентабельність підприємства (активів, виробництва)	-12,53	-21,10	-8,57	-22,11	-1,01	-9,58
Рентабельність діяльності підприємства	-4,24	-6,96	-2,72	-6,34	0,62	-2,10
Коефіцієнт покриття витрат	106,21	105,35	-0,86	113,26	7,91	7,05
Коефіцієнт окупності витрат	94,92	81,61	-13,31	88,30	6,69	-6,62
Коефіцієнт покриття активів	282,92	282,04	-0,88	326,83	44,79	43,91
Коефіцієнт окупності активів	35,35	35,46	0,11	30,60	-4,86	-4,75
Коефіцієнт покриття власного капіталу	42304,35	-1706,23	-44010,58	-859,22	847,01	-43163,57
Коефіцієнт окупності власного капіталу	0,24	-5,86	-6,10	-11,64	-5,78	-11,88
Чиста рентабельність продажу продукції (товарів, робіт, послуг)	-4,43	-7,48	-3,05	-6,77	0,71	-2,34

Як свідчать результати аналізу, рентабельність ТОВ «КАБЕЛЬ–ТРЕЙД ЛТД» протягом 2020-2022 рр. має тенденцію до зниження. Так у 2022 році на 1 грн. чистого доходу від реалізації товарів (послуг) припадало 7 коп. збитку.

Динаміку основних показників рентабельності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках наведемо на рисунку 2.5.

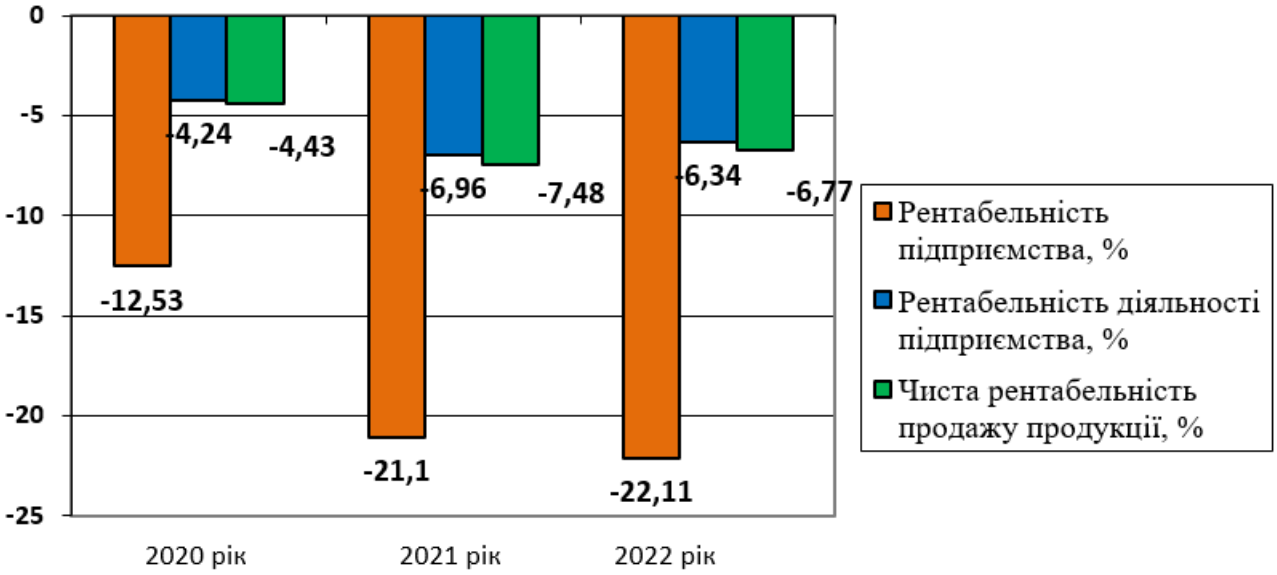

Рисунок 2.5 – Динаміка основних показників рентабельності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках, (%)

Наступний етап аналізу фінансового стану підприємств дає можливість визначити рівень фінансово-економічної незалежності підприємства щодо володінням власним майном та його використанням, ступінь залежності від кредиторів та інвесторів, та рівень мобільності власного капіталу. Результати аналізу за другим блоком показників оцінки капіталу підприємств наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Система показників, що характеризують фінансову стійкість ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках

Назва коефіцієнту	Нормативне значення	На початок 2020 року	На кінець 2020 року	Зміни за 2020 рік	На кінець 2021 року	Зміни за 2021 рік	На кінець 2022 року	Зміни за 2022 рік	Зміни кінець 2022 року до початку 2020 року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,07	-0,06	-0,13	-0,28	-0,22	-0,47	-0,19	-0,54
Коефіцієнт фінансово-економічної залежності	<2	14,87	-17,32	-32,19	-3,56	13,76	-2,12	1,44	-16,99
Маневреність робочого капіталу	За планом	5,20	-4,05	-9,25	-0,09	3,96	-0,07	0,02	-5,27
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	>0,5	1,12	1,70	0,58	2,34	0,64	2,02	-0,32	0,90

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Коефіцієнт фінансово-економічної стійкості	>1	0,07	-0,06	-0,13	-0,22	-0,16	-0,32	-0,10	-0,39
Коефіцієнт фінансування	Залежить від характеру діяльності	13,87	-18,32	-32,19	-4,56	13,76	-3,12	1,44	-16,99
Коефіцієнт стійкості фінансування	0,8 – 0,9	0,19	0,08	-0,11	-0,28	-0,36	-0,47	-0,19	-0,66
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,93	1,06	0,13	1,28	0,22	1,47	0,19	0,54
Коефіцієнт структури фінансування необоротних активів	<1	1,07	0,77	-0,30	0	-0,77	0	0	-1,07
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	>0,1	-0,06	-0,28	-0,22	-1,05	-0,77	-1,83	-0,78	-1,77
Коефіцієнт довгострокових зобов’язань	<0,2	0,13	0,13	0,00	0	-0,13	0	0	-0,13
Коефіцієнт поточних зобов’язань	>0,5	0,87	0,87	0,00	1	0,13	1	0	0,13
Коефіцієнт страхування бізнесу	>0,2	0	0	0	0	0	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів робо чим капіталом	>0,2	0,19	-0,25	-0,44	-11,32	-11,07	-14,07	-2,75	-14,26
Коефіцієнт фінансового левериджу	<0,1	1,86	-2,29	-4,15	0	2,29	0	0	-1,86

Коефіцієнт автономії за 2020 рік зменшився на 0,13, за 2021 рік на 0,28, за 2022 рік на 0,19 і на кінець 2022 року склав – 0,47. Всі чотири періоди коефіцієнт був менше нормативного значення. Коефіцієнт фінансово-економічної залежності за 2020 рік зменшився на 32,19, за 2021 рік збільшився на 13,76, за 2022 рік збільшився на 1,44 і на кінець 2022 року склав – 2,12. На початок 2020 року коефіцієнт був більше нормативного значення. Маневреність робочого капіталу за 2020 рік зменшилась на 9,25, за 2021 рік

збільшилась на 3,96, за 2022 рік збільшилась на 0,02 і на кінець 2022 року склала – 0,07. Коефіцієнт маневреності робочого капіталу за 2020 рік збільшився на 0,58, за 2021 рік збільшився на 0,64, за 2022 рік зменшився на 0,32 і на кінець 2022 року склав 2,02. Всі чотири періоди коефіцієнт був в рамках нормативного значення. Коефіцієнт фінансово-економічної стійкості за 2020 рік зменшився на 0,13, за 2021 рік на 0,16, за 2022 рік на 0,10 і на кінець 2022 року склав – 0,32. Всі чотири періоди коефіцієнт був менше нормативного значення. Коефіцієнт фінансування за 2020 рік зменшився на 32,19, за 2021 рік збільшився на 13,76, за 2022 рік збільшився на 1,44 і на кінець 2022 року склав –3,12. Коефіцієнт стійкості фінансування за 2020 рік зменшився на 0,11, за 2021 рік на 0,36, за 2022 рік на 0,19 і на кінець 2022 року склав – 0,47. Всі чотири періоди коефіцієнт був менше нормативного значення. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу за 2020 рік збільшився на 0,13, за 2021 рік на 0,22, за 2022 рік на 0,19 і на кінець 2022 року склав – 1,47. Всі чотири періоди коефіцієнт був більше нормативного значення. Коефіцієнт структури фінансування необоротних активів за 2020 рік зменшився на 0,30, за 2021 рік на 0,77 до нуля, у 2022 році він дорівнював нулю. Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами за 2020 рік зменшився на 0,22, за 2021 рік на 0,77, за 2022 рік на 0,78 і на кінець 2022 року склав – 1,83. Всі чотири періоди коефіцієнт був менше нормативного значення. Коефіцієнт довгострокових зобов'язань був більше нуля лише у 2020 році (0,13), звідси коефіцієнт поточних зобов'язань не дорівнював одиниці також тільки у 2020 році (0,87). Коефіцієнт страхування бізнесу всі чотири періоди дорівнював нулю. Коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом за 2020 рік зменшився на 0,44, за 2021 рік на 11,07, за 2022 рік на 2,75 і на кінець 2022 року склав –14,07. Всі чотири періоди коефіцієнт був менше нормативного значення. Коефіцієнт фінансового левериджу за 2020 рік зменшився на 4,15, за 2021 рік збільшився на 2,29 до нуля, у 2022 році дорівнював нулю.

На основі проведеного аналізу показників фінансово-економічної

стійкості ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД», можна зробити висновок, що дане підприємство протягом аналізованого періоду фінансує свою діяльність виключно за рахунок позикового капіталу, про що свідчать високі значення коефіцієнта заборгованості та від'ємні значення коефіцієнтів автономії, фінансового левериджу та коефіцієнта маневреності. Протягом 2020–2022 років у ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» простежується відсутність власного капіталу, натомість діагностується наявність непокритого збитку, через що ускладняється розрахунок вищезазначених показників та їх інтерпретація.

Так, коефіцієнт маневреності у 2021–2022 роках набуває рекордно високих значень, що може сформувати необ'єктивне враження позитивної динаміки. Проте, такий показник отримуємо через від'ємні значення як чистого оборотного капіталу (тобто поточні зобов'язання перевищують суму оборотних активів), так і власного капіталу. Загалом, можна стверджувати про низьку фінансову стійкість ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД», оскільки основні показники залучення капіталу характеризують незабезпеченість власними коштами та високий ризик банкрутства підприємства.

Четвертий етап аналізу показників фінансового стану підприємства дає змогу оцінити мобільність підприємства, його спроможність (при виникненні певних обставин) за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел оперативно відшукувати резерви платіжних засобів, необхідних для погашення боргів, і постійно підтримувати рівновагу між обсягами й строками перетворення активів у грошові кошти та обсягами і строками погашення зобов'язань [36, с. 276].

Аналіз показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Система показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020–2022 роках

Показник	Норматив	На початок 2020 року	На кінець 2020 року	Зміни за 2020 рік	На кінець 2021 року	Зміни за 2021 рік	На кінець 2022 року	Зміни за 2022 рік	Зміни кінець 2022 року до початку 2020 року
1.Коеффіцієнт поточної ліквідності Кпл. (покриття)	[1-2]	1,09	0,89	-0,20	0,49	-0,40	0,35	-0,14	-0,74
2.Коефіцієнт термінової ліквідності Ктл.	[0,7-0,8]	0,97	0,79	-0,18	0,44	-0,35	0,29	-0,15	-0,68
3.Коефіцієнт абсолютної ліквідності Кабс.	[0,2-0,35]	0,02	0,01	-0,01	0,00	-0,01	0,02	0,02	0,00
4.Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	≤1	2,13	2,91	0,78	2,47	-0,21	3,73	1,03	1,60

Як свідчать результати аналізу показників ліквідності та платоспроможності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» , наведені у таблиці 2.5, значення коефіцієнта абсолютної ліквідності підприємства на кінець 2022 року становило 0,02, на кінець 2021 року взагалі дорівнювало нулю, у 2020 році 0,02 та 0,01, на початок та кінець року відповідно. Це свідчить про те, що на кінець 2022 року ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у разі потреби могло погасити лише 2% короткострокової заборгованості за рахунок наявних грошових коштів. Коефіцієнт термінової ліквідності за 2020 рік зменшився на 0,18, за 2021 рік на 0,35, за 2022 рік на 0,15, за три роки на 0,68 і в рамках нормативу був лише на початку 2021 року. Коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2020 рік зменшився на 0,01, за 2021 рік на 0,01, за 2022 рік збільшився на 0,02, за три роки не змінився і в рамках нормативу не був всі три роки.

У 2022 році зросло (на 75,3%), в порівнянні з 2020 роком, значення коефіцієнта співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, який склав 3,73, що не відповідає рекомендованим межам. Таке збільшення

пов’язане із різким зменшенням обсягів дебіторської та зростанням обсягів кредиторської заборгованості.

Загалом, жоден з показників не відповідає рекомендованим межам, що ще раз підтверджує досить низьку платоспроможність підприємства за короткостроковими зобов'язаннями та неефективне співвідношення між власним та позиковим капіталом підприємства. Підприємство має суттєві проблеми з ліквідністю, відмічаємо критичні значення коефіцієнту абсолютної ліквідності.

Динаміка показників ліквідності ТОВ «КАБЕЛЬ–ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках наведена на рисунку 2.6.

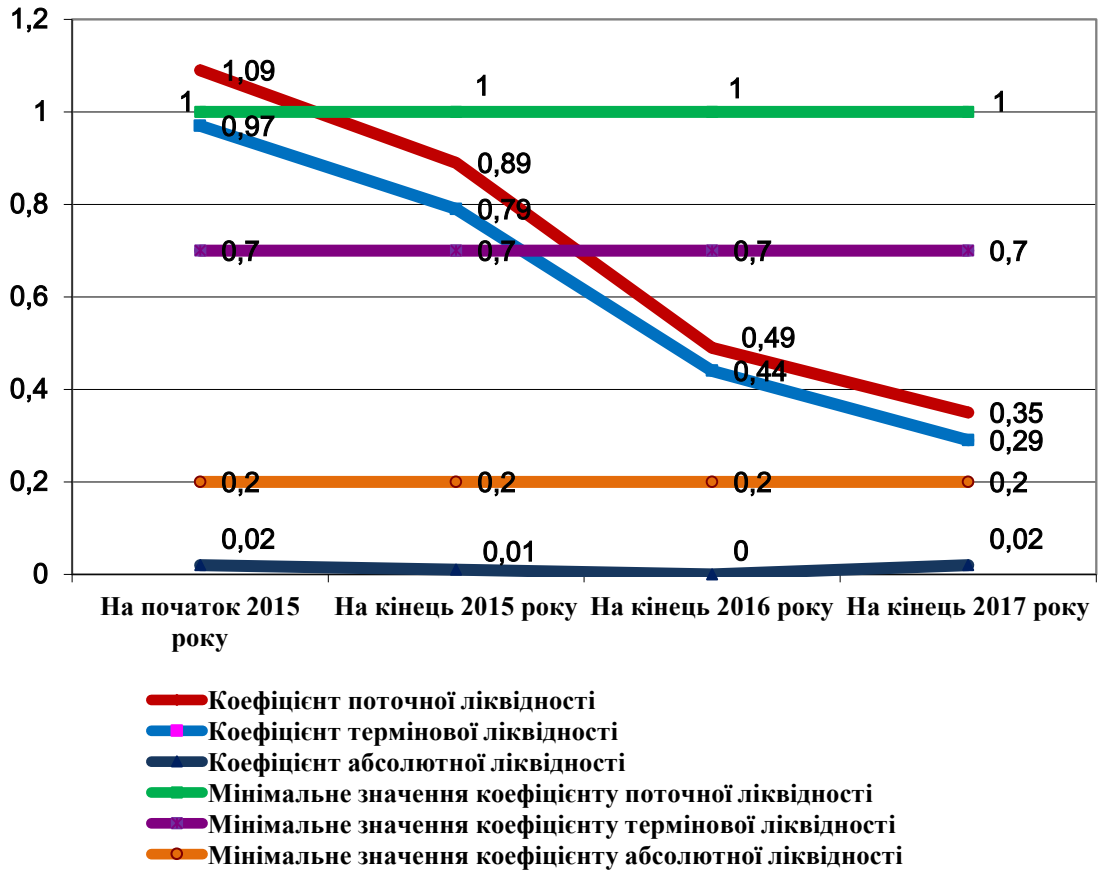

Рисунок 2.6 – Динаміка показників ліквідності ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках

Для оцінки стану економічної безпеки вибрано ряд показників, за допомогою яких проведена комплексна оцінка фінансового стану підприємства та стану його фінансово-економічної безпеки. За результатами розрахунків визначено, що дане підприємство має низький рівень економічної безпеки, існує ряд проблем, котрі потребують негайного вирішення за для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Для забезпечення ефективності функціонування підприємств в динамічних умовах ринку, у складній політичній та економічній ситуації, особливої актуальності набувають проблеми удосконалення системи аналізу й оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, що дало б можливість більш раціонально управляти останньою та сприяло б забезпеченню належного рівня фінансово-економічної безпеки в умовах підвищеного ризик у та невизначеності.

2.3. Оцінка фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» на основі методів аналізу можливості банкрутства

Сучасні умови діяльності підприємств, які супроводжуються посиленням кризових явищ в економіці, не можуть гарантувати фінансово-економічної безпеки суб’єктам господарювання. В той же час, науковцями не приділялася достатня увага розробці адекватного механізму оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства.

Відтак, на основі аналізу економічної літератури, присвяченої питанням фінансово-економічної безпеки (п.1.2 розділ 1), нами було виділено три основні групи методів оцінки та аналізу стану фінансово-економічної безпеки підприємств (рис.1.6): методи інтегральної оцінки фінансово-економічної безпеки; методи оцінки фінансово-економічної безпеки на основі аналізу можливості банкрутства; індикаторні методи оцінки фінансово-економічної безпеки.

За результатами розрахунків у п. 2.2 роботи встановлено, що ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» має проблеми з управлінням фінансовим станом та збитковість діяльності, тому вважаємо за необхідне провести оцінку фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» на основі економіко-математичних моделей діагностування ймовірності банкрутства.

Розпочнемо з двохфакторної моделі Е. Альтмана, що була розроблена їм в 1968 році. Формула розрахунку моделі виглядає наступним чином:

$$Z = – 0,3877 – 1,0736*К_{ПЛ} + 0,579*(ЗК/П), \quad (2.1)$$

де Кпл = коефіцієнт поточної ліквідності;

ЗК = позиковий капітал;

П = пасиви.

При Z = 0 вірогідність банкротства дорівнює 50%. Якщо Z < 0, то вірогідність банкрутства менше 50% і далі знижується у міру зменшення Z. Якщо Z > 0, то вірогідність банкрутства більше 50% і зростає із збільшенням Z.

Наведену модель можливо розрахувати для ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД». Зробимо це нижче.

Z поч. 2020 р. = – 0,3877 – 1,0736*1,09 + 0,579*(1430,10/1770,00) = - 1,09.

Z кін. 2020 р. = – 0,3877 – 1,0736*0,89 + 0,579*(1544,70/1669,20) =- 0,81.

Z кін. 2021 р. = – 0,3877 – 1,0736*0,49 + 0,579*(1990,40/1554,00) =-0,18.

Z кін. 2022 р. = – 0,3877 – 1,0736*0,35 + 0,579*(2475,30/1681,20) = 0,08.

Відмічаємо зміну показника Z від від’ємних значень до 0,08 на кінець 2014 року, що свідчить про розвиток фінансово-економічної кризи на ТОВ «КАБЕЛЬ- ТРЕЙД ЛТД». При цьому, на кінець 2022 року вірогідність банкрутства підприємства більше 50%.

Враховуючи, що ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» не є акціонерним товариством, наступною моделлю буде модель Е. Альтман 1983 року. Модель має вигляд:

$$Z = 0,717X1 + 0,847X2 + 3,107X3 + 0,42X4 + 0,995X5, \quad (2.2)$$

де X1 = оборотний капітал до суми активів підприємства;

X2 = не розподілений прибуток до суми активів підприємства;

X3 = прибуток до оподаткування до загальної вартості активів;

X4 - балансова вартість власного капіталу / позиковий капітал;

X5 = об'єм продажів до загальної величини активів підприємства.

Якщо Z < 1,23 підприємство визнається банкротом, при значенні Z в діапазоні від 1,23 до 2,89 ситуація невизначена, значення Z більше 2,9 властиво стабільним і фінансово стійким компаніям. Для використання цього методу потрібно вести додатковий облік, оскільки у фінансовій звітності підприємства немає показника «прибуток до оподаткування».

Наступною розглянемо модель Гордона Л. В. Спрінгейта. Результат розраховується за такою формулою:

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D, \quad (2.3)$$

де A = оборотний капітал / баланс;

B = (прибуток до оподаткування відсотки до сплати) / баланс;

C = прибуток до оподаткування / короткострокові зобов'язання;

D = виручка (нетто) від реалізації / баланс.

Коли Z менше 0,862, то фінансовий стан підприємства не стабільний і воно є потенційним банкрутом. Коли Z більше 2,451, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство фінансово надійне.

Для використання цього методу потрібно вести додатковий облік, оскільки у фінансовій звітності підприємства немає показника «прибуток до оподаткування».

Наступною розглянемо модель Р. Лісу. Дана модель має наступний вигляд:

$$Z = 0,063X1 + 0,092X2 + 0,057X3 + 0,001X4, \quad (2.4)$$

де X1 = оборотний капітал / сума активів;

X2 = прибуток від реалізації / сума активів;

X3 = нерозподілений прибуток / сума активів;

X4 = власний капітал / позиковий капітал.

При Z < 0,037 - вірогідність банкрутства велика; якщо Z > 0,037 - вірогідність банкрутства незначна.

Для використання цього методу потрібно вести додатковий облік, оскільки у фінансовій звітності підприємства немає показника «прибуток від реалізації».

Р. Таффлер і Г.Тішоу запропонували у 1977 р. чотирьохфакторну прогнозну модель яка має вигляд:

$$Y = 0,53X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4, \quad (2.5)$$

де X1 = операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

X2 = оборотні активи / сума зобов'язань;

X3 = короткострокові зобов'язання / сума активів;

X4 = виручка / сума активів

Якщо величина Z-рахунку більша ніж 0,3, це свідчить, що фірма має непогані довгострокові перспективи, а якщо менше ніж 0,2, то банкрутство більш ніж імовірне.

Для використання цього методу потрібно вести додатковий облік, оскільки у фінансовій звітності підприємства немає показника «операційний прибуток».

Надалі розглянемо модель В. Бивера (таблиця 2.6.).

Таблиця 2.6 – Система показників В. Бивера для діагностики банкрутства

Показник	Розрахунок	Значення показників		
		Для благополучних компаній	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
1	2	3	4	5
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток – амортизація) / (довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	0,4 - 0,45	0,17	-0,15
Рентабельність активів	Чистий прибуток / активи * 100%	6-8	4	-22
Фінансовий леверідж	(Довгост. зобов'язання + корот. зобов'язання) / активи * 100%	≤ 37	≤ 50	≤ 80
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал – необорот. активи) / активи	0,4	≤ 0,3	≈ 0,06
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	≤ 3,2	≤ 2	≤ 2

Наведену вище модель можливо розрахувати для ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД».

У таблиці 2.7 зробимо розрахунки за 2020-2022роки, використовуючи середньорічні значення з фінансово-економічної звітності (балансу підприємства).

Згідно моделі В. Бивера (табл. 2.7) спостерігається розвиток фінансово-економічної кризи на ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках. При цьому, показники 2022 року свідчать, що підприємство знаходиться за рік до банкрутства.

Таблиця 2.7 – Система показників В. Бивера для діагностики банкрутства ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках

Показник	Розрахунок	Значення показників		
		Для благополучних компаній	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
2020 рік				
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток – амортизація) / (довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	-	-0,13	-
Рентабельність активів	Чистий прибуток / активи * 100%	-	-1,25	-
Фінансовий леверідж	(Довгост. зобов'язання + корот. зобов'язання) / активи * 100%	-	-	99,34
Коефіцієнт покриття активів чистим оборот ним капіталом	(Власний капітал – необорот. активи) / активи	-	-	-0,14
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	-	-	0,99
2021 рік				
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток – амортизація) / (довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	-	-	-0,20
Рентабельність активів	Чистий прибуток / активи * 100%	-	-21,10	-
Фінансовий леверідж	(Довгост. зобов'язання + корот. зобов'язання) / активи * 100%	-	-	116,53
Коефіцієнт покриття активів чистим оборот ним	(Власний капітал – необорот. активи) / активи	-	-	-0,44
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	-	-	0,67
2022 рік				
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток – амортизація) / (довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	-	-	-0,20
Рентабельність активів	Чистий прибуток / активи * 100%	-	-	-22,11
Фінансовий леверідж	(Довгост. зобов'язання + корот. зобов'язання) / активи * 100%	-	-	138,04
Коефіцієнт покриття активів чистим оборот ним капіталом	(Власний капітал – необорот. активи) / активи	-	-	-0,81
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	-	-	0,41

Вчені країн близького зарубіжжя та України також запропонували ряд моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Розглянемо їх нижче.

Чотирьохфакторная модель прогнозу ризику банкрутства (модель R-рахунки) Белікова-Давидовой:

$$Z = 8,38*К1+1,0*К2+0,054*К3+0,63*К4, \quad (2.6)$$

де К1 = оборотний капітал / сума активів;

К2 = чистий прибуток / власний капітал;

К3 = об'єм продажів / сума активів;

К4 = чистий прибуток / собівартість.

Нормативні значення показника R-рахунку для визначення ймовірності банкрутства відповідно до моделі Белікова-Давидовой будуть подані у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Нормативні значення показника R-рахунку для визначення ймовірності банкрутства відповідно до моделі Белікова - Давидовой

Показник «R»	< 0	0 – 0,18	0,18 – 0,32	0,32 – 0,42	> 0,42
Вірогідність банкрутства, %	Максимальна (90-100)	Висока (60-80)	Середня (35-50)	Низька (15-20)	Мінімальна (до 10)

Наведену вище модель можливо розрахувати для ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД». Розрахуємо її по роках, беручі середньорічні значення з балансів підприємства за 2020-2022 рр.:

Z 2020 р. = 8,38*0,86+1,0*(-19,06)+0,054*3,47+0,63*(0,05) = -11,69.

Z 2021 р. = 8,38*0,73+1,0*1,28+0,054*3,53+0,63*(-0,08) = 7,54.

Z 2022 р. = 8,38*0,57+1,0*0,58 + 0,054*3,92+0,63*(-0,08) = 5,52.

Згідно моделі Белікова-Давидовой ТОВ «КАБЕЛЬ–ТРЕЙД ЛТД» у 2020 році мало максимальну ймовірність банкрутства, а у 2021 та 2022 роках –

мінімальну. Дані розрахунки не відповідають дійсності. Дану модель не рекомендується використовувати на ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД».

У результаті аналізу методів та моделей оцінки фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» встановлено, що усі існуючі підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки мають ряд недоліків, пов'язаних із обмеженим набором показників, що використовуються для оцінки, із неадаптованістю до вітчизняних умов ведення господарської діяльності, є складними в розрахунку та інтерпретації, а також можуть давати суперечливі один одному результати. Таким чином, жоден із методів аналізу та оцінки фінансово-економічної безпеки не може претендувати на однозначне визнання як найбільш ефективного та раціонального методу оцінки фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД».

Отже, проблема оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ- ТРЕЙД ЛТД» залишається не до кінця вирішеною.

Зокрема необхідно розробити комплексну систему оцінки фінансово-економічної безпеки, яка б включала оцінку загального фінансового стану підприємства, оцінку складових фінансово-економічної безпеки та оцінку фінансових ризиків. Крім того, потрібно здійснити добір індикаторів для визначення стану складових фінансово-економічної безпеки та визначити рівні фінансово-економічної безпеки.

Розробка власного підходу до комплексної оцінки фінансово-економічної безпеки ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД» буде здійснено нами у розділі 3.

Висновки за розділом 2

1. ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» є малим підприємством. Основні види діяльності: постачання на ринок Запорізької та суміжних областей кабельно-провідникової продукції та продукції електротехнічного призначення; надання

електротехнічних послуг. Відмічаємо лінійну організаційну структуру управління на підприємстві і малу кількість працівників.

2. Аналіз основних фінансово-господарських показників діяльності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках показав проблеми підприємства з управлінням фінансовим станом та збитковість діяльності (розвиток фінансово-економічної кризи). Збиток за три роки збільшився на 142,3 тис. грн. (темп росту – 166,06 %).

3. Проаналізовано фінансовий стан ТОВ «КАБЕЛЬ–ТРЕЙД ЛТД» на основі оцінки їх фінансово-економічної стійкості, ліквідності, платоспроможності, ділової активності та рентабельності, що дає можливість певною мірою оцінити стан фінансово-економічної безпеки підприємства.

Аналіз ділової активності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках показав: коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості зменшився на 2 що призвело до збільшення періоду обороту кредиторської заборгованості на 46,50 дня. (критичні значення даного коефіцієнту для підприємства). Тривалість операційного циклу зменшилась на 40,15 дня, а фінансового циклу на 86,65 дня до – 68,06 дня, що свідчить про використання для фінансування власної господарської діяльності підприємством тільки запозичених джерел.

Аналіз коефіцієнтів рентабельності у 2020 – 2022 роках показав збитковість діяльності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» зі зростанням коефіцієнтів збитковості у динаміці.

Аналіз фінансово-економічної стійкості ТОВ « КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020 – 2022 роках показав наявність кризового фінансового стану та суттєві проблеми з коефіцієнтами, які пов’язані з від’ємними значеннями власного капіталу підприємства.

Аналіз коефіцієнтів ліквідності у 2020-2022 роках показав, що підприємство має суттєві проблеми з ліквідністю, відмічаємо критичні значення коефіцієнту абсолютної ліквідності.

4. Проведено оцінку фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» на основі економіко-математичних моделей діагностування ймовірності банкрутства, а саме : двохфакторної моделі Е. Альтмана, В. Бивера, Белікова –Давидовой та ін. Аналіз показал, що на ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках спостерігається розвиток фінансово-економічної кризи.

5. Встановлено, що усі існуючі підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки мають ряд недоліків, пов'язаних із обмеженим набором показників, що використовуються для оцінки, із неадаптованістю до вітчизняних умов ведення господарської діяльності, є складними в розрахунку та інтерпретації, а також можуть давати суперечливі один одному результати. Таким чином, жоден із методів аналізу та оцінки фінансово-економічної безпеки не може претендувати на однозначне визнання як найбільш ефективного та раціонального методу оцінки фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД».

Отже, проблема оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ- ТРЕЙД ЛТД» залишається не до кінця вирішеною. Зокрема необхідно розробити комплексну систему оцінки фінансово-економічної безпеки, яка б включала оцінку загального фінансового стану підприємства, оцінку складових фінансово-економічної безпеки та оцінку фінансових ризиків. Крім того, потрібно здійснити добір індикаторів для визначення стану складових фінансово-економічної безпеки та визначити рівні фінансово-економічної безпеки.

РОЗДІЛ ІІІ
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення методичного інструментарію оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства

У результаті проведеного дослідження методів та моделей оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств у другому розділі магістерської роботи, встановлено, що усі існуючі підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки мають ряд недоліків. Зокрема, більшість методів піддаються значному ступеню суб'єктивізму, можуть давати суперечливі один одному результати, є недостатньо інформативними, крім того, жоден із методів оцінки фінансово-економічної безпеки не враховує рівень фінансового ризику підприємства.

Враховуючи складність та багатоаспектність фінансово-економічної безпеки підприємства, підвищення ступеню впливу фінансових ризиків на результати фінансово-економічної діяльності підприємства і в цілому на результати господарської діяльності, що призводить до зростання загрози втрати фінансової стійкості й банкрутства підприємства, на нашу думку, варто використовувати комплексний підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, що включатиме оцінку фінансового стану підприємства, оцінку рівня безпеки функціональних складових фінансово-економічної безпеки та оцінку фінансових ризиків.

Запропонований підхід дозволить здійснити ґрунтовну оцінку фінансово-економічної безпеки, оскільки дозволяє проаналізувати фінансовий стан підприємства, який є індикатором фінансового потенціалу підприємства, враховує рівень безпеки функціональних складових безпеки, що є основою для визначення загального рівня безпеки, та включає оцінку

фінансових ризиків та загроз, які впливають на діяльність підприємства, що є підґрунтям для побудови ефективної фінансово-економічної стратегії та механізму управління фінансовою безпекою підприємства (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Комплексна система оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства

На першому етапі комплексної системи оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства відбувається створення інформаційної бази дослідження, що ґрунтується на своєчасному отриманні повних та достовірних даних щодо фінансових ресурсів підприємства та їх потоків, фінансового стану й основних результатів фінансово-економічної діяльності підприємства.

Інформаційною базою для розрахунку складових фінансово-

економічної безпеки підприємства слугують дані фінансово-економічної звітності, первинного бухгалтерського та управлінського обліку.

На другому етапі формується система показників для оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки, яка визначається на основі звітності підприємств, що забезпечує, з одного боку, здійснення максимально ємного й достовірного аналізу, а з іншого – можливість швидкого одержання інформації для їх розрахунків, що підвищує практичну цінність запропонованої системи оцінки та спрощує її використання у діяльності вітчизняних підприємств.

Третій етап передбачає оцінку фінансового стану підприємства, яка здійснена у п. 2.2. Об'єктивну оцінку фінансового стану можна отримати лише на основі розрахунку фінансових показників, які виступають індикаторами діяльності певного підприємства.

Оскільки за допомогою аналізу одного показника неможливо отримати повне уявлення про діяльність підприємства, для оцінки фінансового стану використовується система показників, упорядкована за певними ознаками, де кожен показник характеризує кількісну та якісну сторону стану або розвитку певного суб'єкта або явища у взаємозв'язку з іншими показниками, при цьому не дублюючи їх, що дозволяє отримати комплексну оцінку.

Для визначення фінансового стану підприємства, вважаємо за доцільне, використати наступну систему показників:

– показники ділової активності підприємства (коефіцієнти оборотності капіталу, оборотних активів, дебіторської заборгованості, власного капіталу та кредиторської заборгованості), що дозволяють проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства та характеризують швидкість обертання фінансових ресурсів підприємства;

– показники рентабельності підприємства (рентабельність чистого оборотного капіталу, позикового капіталу, власного капіталу, загального капіталу), які дозволяють визначити ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання;

– показники фінансово-економічної стійкості підприємства (коефіцієнти незалежності, фінансового левериджу, заборгованості, маневреності, довготермінового залучення коштів, фінансово-економічної стійкості, довгострокових зобов’язань та поточних зобов’язань) характеризують структуру джерел фінансування підприємства та рівень його незалежності від зовнішніх ресурсів;

– показники ліквідності та платоспроможності підприємства (коефіцієнти абсолютної ліквідності, термінової ліквідності, загальної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості), які розраховуються за даними балансу та дозволяють визначити спроможність підприємства погашати свої поточні зобов'язання.

На підставі узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства за даними заповнених таблиць (таблиці Д1, Д2) готується висновок, який містить у собі загальну оцінку фінансового стану підприємства на останню звітну дату і динаміку його зміни. Крім того, на даному етапі здійснюється виявлення тих напрямків у діяльності підприємства, в яких виникають проблеми, а також досліджуються причини, що їх зумовили. Зокрема, за результатами оцінки фінансового стану, можна розробити заходи щодо покращення структури капіталу, відновлення платоспроможності, підвищення рентабельності, визначити оптимальний розмір потрібних підприємству оборотних активів, виявити резерви підвищення ефективності функціонування підприємства та перспективи його розвитку, попередити виникнення фінансово-економічної кризи на підприємстві.

На наступному, четвертому етапі відбувається оцінка фінансових ризиків, що дозволяє визначити імовірність та розмір втрат. Для оцінки фінансового ризику та формування об'єктивної узагальнюючої оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, вважаємо за доцільне використовувати підхід, який включає оцінку фінансово-кредитних (загально-фінансових) і фінансово-інвестиційних ризиків [131].

Фінансово-кредитні ризики оцінюються шляхом розрахунку ефекту фінансового важеля та сили впливу фінансового важеля. Чим вища сила впливу фінансового важеля, тим більший фінансовий ризик, пов'язаний з підприємством. Фінансово-інвестиційний ризик оцінюється на основі індексу дохідності. Відповідно, чим вище значення індексу, тим меншим можна вважати ризик фінансово-інвестиційної діяльності на підприємстві. На наш погляд, використання зазначеного підходу дасть змогу ефективно оцінити ступінь фінансового ризику, а отже ризику зменшення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

Крім того, кредитна та інвестиційна політика є індикатором фінансово-економічної стійкості підприємства. Без сумніву, на фінансову безпеку мають значний вплив й інші види ризиків, проте дослідження усіх складових фінансових ризиків потребує значних матеріальних та людських затрат, що в сучасних умовах фінансово-економічної кризи та катастрофічної нестачі фінансових ресурсів є економічно необґрунтованим. В той же час, не можна абсолютно ігнорувати вплив ризиків на фінансову безпеку. Саме тому, ми вважаємо за доцільне приділити найбільшу увагу оцінці саме кредитних та інвестиційних ризиків. Оцінка цих складових фінансового ризику не призведе до значного зростання витрат, у той же час, дасть змогу визначити вплив даних ризиків на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства.

Кредити, кредиторська заборгованість, інші зобов'язання є одним із основних джерел фінансового ризику на підприємстві. Однак, дуже часто запозичені кошти є вигідним для підприємства-позичальника джерелом фінансування, оскільки вони дешевші та доцільніші, ніж, наприклад, випуск додаткових тиражів цінних паперів. Використання підприємством запозичених коштів дає змогу одержати приріст чистої рентабельності власних коштів за рахунок використання кредиту, не зважаючи на те, що його слід сплачувати. Цей приріст називають ефектом фінансового важеля (ЕФВ) і розраховують за формулою [131, с. 324]:

$$\text{ЕФВ} = (1 - \text{СП}) \times (\text{ЕР} - \text{СРСВ})\ \ \text{ЗК/ВК} \qquad (3.1)$$

де СП – ставка оподаткування прибутку, в частках одиниці;

ЕР – економічна рентабельність балансу $\frac{Пр_о+Пр_ф+Пр_і}{ВК+ЗК} \times 100,$ у процентах;

$Пр_о$, $Пр_ф$, $Пр_і$, – відповідно прибуток (збиток) від операційної, фінансово-економічної діяльності підприємства та надзвичайний прибуток або збиток до оподаткування, у гривнях;

ВК, ЗК – власні та запозичені кошти підприємства (відповідно розділ I і сума розділів (II + III + IV) пасиву балансу), у гривнях;

СРСВ – середня розрахункова ставка відсотка за кредит (розраховують як середньоарифметичну чи середньозважену величину від ділення всіх фактичних фінансових витрат по всіх кредитах за аналізований період (величина сплачених відсотків) на суму запозичених коштів (підсумки другого та третього розділу пасиву Балансу підприємства), без урахування кредиторської заборгованості, у відсотках.

Окремі складові формули (3.1) мають певний економічний зміст і потребують аналізу:

(1 – СП) – ефект фінансового важеля зменшується на частку, що відповідає оподаткуванню прибутку, оскільки, згідно законодавства, витрати по виплаті відсотків за кредит відносяться до витрат, що виникають при здійсненні основної операційної діяльності;

(ЕР – СРСП) – диференціал показує перевищення дохідності підприємства над витратністю за кредитами. Чим він вищий, тим ефективніше використання кредитів на підприємстві, від'ємність показника свідчить про неефективну діяльність і нераціональне використання кредиту;

$\frac{ЗК}{ВК}$ – плече фінансового важеля (критеріальний показник при лімітуванні запозичених коштів). Для більшості виробничих підприємств величина цього показника не повинна перевищувати 1, тобто небажано, щоб запозичені кошти перевищували власні.

При оцінці рівня фінансово-кредитного ризику підприємства фінансові

менеджери додатково використовують показник «сила впливу фінансового важеля» (СВФВ):

$$\text{СВФВ} = 1 + \frac{\text{ФВК}}{\text{Пр}_\text{о} + \text{Пр}_\text{ф} + \text{Пр}_\text{і}} \quad (3.2)$$

де ФВК — сума фінансових витрат на обслуговування кредиту за поточний період (виплачені відсотки тощо), у гривнях;

$\text{Пр}_\text{о}$, $\text{Пр}_\text{ф}$, $\text{Пр}_\text{і}$, – відповідно прибуток (збиток) від операційної, фінансово-економічної діяльності підприємства та надзвичайний прибуток або збиток до оподаткування, у гривнях [131, с. 324].

Чисельник формули показує загальну величину можливого прибутку за умови відсутності кредитів або їх безоплатності (ФВК = 0). Чим вища сила впливу фінансового важеля, тим більший фінансовий ризик, пов'язаний з підприємством: зростає ризик неповернення кредиту з відсотками для банкіра; зростає ризик падіння дивідендів і курсу акцій для інвестора. Протягом певних періодів підприємство може функціонувати без залучення кредитів (ФВК = 0 і відповідно СВФВ = 1). Однак, це не свідчить про повну відсутність фінансово- кредитного ризику, оскільки завжди наявні кредиторська заборгованість, інші поточні зобов'язання тощо [131, с. 330].

Виходячи із величини показника СВФВ, і дещо укрупнивши, існуючу шкалу оцінки фінансово-кредитного ризику за даним критерієм, можна визначити наступні рівні фінансово-кредитного ризику: якщо СВФВ = (1; 1,25) – ризик мінімальний; якщо СВФВ = (1,25; 1,5) – ризик низький; якщо СВФВ =1,5 – ризик середній; якщо СВФВ = (1,5; 2) – ризик високий; якщо СВФВ = (2; 3) – ризик критичний; якщо СВФВ ≥ 3 – ризик катастрофічний.

Крім того, варто відзначити, що у випадку, якщо показник сили впливу фінансового важеля становить менше одиниці, то це свідчить про збитковість діяльності підприємства і катастрофічний рівень ризику.

Оцінити фінансово-інвестиційний ризик (ризик фінансових інвестицій) можна на основі індексу дохідності (3.3):

$$ІД = \frac{Дф}{Вф} \quad (3.3)$$

де $Д_ф$, $В_ф$ – відповідно фінансові доходи (від участі в капіталі, дивіденди, інші фінансові доходи) і фінансові витрати (втрати від участі в капіталі тощо), у гривнях.

За ефективної діяльності фінансових менеджерів індекс дохідності перевищуватиме одиницю. Відповідно, чим вище значення індексу, тим меншим можна вважати ризик фінансово-інвестиційної діяльності на підприємстві (а саме ризик фінансових інвестицій) [131, с. 330–331].

Для надання якісної характеристики кількісним результатам оцінки фінансово-інвестиційного ризику, з метою полегшення інтерпретації та аналізу розрахованих коефіцієнтів, вважаємо за необхідне виділити рівні даного виду фінансового ризику. Для цієї мети доцільно застосувати вербально-числову шкалу Харінгтона, яка є універсальною та з певними модифікаціями може використовуватись для оцінки багатьох кількісних показників (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Вербально-числова шкала Харінгтона для визначення якісних рівнів показників

Числовий інтервал значень	Змістовний опис рівня
0,8-1,0	Дуже високий
0,64-0,8	Високий
0,37-0,64	Середній
0,2-0,37	Низький
0,0-0,2	Дуже низький

Однак, така шкала має два суттєві недоліки: по-перше, вона не адаптована для відображення значень показників, що перевищують одиницю, які в даному випадку є позитивним результатом оцінки інвестиційних ризиків; по-друге, недоліком даної шкали є те, що неможливо точно

визначити якісний рівень показника у випадку, коли він потрапляє в мінімальне чи максимальне граничне значення певного інтервалу. О.В. Малік в своєї дисертації удосконалила шкалу Харінгтона для оцінки фінансово-інвестиційного ризику підприємства ще одним інтервальним значенням. Модифікована шкала Харінгтона, залежно від величини показника індексу дохідності, визначає наступні рівні фінансово-інвестиційного ризику: якщо ІД =1 – ризик мінімальний; якщо ІД = (0,8; 1) – ризик низький; якщо ІД = (0,64; 0,8) – ризик середній; якщо ІД = (0,37; 0,64) – ризик високий; якщо ІД = (0,2; 0,37) – ризик критичний; якщо ІД = (0; 0,2)– ризик катастрофічний. Доцільно уточнити, що в разі, коли нульове значення індексу дохідності спричинене відсутністю інвестиційної діяльності, то рівень ризику є мінімальним.

Здійснимо оцінювання фінансових ризиків ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» за даною методикою.

Результати оцінювання ступеню фінансово-кредитного та фінансово-інвестиційного ризиків ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» протягом 2020–2022 років, наведені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Оцінка фінансово-кредитного та фінансово-інвестиційного ризиків ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» у 2020-2022 роках

Показник	Рік			Темп приросту, %	
	2020	2021	2022	2022/2021	2022/2020
Економічна рентабельність, %	-12,9	-21,9	-21,3	2,74	- 65,12
Середня розрахункова ставка відсотка за кредит, %	0	17,06	0	-100	-
Диференціал, %	-12,9	-38,96	-21.3	7,03	- 30,76
Плече фінансового важеля	-2,29	0	0	-	-100
Ефект фінансового важеля, %	24,2	0	0	-	-100
Сила впливу фінансового важеля	1	0,89	1	12,36	0
Індекс дохідності	0	0,31	0,26	-16,13	-

Відповідно до результатів аналізу фінансових ризиків ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД», можна зробити висновок, що ступінь фінансово - кредитного

ризику підприємства є катастрофічним, а діяльність є збитковою, про що свідчать значення сили впливу фінансового важеля (таблиця 3.2). При цьому, значно знижується вже від’ємний у 2020 році протягом досліджуваного періоду показник економічної рентабельності підприємства (від -12,9% у 2020 році до мінус 21,3% у 2022 році). Загалом, за період із 2020 по 2022 рік, економічна рентабельність підприємства знизилась на 65,12%. Диференціал фінансового важеля має від'ємні значення протягом 2020-2022 років, що свідчить про перевищення витрат над доходами від отриманих кредитів ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД». Плече фінансового важеля знаходиться на критичному рівні - величина запозичених коштів значно перевищує суму власних коштів, що, безумовно, є джерелом значних фінансово-кредитних ризиків на підприємстві. Ефект фінансового важеля підприємства (приріст чистої рентабельності), який має нульове значення протягом 2021-2022 років, також свідчить про невигідність залучення кредитів і про високий ступінь фінансово-кредитного ризику ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД».

Надалі необхідно визначити рівень безпеки шляхом інтерпретації отриманих даних за допомогою шкали рівнів фінансово-економічної безпеки. Для цього скористаємося шкалою Харінгтона, яка є універсальним інструментом оцінки результатів за шкалою бажаності від нуля до одиниці на основі експоненційної трансформації. Шкала Харінгтона має універсальне застосування і може у відповідних модифікаціях (наприклад, у вигляді шкали балів) використовуватися для оцінки різних показників якісного характеру, оскільки числові значення отримані на основі статистичного аналізу великого масиву даних. Основним недоліком такої шкали, як уже зазначалося, є нечіткість визначення граничних меж рівнів. Так, наприклад, отримавши значення коефіцієнта 0,2, є неможливим визначення рівня безпеки, оскільки таке значення притаманне верхній межі катастрофічного рівня фінансово-економічної безпеки та нижній межі критичного рівня. Таким чином, з метою усунення таких неточностей та забезпечення чіткого однозначного трактування результатів, пропонуємо дещо видозмінити межі

рівнів (таблиця 3.3).

Таким чином, за допомогою шкали рівнів фінансово-економічної безпеки можемо оцінити рівень безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД». Він близький до критичного.

На заключному етапі відбувається систематизація отриманої інформації та інтерпретація результатів дослідження, що є підґрунтям для визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

Таблиця 3.3 – Характеристика рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства

Рівень фінансово-економічної безпеки	Межі рівнів	Характеристика рівня фінансово-економічної безпеки підприємства
Високий	0,81-1	Характеризує ефективне фінансове управління підприємством, достатність фінансових ресурсів, оптимальність структури капіталу та системи управління фінансовими ризиками, високий рівень маневреності коштів, що забезпечує фінансову незалежність та розвиток на основі зростання прибутку
Середній	0,65-0,8	Фінансові показники діяльності підприємства знаходяться в межах рекомендованих значень. Підприємство має недостатньо власних оборотних коштів й використовує середньострокові та довгострокові позики і кредити
Низький	0,38-0,64	Характеризується низьким рівнем платіжної дисципліни підприємства, зростанням кредиторської заборгованості та рівня фінансових ризиків. Підприємство для забезпечення фінансування діяльності залучає середньострокові позикові ресурси
Критичний	0,21-0,37	Характеризується високим рівнем фінансових ризиків, Підприємство змушене для забезпечення фінансування діяльності залучати короткострокові позикові ресурси, що спричиняє зниження його фінансово-економічної стійкості
Катастрофічний	0-0,2	Підприємство не в змозі забезпечити фінансування своєї діяльності ні власними, ні позиковими засобами. Підприємство не здатне виконувати фінансові зобов’язання, тобто знаходиться на межі банкрутства

Запропонованій системі оцінки фінансово-економічної безпеки

підприємства притаманні такі особливості:

– комплексний характер (включає систему оцінки фінансового стану, як індикатора фінансово-економічної безпеки підприємства, оцінку функціональних складових безпеки та оцінку фінансових ризиків);

– простота розрахунку (розрахунки запропонованих показників оцінки фінансово-економічної безпеки не потребують додаткових вмінь та навичок від працівників підприємства);

– прикладний характер (простота розрахунку та використання показників оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, розрахунок яких базується на фінансовій звітності підприємства);

– об'єктивність оцінювання (оцінювання фінансово-економічної безпеки пропонується здійснювати відносно нормальних значень показників та шляхом відстеження їх зміни у динаміці);

– інтегрованість у загальну систему оцінки діяльності підприємства (оцінка фінансово-економічної безпеки є складовою оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства).

Практичне значення запропонованої системи оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства полягає у розробленому комплексному підході до визначення фінансово-економічної безпеки, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських фінансових рішень та визначити конкретні заходи для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

3.2. Формування стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства

В умовах економічної та політичної нестабільності, функціонування машинобудівних підприємств значною мірою залежить від раціонального, виваженого прийняття управлінських рішень та ефективної системи організації їх діяльності. Вирішення зазначених завдань на

вітчизняних підприємствах ускладняється відсутністю чіткого вектору розвитку та якісно розробленої стратегії управління, що призводить до зниження фінансово-економічної стійкості, потенціалу та конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз діяльності ТОВ « КАБЕЛЬ – ТРЕЙД ЛТД», що здійснений у п. 2.2 магістерської роботи, свідчить про те, що саме низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ, їх орієнтованості на боротьбу з результатами негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, а не на попередження та вчасну нейтралізацію потенційних ризиків та загроз. Дієвим інструментом вирішення цієї проблеми є обґрунтована цілеспрямована стратегія управління фінансовою безпекою, яка направлена на створення адаптаційних механізмів довгострокової дії до змін зовнішнього та внутрішнього середовища, вироблення високого рівня стійкості до існуючих та потенційних загроз, з метою підвищення ефективності діяльності, забезпечення фінансово-економічної підтримки стійкого росту в поточному та перспективному періодах [174, с. 438].

Стратегія управління фінансовою безпекою підприємства є невід’ємною складовою формування та реалізації загальної стратегії розвитку підприємства, оскільки відповідає за цілі, напрямки, джерела та об’єкти фінансування. Вона забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансово-економічної діяльності та фінансових відносин підприємства. Зокрема, стратегія управління фінансовою безпекою підприємства забезпечує:

– формування та ефективне використання фінансових ресурсів;

– високий рівень фінансово-економічної безпеки підприємства;

– виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках;

– відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;

– формування ефективної системи управління фінансовими ризиками, загрозами та небезпеками;

– правильний вибір інструментів і напрямків фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Формування стратегії управління фінансовою безпекою підприємства повинно базуватися на комплексному, системному підході та враховувати:

– заємозв'язок стратегії управління фінансовою безпекою із фінансовою стратегією та загальною стратегію розвитку підприємства;

– рівень законодавчого та нормативно-правового регулювання фінансово-економічної діяльності підприємства;

– рівень розвитку та кон'юнктуру фінансового ринку;

– економічну та політичну ситуації в країні;

– ринкову позицію підприємства;

– ресурсне забезпечення підприємства, зокрема забезпеченість власними коштами, можливість залучення позикових коштів та інвестицій, інноваційний потенціал підприємства;

– галузеву належність суб'єкта господарювання, оскільки галузь економіки, до якої належить підприємство, окреслює напрям формування його фінансово-економічної стратегії та має значний вплив на структуру капіталу підприємства;

– рівень фінансового ризику на підприємстві тощо.

Процес розробки й реалізації стратегії підприємства в науковій літературі поданий по-різному: автори виділяють етапи, що відрізняються ступенем деталізації, складністю суб'єкта господарювання і характером самого напрямку розвитку. Стратегія поширюється на довгострокові, перспективні дії суб'єкта господарювання. Можна сказати, що формулювання стратегії (моделі дій) та її інструментарій виступають ядром управління і ознакою його якості.

З метою полегшення стратегічного управління, ми пропонуємо схему розробки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, яка характеризується комплексністю і завершеністю та передбачає послідовність певних етапів (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Формування та реалізація стратегії управління фінансовою безпекою підприємства

На першому етапі визначаються місія та довгострокова мета щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Місією є загальні орієнтири довгострокового функціонування підприємства, що відображають його внутрішній потенціал та враховують зовнішні впливи.

Місія має суттєве значення, оскільки вона є базою для розробки і узгодження цілей, системи планів на підприємстві, відносин із зовнішніми учасниками ринку.

Встановлення цілей управління фінансовою безпекою підприємства в узагальненому вигляді передбачає: встановлення загальної мети; побудову ієрархії цілей («дерева цілей»); встановлення індивідуальних цілей та завдань, як інструменту забезпечення їхнього виконання.

Головною метою стратегії управління фінансовою безпекою є максимізація його ринкової вартості та підвищення ефективності фінансово-економічної діяльності за умов зниження рівнів ризиків. Вона досягається шляхом конкретизації цілей з урахуванням завдань та особливостей майбутнього фінансового розвитку підприємства.

На основі аналізу фахової економічної літератури та враховуючи функціональну структуру фінансово-економічної безпеки підприємства, ми вважаємо за доцільне виокремити загальні фінансові та спеціальні стратегічні цілі управління фінансовою безпекою.

Система стратегічних цілей управління фінансовою безпекою включає: забезпечення високого рівня бюджетної складової фінансово-економічної безпеки підприємства; забезпечення високого рівня страхової складової фінансово-економічної безпеки підприємства; забезпечення високого рівня фондової складової фінансово-економічної безпеки підприємства; забезпечення високого рівня інвестиційної складової фінансово-економічної безпеки підприємства; забезпечення високого рівня грошової складової фінансово-економічної безпеки підприємства; забезпечення високого рівня кредитної складової фінансово-економічної безпеки підприємства.

Основна мета стратегії управління фінансовою безпекою підприємства формується в залежності від фактичного рівня фінансово-економічної безпеки.

На другому етапі розробки стратегії відбувається аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, інформаційною базою якого є статистична та фінансова звітність підприємства, дослідження сучасного стану фінансових ринків, аналітичні огляди, спеціальні дослідження тощо.

Аналіз зовнішнього середовища дозволяє підприємству своєчасно спрогнозувати появу загроз, дає можливість розробити ситуаційні плани на випадок виникнення непередбачених обставин, а також сприяє розробці стратегії, яка дозволить підприємству досягти цілей і перетворити потенційні загрози на вигідні можливості [53].

Також на даному етапі відбувається визначення та аналіз факторів, які впливають на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства. У свою чергу, аналіз факторів допомагає виявити сильні й слабкі сторони в діяльності підприємства і розробити заходи та напрями дії, за рахунок яких воно могло б підвищити стійкість розвитку та забезпечити свій успіх.

Зовнішні фактори, що впливають на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, відображають економічну ситуацію в державі і за кордоном, в окремих регіонах і на галузевих ринках. Найважливішими з них є: стан розвитку економіки країни, грошово-кредитна політика держави, рівень інфляції, стабільність національної валюти, податкова політика держави в цілому та величина податкових ставок зокрема, рівень розвитку ринків позикового капіталу, вартість позикових ресурсів тощо. Досить впливовим фактором є законодавча база та державні органи. Законодавча база безпосередньо визначає стосунки підприємства з державою, постачальниками, споживачами, працівниками. Сучасна законодавча база характеризується складністю, динамічністю та невизначеністю, що ускладнює діяльність підприємства.

Залежно від характеру та інтенсивності впливу окремих умов і

факторів, а також можливості їх контролю, зовнішнє середовище можна поділити на зовнішнє середовище прямого та непрямого впливу. Фактори непрямої дії позначаються на діяльності підприємства не безпосередньо, а опосередковано, а отже мають непрямий вплив на його фінансову діяльність та діють через певні механізми та відносини.

Фактори прямої дії безпосередньо формуються у процесі фінансово-економічної діяльності підприємства та залежать від специфіки фінансових відносин підприємства із контрагентами, фінансовими установами, державою та здійснюють прямий вплив на фінансову діяльність підприємства.

Аналіз внутрішнього середовища передбачає визначення фінансового стану підприємства, рівня безпеки функціональних складових фінансово-економічної безпеки та рівня фінансових ризиків підприємства, виявлення сильних та слабких сторін, внутрішніх факторів впливу на фінансову безпеку підприємства. До внутрішніх факторів можна віднести: податкову політику підприємства, фінансову гнучкість підприємства, інвестиційну активність підприємства, збалансованість розрахунково-платіжної дисципліни, джерела фінансування діяльності підприємства та структуру його капіталу тощо.

Також, важливим чинником, що впливає на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, є грамотний та професійний менеджмент підприємства, а головним фактором ризику є некомпетентність та недобросовісність у виконанні керівництвом та працівниками своїх обов’язків.

У процесі проведення аналізу виявляють відповідність між стратегічними орієнтирами підприємства та його внутрішніми ресурсами і можливостями.

Наступним етапом є формування портфелю стратегій управління фінансовою безпекою підприємства. Важливими елементами формування та реалізації стратегії є: чітке визначення заходів, направлених на формування та реалізацію стратегії; реалізація заходів, які приносять швидкі результати та надають впевненості у загальному успіху; постійне інформування про

визначення цілей та досягнуті результати; чітке визначення обов'язків; дотримання проміжних часових параметрів; встановлення проміжних критеріїв та відповідних пунктів на шляху досягнення визначених загальних цілей. Формування стратегічного портфелю підприємства передбачає розробку та оцінку альтернатив стратегій управління фінансовою безпекою підприємства, їх вибір і формування стратегічного набору.

Стратегії повинні орієнтувати на максимальну і своєчасну адаптацію діяльності підприємств до динамічного фінансового середовища для досягнення їхніх стратегічних цілей.

На нашу думку, вибір стратегії управління фінансовою безпекою підприємства має залежати від фактичного рівня фінансово-економічної безпеки. Як градацію побудови портфеля стратегій, пропонуємо виділяти п'ять рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства: високий, середній, низький, критичний, катастрофічний (п. 3.1). Запропонована градація дозволить визначити внутрішні фінансові можливості підприємства та фактичний рівень його безпеки.

У сучасній економічній літературі питання сутності та видів стратегій управління фінансовою безпекою підприємства розглядається відносно недавно. Проте, в Україні комплексним дослідженням цього питання практично не займаються, приділяючи основну увагу фінансовим стратегіям підприємства. Саме тому питання систематизації стратегій управління фінансовою безпекою підприємства є недостатньо розробленими.

Ми вважаємо, що, як і фінансову стратегію, стратегію управління фінансовою безпекою підприємства доцільно класифікувати за обсягом фінансових завдань, які визначені у стратегії, на генеральну стратегію управління фінансовою безпекою, оперативну стратегію управління фінансовою безпекою та стратегію досягнення окремих стратегічних завдань управління фінансовою безпекою.

Генеральна стратегія управління фінансовою безпекою підприємства регламентує фінансову діяльність підприємства, її базові напрями та питання,

а також систему управління фінансовими ризиками та загрозами підприємства. У рамках цієї стратегії вирішуються завдання забезпечення високого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, оптимізації структури капіталу, визначається податкова політика підприємства та взаємовідносини з бюджетами всіх рівнів, а також напрями розміщення та використання фінансових ресурсів. Як правило, таку стратегію розробляють на термін не менше одного року.

Оперативна стратегія управління фінансовою безпекою підприємства призначена для поточного управління фінансовими ресурсами та фінансовими ризиками. Вона розробляється в межах генеральної фінансово-економічної стратегії та деталізує її на конкретному проміжку часу (місяць, квартал, півріччя). Оперативна фінансова стратегія охоплює такі напрями як коригування цільової структури капіталу, управління формуванням власного та позикового капіталу, підвищення рівня безпеки конкретних функціональних складових фінансово-економічної безпеки підприємства.

Стратегія досягнення окремих стратегічних завдань управління фінансовою безпекою підприємства полягає у виконанні конкретних завдань, спрямованих на реалізацію більш глобальних цілей підприємства. Вона може охоплювати такі напрямки як управління використанням основного та оборотного капіталу, прийняття рішень, спрямованих на нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз, що постійно оточують підприємство, на основі фінансового аналізу та аналізу зовнішнього середовища підприємства тощо.

У портфелі стратегій управління фінансовою безпекою підприємства ми пропонуємо виділяти п'ять видів стратегій, відповідно до п'яти рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства, визначених за комплексним підходом, який включає оцінку фінансового стану підприємства, оцінку фінансових ризиків та оцінку інтегрального рівня фінансово-економічної безпеки за її складовими. Таким чином, стратегію управління фінансовою безпекою підприємства ми поділяємо на такі види: стратегія стабілізації,

стратегія помірного зростання, стратегія стійкого зростання, стратегія виживання, антикризова стратегія.

Стратегія зростання спрямована на отримання позитивного ефекту за рахунок розширення ділової активності підприємства в умовах стабільного зовнішнього середовища та діяльності у сегменті ринку, що динамічно розвивається. Дана стратегія переслідує такі цілі: збільшення обсягу капіталу, частки ринку, розширення меж фінансово-економічної діяльності, досягнення позитивної динаміки розвитку [241, с. 226]. Залежно від специфічних умов середовища, можливе використання таких видів стратегій зростання:

– стратегія стійкого зростання, яка спрямована на збалансування параметрів обмеженого зростання операційної діяльності і необхідного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Пріоритетним завданням є забезпечення ефективного розподілу та використання його фінансових ресурсів. Стратегія націлена на підтримання високого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

– стратегія помірного зростання, яка спрямована на забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва та реалізації продукції, на приріст оборотних та необоротних активів підприємства. Відповідно до цього, пріоритетною сферою стратегічного фінансового розвитку підприємства є підвищення потенціалу формування фінансових ресурсів. Маючи середній рівень фінансово-економічної безпеки, підприємство може активно використовувати як внутрішні, так і зовнішні довгострокові джерела фінансування. Стратегія націлена на підвищення рівня безпеки за окремими функціональними складовими безпеки, рівень безпеки яких є недостатньо високим.

Стратегію стабілізації рівня фінансово-економічної безпеки підприємства застосовують в умовах нестабільності, в разі падіння фінансово-господарських показників, при виникненні довгострокових фінансових труднощів, значному зниженні рівня фінансово-економічної

безпеки підприємства. Стратегія стабілізації полягає в адаптації діяльності до умов зовнішнього середовища, усуненні загроз, зниженні рівня фінансових ризиків діяльності, підвищенні рівня ефективності взаємодії підприємства з партнерами та контрагентами. Її також використовують для оптимізації циклів залучення та вкладення фінансових ресурсів, запобігання їх нестачі [241, с. 225].

Стратегія виживання покликана забезпечити фінансову стабілізацію підприємства в процесі виходу із кризи, передбачає скорочення обсягів виробництва і реалізації продукції (вихід з окремих ринків або їх сегментів, скорочення певних його виробничих одиниць тощо). За цих умов, пріоритетною домінантною сферою стратегічного фінансового розвитку стає формування достатнього рівня фінансово-економічної безпеки підприємства [57].

Антикризова стратегія застосовується в умовах глибокої кризи, в стані, що близький до банкрутства, та полягає в застосуванні швидких скоординованих дій, які базуються на максимально точних розрахунках. Антикризова стратегія передбачає перебудову систем управління, фінансово-господарської діяльності, зміни структури бізнес-портфеля, джерел фінансових ресурсів, відмову від певних фінансових операцій підприємства. Ключовою метою стратегії є максимально швидке виведення підприємства з кризи. Своєчасно розроблена і реалізована антикризова стратегія дає змогу уникнути значних втрат капіталу та суттєво знизити ризик фінансового краху. У межах розглянутих базових стратегій можуть бути реалізовані різні стратегічні альтернативи. Для кожної з них готуються плани заходів з обґрунтуванням необхідних витрат на їхню реалізацію і з розрахунками очікуваного економічного ефекту від їхнього впровадження.

Під час розробки, вибору та реалізації стратегії необхідно враховувати специфічні риси та ознаки кожного виду фінансово-економічної стратегії, а також визначати доцільність її впровадження на певному етапі розвитку

підприємства. Взаємозв'язок між видами стратегій управління фінансовою безпекою підприємств наведено на рис. 3.3.

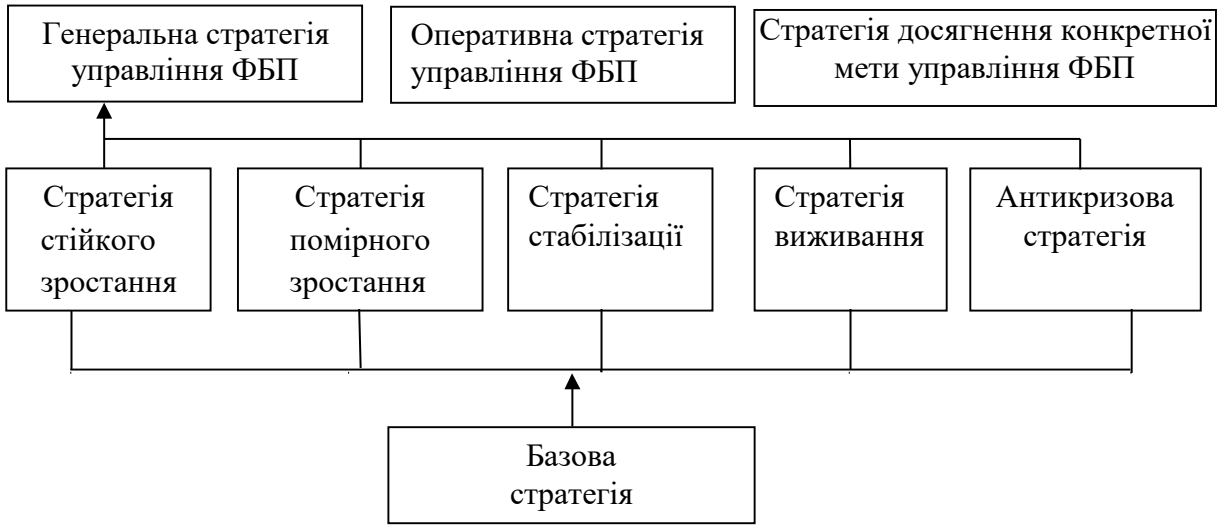

Рисунок 3.3 – Взаємозв'язок між видами стратегій управління фінансовою безпекою підприємств

Визначивши рівень фінансово-економічної безпеки підприємств, вважаємо за доцільне запропонувати матрицю вибору стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, яка дозволяє здійснити позиціонування підприємства, залежно від рівня фінансово-економічної безпеки, визначити стратегію (таблиця 3.4), яка б враховувала особливості діяльності, рівень фінансово-економічної безпеки підприємства і надала йому вектор висхідного розвитку в умовах невизначеності та ризику.

Таблиця 3.4 – Матриця вибору стратегії управління фінансовою безпекою підприємства

Рівень ФБ	Межі рівнів	Вид стратегії управління ФБ	Заходи для реалізації стратегії
1	2	3	4
Високий	0,81-1	Стратегія стійкого зростання	- підвищення рівня коефіцієнта фінансово-економічної незалежності; - під час формування фінансових ресурсів надання переваги власним коштам та довгостроковим позиковим ресурсам; - забезпечення ефективного розподілу та використання наявних фінансових ресурсів; - формування ефективної кредитної політики, яка б забезпечувала як достатньо високі обсяги реалізації, так і низький ризик неповернення з боку покупців-позичальників; - використання сучасних інструментів управління фінансовими ресурсами підприємства.
Середній	0,65-0,8	Стратегія помірного зростання	- забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва, реалізації продукції та приросту оборотних і необоротних активів підприємства; - оптимізація структури капіталу підприємства; - підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на стадіях розміщення та використання; - прискорення платежів за допомогою сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; - використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування.
Низький	0,38-0,64	Стратегія стабілізації	- адаптація діяльності підприємства до умов зовнішнього середовища; - усунення загроз, зниження рівня фінансових ризиків; - підвищення рівня ефективності взаємодії та платіжної дисципліни підприємства з партнерами та контрагентами; - забезпечення інкасації дебіторської заборгованості; - забезпечення достатнього обсягу капіталу для здійснення ефективної операційної діяльності; - використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування.

Продовження таблиці 3.4

1	2	3	4
Критичний	0,21-0,37	Стратегія виживання	- скорочення обсягів виробництва і реалізації продукції (вихід з окремих ринків або їх сегментів, відмова під виробництва окремих видів продукції, скорочення певних його виробничих одиниць тощо); - мінімізація витрат підприємства; - підвищення рівня управління наявними фінансовими ресурсами підприємства; - забезпечення фінансовими ресурсами для здійснення операційної діяльності; - забезпечення інкасації дебіторської заборгованості; - використання короткострокових та середньострокових джерел фінансування.
Катастрофічний	0-0,2	Антикризова стратегія	- перебудова загальної системи управління та фінансово-господарської діяльності підприємства; - оптимізація портфеля бізнес-процесів для уникнення значних втрат капіталу та зниження ризику фінансового краху; - відмова від певних фінансових операцій підприємства; - зміна структури джерел фінансових ресурсів; - забезпечення інкасації дебіторської заборгованості; - зміна організаційної структури підприємства.

Здійснивши аналіз показників діяльності ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД», було визначено, що, протягом досліджуваного періоду, воно мало низькі показники ліквідності, фінансово-економічної стійкості та платоспроможності, а також спостерігалась збиткова діяльність підприємства, що спричинило потрапляння підприємства до критичної зони фінансово-економічної безпеки. З метою відновлення платоспроможності, покращення своїх ринкових позицій на підприємстві та забезпечення достатнього рівня фінансово-економічної безпеки, доцільно застосувати стратегію виживання.

Наступним етапом є аналіз стратегічних альтернатив, вибір та розробка стратегії. З урахуванням рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на фінансову діяльність підприємства, відбувається вибір стратегії, яка є доцільною для підприємства за конкретних умов господарювання та яка максимально підвищить довгострокову ефективність організації. Щоб

зробити ефективний стратегічний вибір, керівник повинен мати чітку концепцію діяльності підприємства та його майбутнього.

П’ятим етапом є реалізація стратегії. Реалізація стратегії повинна забезпечити підприємству формування та ефективне використання фінансових ресурсів, виявлення найефективніших напрямів інвестування, відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства, визначення головної загрози з боку конкурентів, вибір напрямів фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами [44, с. 812]. Для полегшення реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, доцільно проводити її деталізацію шляхом складання тактичних планів. Тактичне планування покликане формувати механізми реалізації обраної стратегії. Воно буває двох видів: оперативне і поточне. Поточне планування спрямоване на розробку заходів з метою формування поточних планів реалізації конкретних напрямів діяльності підприємства чи його розвитку в цілому на рік у плані реалізації завдань обраної фінансово-економічної стратегії. Оперативне планування спрямоване на формування вузьких, деталізованих, короткотермінових планів, які формуються шляхом деталізації поточних планів. Оперативні й поточні плани не повинні відхилятися від фінансово-економічної стратегії підприємства, а, навпаки, конкретизувати й доповнювати її [6, с. 158].

Завершальним етапом є організація системи управління та контролю за реалізацією стратегії. Якщо в процесі формування і реалізації фінансово-економічної стратегії виявлено певні відхилення фактичних значень показників від планових та від визначених умов діяльності підприємства, то відбувається коригування стратегії на тому етапі, на якому виявлено дане відхилення. Також, після реалізації стратегії відбувається оцінка її ефективності. Вона ґрунтується на вичерпній інформації й полягає у визначенні можливих наслідків реалізації обраної стратегії. Оцінюють стратегію за якістю запланованих дій та успішністю їх реалізації.

Таким чином, з метою досягнення підприємством ТОВ «КАБЕЛЬ-

ТРЕЙД ЛТД» стану захищеності, конкурентоспроможності та забезпечення стабільного розвитку, що дозволяє контролювати небезпеки і загрози та ефективно реалізовувати власні фінансові інтереси, місію і завдання, варто сформувати та реалізувати стратегію управління фінансовою безпекою.

Формування фінансово-економічної стратегії доцільно проводити згідно запропонованих етапів, що дають краще розуміння, на які ключові моменти необхідно звернути увагу при встановленні цілей фінансового характеру.

3.3. Побудова механізму управління фінансовою безпекою підприємств

Сучасні особливості функціонування, складне економічне та політичне становище держави зумовлюють зростання ролі фінансово-економічної безпеки для кожного вітчизняного підприємства. Це питання є складним з огляду на можливість виникнення несприятливих ситуацій на декількох рівнях (макро-, мезо-, та мікрорівні) як окремо, так і комплексно. При цьому, особливістю управління фінансовою безпекою є те, що ухвалення управлінських рішень часто здійснюється в умовах зниження загального рівня керованості підприємством.

Однією з головних проблем управління фінансовою безпекою суб’єктів господарювання є відсутність концептуальних основ побудови і функціонування механізму управління їх фінансовою безпекою, який дозволятиме здійснювати ефективну протидію загрозам, використовувати наявний потенціал та в цілому підтримувати стан фінансово-економічної безпеки.

Механізм управління фінансовою безпекою підприємства є однією із ключових підсистем загальної системи управління підприємством, що включає сукупність економічних методів, принципів, функцій, завдань, важелів та інструментів впливу на стан та розвиток суб'єкта господарювання.

Елементи механізму мають складну, багаторівневу та ієрархічну організацію, виявляючи себе у вигляді певних підсистем: підсистема управлінської діяльності, підсистема цілей та завдань, функціональна структура та організаційна структура.

Процес управління завжди передбачає наявність об’єкта та суб’єкта управління. Тому, розглядаючи механізм управління фінансовою безпекою підприємства, необхідно визначити суб’єкт та об’єкт управління (рис. 3.4).

Рисунок 3.4 – Об’єкти та суб’єкти механізму управління фінансовою безпекою підприємства*

* – систематизовано автором з використанням джерел [182; 65]

На наш погляд, суб'єктів управління фінансово безпекою можна поділити на чотири рівні.

До першого рівня управління фінансовою безпекою підприємства належить топ-менеджмент підприємства, а саме: керівники підприємства,

фінансовий директор, головний бухгалтер, головний економіст, юрисконсульт, а також інші органи управління підприємством, залежно від його організаційно-правової форми створення.

На другому рівні зосереджена фінансова служба підприємства, яка, залежно від розмірів підприємства, може бути представлена фінансовим управлінням (на великих підприємствах) або фінансовим відділом (на невеликих підприємствах).

На третьому рівні знаходяться підрозділи фінансово-економічної служби, а саме: аналітичний відділ, діяльність якого направлена на аналіз та оцінку фінансового стану підприємства, виконання планових завдань щодо прибутку, обсягів виробництва та реалізації, підтримання ліквідності та рентабельності підприємства; відділ фінансового планування, основними завданнями якого є розробка фінансових планів та бюджетів підприємства; та бухгалтерія, на яку покладаються обов'язки здійснення бухгалтерського обліку, формування фінансово-економічної звітності.

На четвертому рівні знаходяться фінансові менеджери, фінансові аналітики та бухгалтери.

Головною ознакою суб’єкта управління є наявність у нього певних повноважень або компетенцій, що дають змогу втілювати свою волю у формі управлінських рішень, керівних команд, обов’язкових до виконання.

У вітчизняній практиці господарювання найчастіше суб’єктами управління фінансово-економічною безпекою є керівник, фінансовий директор, головний економіст, юрисконсульт, бухгалтер підприємства, оскільки самостійного підрозділу чи спеціалістів у цій сфері у них немає. До певної міри, це можна виправдати на підприємствах з невеликими обсягами фінансово- економічної діяльності. Однак, у інших випадках, це свідчить про те, що вітчизняними власниками та керівниками суб’єктів господарювання ще не усвідомлена важливість управління фінансовою безпекою підприємства, особливо у сучасних умовах [164, с. 75].

Об'єктом управління фінансовою безпекою підприємства виступає

фінансова діяльність підприємства в цілому, її окремі елементи (прибуток, джерела формування фінансових ресурсів, структура капіталу, обсяги та інтенсивність грошових потоків, фінансові інвестиції, фінансові інновації тощо) та сукупність фінансових ризиків, що впливають на фінансову діяльність підприємства. В межах системи фінансово-економічної безпеки, об’єкт управління визначається та коригується залежно від завдань управління.

Основною метою управління фінансовою безпекою підприємства є забезпечення фінансово-економічної стійкості підприємства та захист його фінансових інтересів від дії зовнішніх і внутрішніх загроз та фінансових ризиків для забезпечення ефективного розвитку в поточному та довгостроковому періоді.

В процесі реалізації головної мети, управління фінансовою безпекою підприємства націлене на вирішення таких основних завдань, а саме: забезпечення ефективної фінансово-економічної діяльності підприємства; зростання прибутковості та ринкової вартості підприємства; забезпечення своєчасного виявлення та усунення загроз і небезпек фінансовій безпеці підприємства; забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

Завдання забезпечення ефективної фінансово-економічної діяльності підприємства полягає у формуванні достатнього обсягу фінансових ресурсів на усіх етапах розвитку підприємства, виборі форм фінансування та їх оптимального співвідношення, формуванні структури капіталу підприємства, напрямків його використання, забезпеченні своєчасності розрахунків та виконанні фінансових зобов'язань перед контрагентами, здійсненні контролю за ефективним цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів, підтриманні необхідного рівня ліквідності, платоспроможності та ділової активності підприємства.

Завдання зростання прибутковості та ринкової вартості підприємства полягає у збалансуванні надходжень і видатків платіжних засобів

підприємства у часі; оптимізації податкової політики, дивідендної політики та грошового обігу підприємства; пошуку резервів збільшення доходів, виявлення та попередження фінансових кризових явищ на підприємстві.

В процесі реалізації завдання забезпечення своєчасного виявлення й усунення загроз і небезпек фінансовій безпеці підприємства, відбувається визначення потенційних та реальних негативних факторів впливу на фінансову безпеку підприємства, джерел загроз і небезпек та можливих їх негативних наслідків для фінансово-економічної діяльності підприємства, а також відбувається розробка заходів, спрямованих на запобігання реалізації загроз та переходу їх у небезпеки, з метою мінімізації втрат підприємства.

Забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками підприємства включає наступні блоки завдань: ідентифікацію – процес встановлення переліку основних видів фінансових ризиків, що притаманні діяльності конкретного підприємства; оцінку ризиків – відображення наслідків впливу ризиків та імовірності їх настання в кількісному вираженні [218]; попередження - розробка заходів щодо зменшення імовірності настання ризиків та зменшення наслідків їх впливу.

Загалом, в процесі управління фінансовою безпекою підприємства, окремі завдання мають корелюватися та бути оптимізовані між собою для найбільш ефективної реалізації головної мети управління фінансовою безпекою підприємства.

Ефективність реалізації механізму управління фінансовою безпекою підприємства потребує окреслення принципів управління фінансовою безпекою, що дасть можливість обґрунтовано приймати управлінські рішення, оптимізувати структуру, удосконалити організаційні процеси управління фінансовою безпекою підприємства.

На основі аналізу фахової економічної літератури, було визначено основні принципи управління фінансовою безпекою (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5 – Принципи управління фінансовою безпекою підприємства[135,136]

Принцип	Характеристика принципу
Системності	Усі елементи системи управління фінансовою безпекою підприємства мають бути взаємопов'язані та взаємоузгоджені
Інтегрованості	Система управління фінансовою безпекою підприємства має бути органічно інтегрована загальну систему менеджменту підприємства та загальну систему управління економічною безпекою підприємства
Об'єктивності	Рішення, на яких ґрунтується управління фінансовою безпекою підприємства, мають розроблятися з урахуванням об'єктивних економічних законів, на основі глибокого аналізу ситуації із застосуванням наукових методів пізнання
Комплексності	Створення цілісної системи управління фінансовою безпекою, яка забезпечить захист фінансових інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та фінансових ризиків
Безперервності	Постійне, безперервне управління фінансовою безпекою підприємства
Оперативності та динамічності управління	Система управління фінансовою безпекою має забезпечувати швидку реакцію підприємства на появу реальних та потенційних небезпек та загроз і своєчасне прийняття відповідних управлінських рішень
Гнучкості управління (адаптивність сформованої системи фінансово-економічної безпеки)	Система управління фінансовою безпекою підприємства, її елементи повинні адаптуватися до змін чинників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства; розроблені чи прийняті управлінські рішення мають швидко коригуватися, якщо цього вимагає зміна зовнішнього чи внутрішнього середовища підприємства
Ефективності	Оптимальне поєднання усіх елементів механізму управління фінансовою безпекою підприємства
Збалансованості	Забезпечення збалансованості підходів до управління фінансовою безпекою підприємства, які не повинні суперечити загальній стратегії фінансово-економічного розвитку підприємства
Економічності	Витрати на реалізацію системи управління фінансовою безпекою підприємства повинні бути обґрунтованими і не перевищувати рівня, при якому зникає економічна доцільність їх здійснення
Відповідальності	Взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансово-економічної безпеки підприємства
Інформаційності	Виражається у всебічному використанні усіх видів фінансово-економічної та управлінської інформації
Синергічності	Управління фінансовою безпекою підприємства включає в себе управління фінансовими ризиками та загрозами фінансовій безпеці. При цьому, різні фактори так впливають один на одного, що здатні разом досягти більшого, ніж за окремого їх застосування
Плановості	Полягає у розробці концепції, стратегії та плану управління фінансовою безпекою підприємства, що дозволить визначити логічну послідовність дій кожного учасника процесу управління фінансовою безпекою підприємства

Дані принципи між собою взаємопов'язані, тому недотримання хоча б якогось з них негативно вплине на ефективність функціонування механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Проте, можливе уточнення їх переліку, враховуючи складні умови діяльності суб'єктів господарювання та постійні економічні перетворення.

Важливою складовою механізму є функції управління фінансовою безпекою підприємства. Узагальнюючи результати аналізу поглядів вчених на перелік функцій механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки, пропонуємо виділити організаційну, діагностичну, превентивну, регулюючу, захисну та контрольну функції.

Діагностична функція передбачає збір і аналіз інформації стосовно фінансово-економічної безпеки, оцінку та прогнозування її стану [242, с. 29].

Організаційна функція полягає у формуванні ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Регулююча функція полягає у посиленні взаємозв’язку фінансово-економічної політики та основних напрямів розвитку підприємства, забезпеченні ліквідності, платоспроможності та рентабельності, посиленні фінансово-економічної стійкості підприємства тощо.

Захисна функція зводиться до гарантування фінансово-економічної безпеки, включаючи контроль за дотриманням законодавчих норм, а також полягає у здатності механізму управління фінансовою безпекою захищати фінансові інтереси підприємства від дії внутрішніх та зовнішніх загроз і ризиків.

Захисна функція є основною у кризовому стані економіки, в якому фінансово-економічна ситуація веде до дисбалансів у діяльності та розвитку підприємства, тобто супроводжується виникненням значних фінансових проблем.

Контролююча функція управління передбачає здійснення безперервного контролю за ходом реалізації управлінських рішень у сфері управління фінансовою безпекою підприємства і полягає у встановленні

граничних розмірів індикаторів фінансово-економічної безпеки підприємства та узгодженні з плановими завданнями, створенні системи інформації, виявленні відхилень між поточним рівнем фінансово-економічної безпеки та плановим, здійсненні необхідного впливу на персонал, що здійснює прийняття відповідних рішень.

Функції управління фінансовою безпекою підприємства представлені в агрегованому вигляді та можуть бути деталізовані з врахуванням фінансових відносин підприємства, структури капіталу, форм фінансування та фінансових інтересів.

Механізм управління фінансовою безпекою містить також підсистеми методів, інструментів та важелів, що формують ядро системи фінансово-економічної безпеки.

В структурі запропонованого механізму ми виділяємо наступні групи методів: управлінські, фінансові та методи управління фінансовими ризиками.

Методи управління полягають у тому, щоб створити умови для чіткої організації процесу управління, використання сучасної техніки і прогресивної технології організації праці з метою забезпечення максимальної ефективності управління фінансовою безпекою підприємства. Основою класифікації методів управління є внутрішній зміст мотивів, якими керується людина у процесі своєї діяльності. За своїм змістом мотиви діяльності можна поділити на матеріальні, соціальні та мотиви примусового характеру. Відповідно до цього, розрізняють такі методи управління фінансовою безпекою підприємства: економічні, соціально-психологічні та організаційні.

Економічні методи характеризуються впливом на суб’єкт управління через його економічні інтереси шляхом матеріального стимулювання, тобто створюють матеріальну зацікавленість у відповідальних осіб за стан (рівень) фінансово-економічної безпеки підприємства.

За допомогою організаційних методів формується організаційна структура управління фінансово-економічної безпекою, визначаються

повноваження та відповідальність посадових осіб, розпорядок роботи, порядок дій у тій чи іншій ситуації.

Використання соціально-психологічних методів в управлінні фінансовою безпекою спрямоване на підвищення рівня мотивації персоналу в системі безпеки підприємства.

Обов'язковим елементом у структурі механізму управління фінансовою безпекою підприємства є фінансові методи, які охоплюють фінансове планування і прогнозування, моніторинг, фінансовий аналіз та фінансове регулювання.

Метод прогнозування використовується з метою передбачення майбутнього стану внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, можливих загроз фінансовій безпеці. Він базується на вивченні закономірностей розвитку різних економічних явищ і процесів, виявляє найбільш імовірні та альтернативні шляхи їх розвитку і дає базу для вибору фінансово-економічної стратегії на перспективу. Тобто це процес обґрунтування кількісних та якісних змін стану фінансово-економічної безпеки в майбутньому. Прогнозування, з одного боку, має передувати плануванню, а з другого боку має бути його складовою частиною, оскільки використовується на різних стадіях планової роботи [32; 121; 220].

Планування є одним із найважливіших етапів у процесі керування фінансовою безпекою, оскільки є методом, що створює основу для прийняття всіх управлінських рішень в процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Головним завданням планування є постановка цілей та завдань, для досягнення яких має здійснюватися увесь подальший управлінський процес.

Моніторинг використовується з метою постійного спостереження за станом фінансово-економічної безпеки та передбачає виявлення змін та відхилень від планових показників, відстеження можливих ризиків та загроз, що можуть призвести до зниження фінансово-економічної безпеки, контроль за дотриманням принципів забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Використання методу моніторингу в управлінні фінансовою безпекою підприємств дає змогу в короткі строки діагностувати кризові явища у фінансовій складовій безпеки підприємства та вчасно реагувати на них. Ефективна організація моніторингу повинна передбачати контроль за станом не лише внутрішнього середовища підприємства, але і зовнішнього, в якому акумулюється основна маса небезпек та загроз.

Метод аналізу, в процесі управління фінансовою безпекою підприємства, дає змогу, шляхом розрахунку основних фінансових показників, говорити про конкурентоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність підприємства, прибутковість його діяльності, відповідність обсягів продажу запланованим значенням та ін. Без постійного аналізу діяльності неможливе існування та прогресивний розвиток жодного підприємства.

Регулювання, як метод забезпечення фінансово-економічної безпеки, передбачає оптимізацію рівня фінансово-економічної безпеки, на основі даних про її стан, стан зовнішнього та внутрішнього середовищ, наявність ризиків та загроз, що були отримані на попередніх етапах методологічного процесу, та порівняння їх із плановими та прогнозними показниками. Регулювання включає постійний вплив управлінського персоналу на перебіг фінансових процесів та стан фінансово-економічної безпеки з метою досягнення стану відповідності запланованим цілям. Процес регулювання має здійснюватись у трьох напрямках: попередження негативних впливів на фінансову безпеку, засобами якого є забезпечення та постійна підтримка високого рівня кваліфікації працівників, забезпечення прогресивного розвитку техніко-технологічних можливостей та потужностей підприємства [124, с. 253]; послаблення впливу загроз на фінансову безпеку, що здійснюється шляхом резервування коштів на покриття непередбачених витрат, відмови від ненадійних партнерів, страхування, гарантування, збільшення кількості використовуваних технологій виробництва та діяльності одночасно на декількох ринках із великою кількістю споживачів

[21; 117]; коригування стану фінансово-економічної безпеки, тобто усунення відхилень.

Також механізм управління фінансовою безпекою має включати методи управління фінансовими ризиками, а саме: страхування, диверсифікація, лімітування, резервування, хеджування, передача, уникнення (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 – Методи управління фінансовими ризиками

Метод управління фінансовими ризиками	Сутність методу
Страхування	Передача відповідальності за відшкодування можливого збитку іншому суб'єкту, що спеціалізується на таких операціях, - страховій компанії. Використання страхування означає зниження участі, а іноді, навіть, повну відмову самого підприємства від участі в покритті збитків, за рахунок перекладання за певну плату свого ризику на страхову компанію. Але даний метод має ряд обмежень. По-перше, ціна страхування: вона повинна співвідноситися з розміром можливого збитку. По-друге, не всі види ризиків приймаються до страхування: страховик приймає на себе тільки той ризик, втрати від якого він може оцінити. Крім того, є ризики, що не страхуються в принципі
Уникнення	Розробка заходів, які повністю виключають конкретний вид фінансового ризику. До таких заходів, перш за все, слід віднести відмову від здійснення фінансових операцій з високим рівнем ризику. Але, водночас, при цьому підприємство втрачає запланований дохід і прибуток від операції, тобто виникає ризик упущеної вигоди
Лімітування	Встановлення на підприємстві внутрішніх фінансових нормативів та лімітів в процесі розробки політики здійснення різних аспектів фінансово-економічної діяльності
Диверсифікація	Один зі способів мінімізації фінансових ризиків, який полягає в розподілі ризиків шляхом розширення об’єктів капіталовкладень, асортименту товарів і послуг, фінансових інструментів тощо
Резервування	Формування резервних фондів з метою відшкодування збитків внаслідок негативної дії фінансових ризиків
Передача (трансфер)	Підприємство-трансфер шляхом укладення відповідного договору передає ризик підприємству, який приймає його на себе
Хеджування	В широкому розумінні, хеджування характеризує процес використання будь-яких механізмів зменшення ризику можливих фінансових втрат – як внутрішніх (здійснюваних самим підприємством), так і зовнішніх (передачу ризиків іншим господарюючим суб’єктам – страховикам), а у вузькому, прикладному значенні, хеджування характеризує внутрішній механізм нейтралізації фінансових ризиків, що базується на використанні відповідних видів фінансових інструментів (як правило похідних цінних паперів – деривативів)

До основних інструментів, за допомогою яких підприємство може

здійснювати управління фінансовою безпекою, можна віднести: капітал, залучені і позикові ресурси, інвестиції, прибуток, податки, лізинг, факторинг, форфейтинг, страхові поліси, цінні папери та ін.

Фінансовий важіль є засобом впливу на фінансові інструменти. У механізмі управління фінансовою безпекою підприємства важливу роль відіграють наступні важелі: відсоткові ставки, дивіденди, ставки податків, дисконт, інвестиційний дохід, лізингові, факторингові, форфейтингові платежі, пайові внески, страхові тарифи, курси цінних паперів, фінансові стимули і санкції тощо.

Кожен фінансово-економічний важіль має свою характеристику і виконує визначену функцію. У сукупності ці важелі взаємозалежні і являють собою цілісну систему понять і показників, за допомогою яких організуються і регулюються фінансово-економічні відносини на підприємствах. Наскільки виважено фінансові важелі та інструменти будуть використані у процесі захисту фінансових інтересів підприємства, настільки механізм управління фінансовою безпекою буде ефективним.

Механізм управління фінансовою безпекою підприємства ґрунтується на розробці відповідної наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведенні адекватної фінансово-економічної політики, систематизації загроз та фінансових ризиків, застосуванні засобів, способів і методів забезпечення фінансово-економічної безпеки (рис. 3.5).

Механізм включає наступні етапи: оцінка фінансових відносин підприємства; ідентифікація та структуризація фінансових ризиків та загроз, що впливають на фінансову діяльність підприємства; оцінка та аналіз рівня фінансово-економічної безпеки підприємства; розробка заходів, націлених на підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства; вибір заходів зниження рівня фінансових ризиків, з урахуванням стратегічних інтересів і можливостей підприємства; контроль реалізації заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

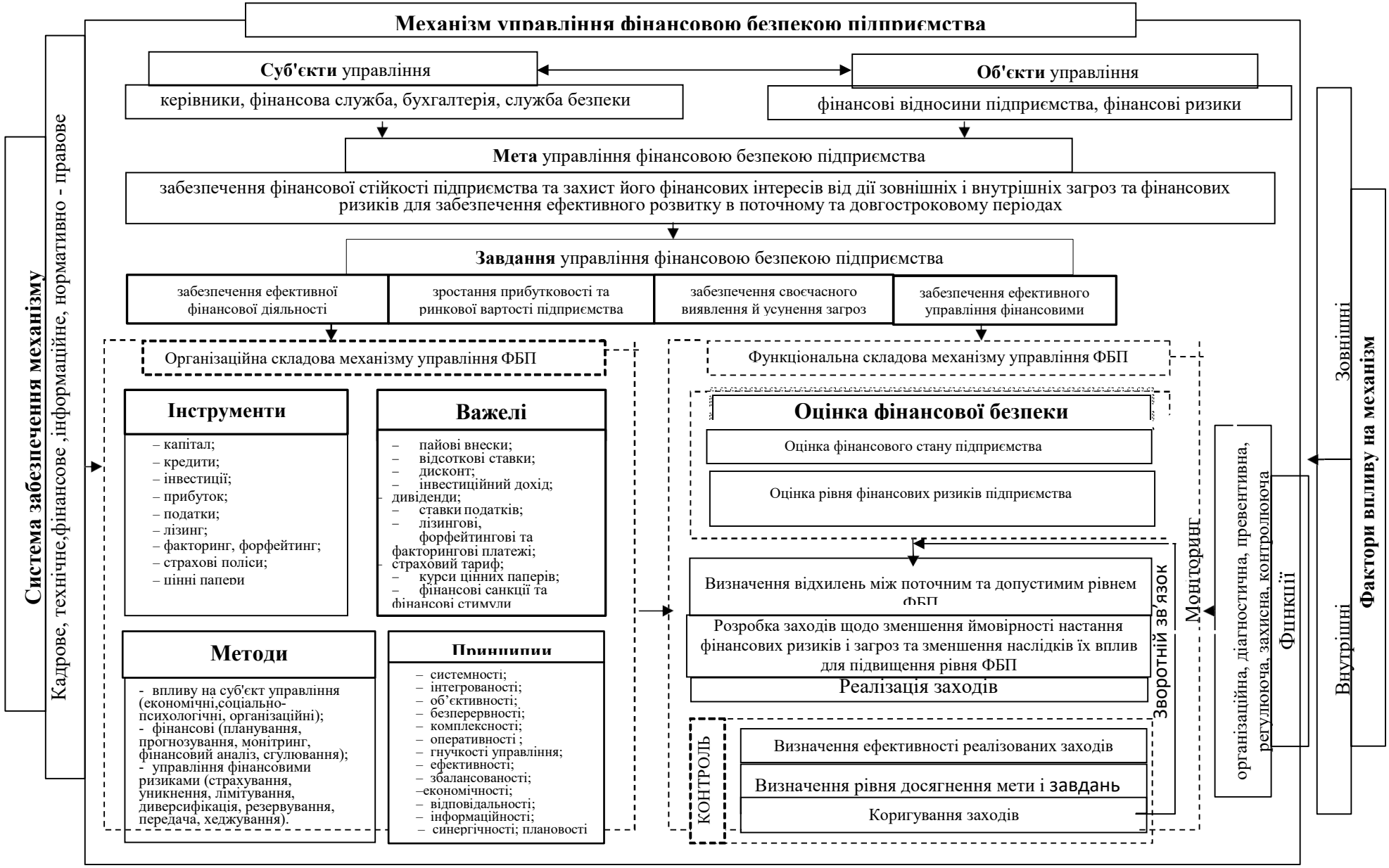

Рисунок 3.5 – Структурна модель механізму управління фінансовою безпекою підприємств

Однією із складових механізму управління фінансовою безпекою підприємства є система його забезпечення.

На основі аналізу фахової економічної літератури, пропонуємо виділяти наступні підсистеми забезпечення механізму:

– фінансове забезпечення (зовнішні та внутрішні джерела формування фінансових ресурсів для задоволення потреб суб'єкта господарювання);

– нормативно-правове забезпечення (сукупність нормативно- правових актів, що регулюють фінансову діяльність підприємства);інформаційне забезпечення (сукупність зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень);

– методичне забезпечення (система аналітичних прийомів та способів оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків та взаємозалежностей між складовими фінансово-економічної безпеки);

– кадрове забезпечення (персонал, необхідний для забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства); технічне забезпечення (комплекс програмно-технічних засобів, що сприяють управлінню фінансовою безпекою підприємства) (рис. 3.6).

Фінансове забезпечення механізму передбачає формування й використання фінансових ресурсів для задоволення потреб суб'єкта господарювання. Фінансове забезпечення реалізується на основі зовнішньої та внутрішньої системи фінансування.

Внутрішнє фінансування здійснюється за рахунок власних доходів підприємства і передбачає використання таких джерел як нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування та надходження від реалізації майна підприємства.

Рисунок 3.6 – Система забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Інформаційне забезпечення – процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень за складовими фінансово-економічної безпеки підприємства.

Основу інформаційного забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства становить: фінансова, податкова, статистична звітність, дані внутрішньогосподарського (управлінського) бухгалтерського обліку, експертні оцінки, публікації з відповідних питань, статистичні збірники та довідники.

Нормативно-правове забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства включає закони та підзаконні акти, які регулюють фінансову діяльність підприємств, норми, накази, вимоги підприємства.

Основою методичного забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства виступають: інструкції, статутні положення, методики оцінки, що включають систему аналітичних прийомів та способів, які дозволяють комплексно охарактеризувати рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків та взаємозалежностей між складовими фінансово-економічної безпеки.

Методичні підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства відображені у п. 1.2 магістерської роботи.

Кадрове забезпечення – забезпеченість підприємства необхідними кадровими ресурсами, формування ефективної системи управління персоналом та комунікативної політики.

Процес формування кадрового забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства охоплює такі етапи: визначення потреби в персоналі за чисельністю та складом, підбір персоналу з урахуванням специфіки фінансово-економічної діяльності підприємства; раціональна розстановка кадрів і розподіл завдань, прав та відповідальності в системі управління фінансовою безпекою підприємства; делегування повноважень; навчання, перепідготовка та підвищення кваліфікації персоналу, що приймає участь в управлінні фінансовою безпекою підприємства; планування ділової кар'єри, службово-професійного просування та своєчасного переміщення персоналу, що дозволить оптимізувати персонал, задіяний в управлінні фінансовою безпекою, та мінімізувати витрати підприємства. Обґрунтований підбір кадрів сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень.

Під технічним забезпеченням системи управління фінансовою безпекою підприємства розуміють комплекс технічних засобів -

сукупність технічних засобів збору, реєстрації, накопичення, передачі, обробки, виводу й подання інформації. Комплекс технічних засобів сприяє пришвидшенню вирішення аналітичних завдань та управлінських процесів.

Під час визначення та аналізу системи забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства, як «фундаменту» його функціонування, варто звернути увагу на те, що всі підсистеми постійно розвиваються, відповідно до динамічного розвитку ринкових відносин та конкурентного середовища.

Реалізація запропонованого механізму управління фінансовою безпекою підприємства в значній мірі посилить результативність діяльності підприємства та дозволить поліпшити його фінансову стійкість та конкурентоспроможність.

Сучасні умови господарювання породжують необхідність побудови комплексної системи управління фінансовою безпекою підприємства, яка включає управління фінансовими ризиками та загрозами, має певну чітку послідовність етапів та процедур, що дасть змогу підвищити швидкість та якість прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також дозволить скоротити фінансові витрати підприємства.

З метою побудови ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства, нами було розроблено алгоритм запровадження механізму управління фінансовою безпекою підприємства, в основу якого покладено авторський підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства та визначення рівня досягнення мети управління, що забезпечує його адаптивність до змін внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства (рис. 3.7).

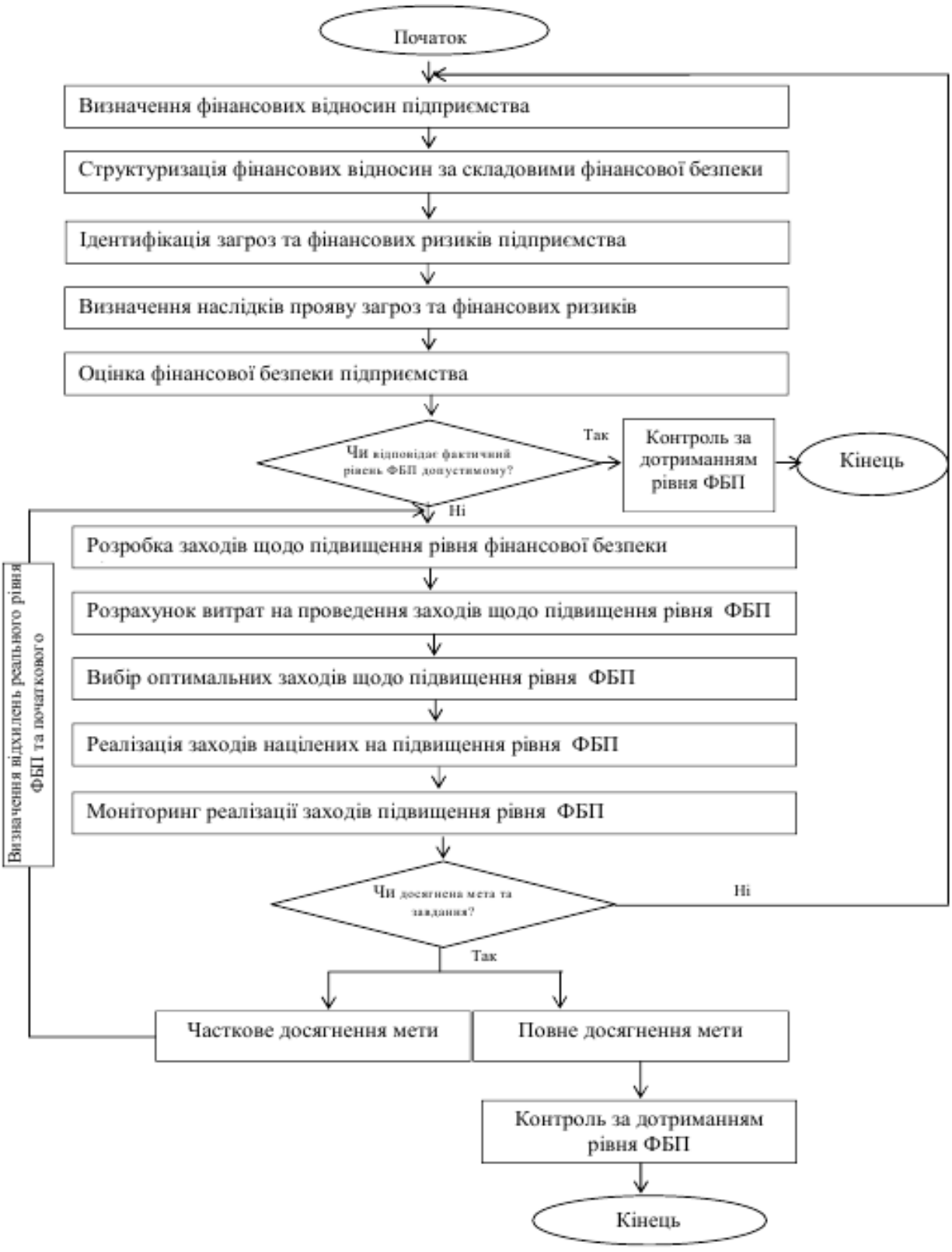

Рисунок 3.7 – Блок-схема управління фінансовою безпекою підприємства

На першому етапі відбувається визначення фінансових операцій підприємства та аналіз його фінансових відносин з різними контрагентами. Фінансові відносини формуються в межах окремих

господарюючих суб'єктів та залежать від форм власності та організаційно-правової форми функціонування підприємства, його галузевої належності, складу майна та капіталу, структури фінансових ресурсів тощо.

На наступному етапі відбувається структуризація фінансових відносин за складовими фінансово-економічної безпеки, що сприятиме визначенню рівня фінансово-економічної безпеки підприємства та побудові ефективної системи управління нею.

Одним із найважливіших завдань управління фінансовою безпекою підприємства є аналіз фінансових ризиків. Ідентифікація фінансових ризиків є необхідною передумовою оцінки рівня їх впливу на діяльність підприємства. Ідентифікація фінансових ризиків полягає у виявленні можливих ризиків, пов'язаних з кожною конкретною фінансовою операцією, та визначенні причин виникнення того чи іншого виду ризику. При цьому, важливо у складі портфеля фінансових ризиків виділити внутрішні ризики, які залежать від самого підприємства, зовнішні ризики, які визначаються макроекономічною діяльністю, та змішані ризики – які залежать як від діяльності самого підприємства, так і від впливу зовнішнього середовища.

Далі оцінюємо ймовірність прояву загроз та фінансових ризиків, тобто визначаємо можливі фінансові наслідки від дії тих чи інших фінансових ризиків та загроз на діяльність підприємства.

Наслідки прояву фінансових ризиків можуть характеризуватися негативними, позитивними та нульовими показниками результативності фінансово-економічної діяльності.

Ефективне управління фінансовою безпекою підприємства можливе лише за умови об’єктивної та своєчасної оцінки її рівня. Саме тому, наступним етапом є оцінка фінансово-економічної безпеки підприємства. Аналіз фінансово-економічної безпеки підприємства необхідний не лише власникам підприємства та його менеджерам (своєчасна оцінка рівня фінансово-економічної безпеки дозволяє вчасно виявити загрози у

фінансовому стані та нейтралізувати їх без втрати фінансово-економічної стійкості та платоспроможності), він також дає можливість інвесторам і кредиторам оцінити підприємство з точки зору його привабливості щодо впровадження проектів інвестування та кредитування. На основі проведеного аналізу фахової економічної літератури у другому розділі магістерської роботи, нами було визначено, що на сьогоднішній день не існує єдиної методики оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства. А запропоновані підходи мають ряд неточностей та суперечностей. Саме тому, нами було розроблено комплексний підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, який включає такі складові: визначення фінансового стану підприємства та аналіз фінансових ризиків підприємства.

На основі проведеного аналізу, приймається рішення про відповідність фактичного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства допустимому. Якщо фактичний рівень відповідає допустимому, то відбувається перехід до останнього етапу системи управління, а саме до контролю за дотриманням належного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Якщо ж фактичний рівень не відповідає допустимому, то слід підібрати заходи підвищення рівня фінансово-економічної безпеки та оцінити їх економічну ефективність, з розрахунку витрат на їх проведення та вигод від мінімізації ризиків підприємства, що дозволяє врахувати доцільність проведених заходів.

Для обґрунтування основних напрямів підвищення рівня фінансово-економічної

безпеки підприємства необхідно системно підійти до вирішення поставленої проблеми та розглянути такі заходи за функціональними складовими фінансово-економічної безпеки (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7 – Заходи з підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими

Функціональні складові ФБП	Заходи, що забезпечують підвищення рівня ФБП	Вплив на фінансову безпеку підприємства
Бюджетно-податкова складова	Підвищення рівня кваліфікації працівників	Зменшення кількості помилок під час складання фінансово-економічної звітності та заповнення податкових декларацій, що сприятиме зменшенню штрафних санкцій
	Зміна системи оподаткування підприємства	Вибір оптимальної системи оподаткування підприємства дозволить мінімізувати податкові платежі до бюджетів різних рівнів
	Формування ефективної податкової політики підприємства	Мінімізація податків на основі максимального використання можливостей податкового законодавства, в тому числі і податкових пільг
Кредитна складова	Формування ефективної кредитної політики підприємства	Зменшення рівня дебіторської заборгованості
	Управління простроченою дебіторською заборгованістю	Мінімізація розміру простроченої заборгованості та строків інкасації боргу
	Підвищення платіжної дисципліни підприємства	Зменшення рівня кредиторської заборгованості
	Виважена позикова політика підприємства	Зменшення обсягу позикового капіталу та підвищення фінансово-економічної самостійності підприємства
Грошова складова	Синхронізація грошових потоків на підприємстві	Узгодження вхідних та вихідних потоків грошових коштів за обсягами та в часі, що дозволить уникнути дефіциту готівки, вивільнити частину грошових коштів й використати її для отримання додаткового доходу
	Контроль за витратами грошових коштів шляхом використання таких інструментів як флоут, централізація кредиторських рахунків, рахунки з нульовим балансом, контрольовані рахунки витрат тощо	Підвищення швидкої інкасації та уповільнення виплат призведуть до отримання максимального обсягу вільних грошових коштів
	Капіталізація тимчасово вільних залишків грошових коштів	Дохідність інвестування зменшить інфляційні втрати від знецінення національної валюти та забезпечить отримання інвестиційного доходу, відповідно до цільового або фактичного рівня прибутковості активів
	Формування ефективної системи управління валютними ризиками	Мінімізація валютних ризиків та зменшення рівня фінансових втрат, що виникають у результаті коливань валютних курсів
Інвестиційна складова	Формування ефективної Інвестиційної політики підприємства	Підвищення інвестиційної привабливості підприємства, максимізація доходів від інвестиційної діяльності, підвищення фінансово-економічної стійкості та платоспроможності підприємства
	Вибір надійних партнерів	Зменшення можливих втрат підприємства, що пов’язані із банкрутством або неплатоспроможністю партнерів
	Формування системи моніторингу інвестиційних проектів	Мінімізація інвестиційних ризиків та підвищення прибутковості інвестиційних операцій підприємства

Наступним етапом управління фінансовою безпекою підприємства є

визначення рівня досягнення поставленої мети.

Якщо мета не була досягнута, то відбувається повернення до початковоого етапу алгоритму. Повне досягнення мети свідчить про підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Часткове досягнення поставленої мети свідчить хоч і про підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, однак, все ж, недосягнення бажаного результату, що вказує на необхідність подальшого управління фінансовою безпекою шляхом розробки нових заходів підвищення її рівня або застосування інших варіантів уже розроблених напрямів.

Заходи підвищення рівня фінансово-економічної безпеки мають бути узгодженими між собою, оскільки застосування одного методу може призвести до зниження або підвищення рівня фінансових ризиків за іншими напрямами фінансово-економічної діяльності підприємства. Тому, найбільш ефективним буде таке управління фінансовою безпекою, яке забезпечить комплексне використання заходів підвищення її рівня.

Запропоновані заходи підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємств, за її функціональними складовими, подані у загальному вигляді, оскільки для кожного конкретного підприємств такі заходи є індивідуальними і потребують врахування різних аспектів діяльності та специфіки його фінансових відносин з різними контрагентами.

Після вибору оптимальних заходів підвищення фінансово-економічної безпеки підприємства, відбувається їх реалізація, координація та поточний контроль за виконанням цільових показників. Своєчасне виявлення помилок та прорахунків дає змогу мінімізувати витрати підприємства для досягнення поставленої мети. Моніторинг застосовується з метою системного спостереження за змінами показників та визначення ефективності реалізованих заходів.

Реалізація запропонованого алгоритму сприятиме оптимізації системи управління фінансовою безпекою підприємства в цілому та фінансовими ризиками зокрема.

Таким чином, основним завданням у підвищенні рівня ефективності діяльності підприємства є створення дієвого механізму управління його фінансовою безпекою, який забезпечує фінансову стійкість, рентабельність та платоспроможність підприємства. Розроблена нами структурна схема механізму управління фінансовою безпекою, за допомогою економічних методів, інструментів, принципів, завдань, важелів, функцій, направлена на прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо підтримання високого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, що дасть змогу підприємству забезпечити зростання його ринкової вартості. Запропонований механізм передбачає, окрім побудови системи управління фінансовою безпекою, визначення рівня фінансових ризиків підприємства, що посилює його значення та роль у забезпеченні ефективної діяльності підприємства.

Висновки за розділом 3

У третьому розділі магістерської роботи здійснено формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства та запропоновано технологію комплексного оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства. На основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Розроблено комплексний підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства, що, на відміну від існуючих підходів, включає оцінку фінансового стану підприємства та оцінку фінансових ризиків, що дозволить здійснити ґрунтовну оцінку фінансово-економічної безпеки, визначити фінансові ризики та загрози, які впливають на діяльність підприємства. Запропонована система оцінки є підґрунтям для побудови ефективної фінансово-економічної стратегії та системи управління фінансовою безпекою підприємства, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських фінансових рішень, оскільки дає можливість діагностувати комплекс

зовнішніх та внутрішніх ризиків і визначити конкретні заходи для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

2. На основі проведеного аналізу рівня фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ-ТРЕЙД ЛТД» впродовж аналізованого періоду мало критичний рівень фінансово-економічної безпеки. Результати аналізу свідчать, що підприємству необхідно вжити термінових заходів по відновленню і підвищенню рівня фінансово-економічної безпеки підприємства та внести корективи до власних фінансових стратегій.

3. З метою оптимізації системи управління, запропоновано концептуальну схему розробки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, відмінністю якої, є її комплексність та завершеність, оскільки вона включає формування портфеля стратегій управління фінансовою безпекою підприємства та їх вибір залежно від фактичного рівня фінансово-економічної безпеки. Як градацію побудови портфеля стратегій, пропонуємо виділяти п’ять рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства: високий, середній, низький, критичний, катастрофічний. Запропонована градація дозволить визначити внутрішні фінансові можливості підприємства та фактичний рівень його безпеки.

4. На основі визначення рівня фінансово-економічної безпеки ТОВ «КАБЕЛЬ- ТРЕЙД ЛТД» визначено, що у 2018 році підприємству доцільно застосувати стратегію виживання.

5. Запропоновано структурну схему механізму управління фінансовою безпекою підприємства, який дозволяє забезпечити прийняття раціональних рішень щодо підвищення ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства. На відміну від існуючих, такий механізм передбачає використання інструментів управління фінансовими ризиками підприємства.

6. Доведено, що система управління фінансовою безпекою не може існувати без відповідної системи забезпечення. На основі аналізу літературних джерел, запропоновано виділяти наступні підсистеми забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства:

інформаційне, нормативно- правове, технічне, методичне, фінансове та кадрове забезпечення.

7. З метою побудови ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства, запропоновано послідовність та змістовне наповнення етапів запровадження механізму управління фінансовою безпекою підприємства, в основу яких покладено підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства та визначення рівня досягнення мети управління, що забезпечує адаптивність механізму до змін внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

ВИСНОВКИ

У магістерської роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторський підхід до вирішення наукового завдання, яке полягає у розробці механізму управління фінансовою безпекою підприємства. Отримані у ході дослідження результати дають змогу зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що невизначеність та неоднозначність у трактуванні основних понять, які використовуються для дослідження фінансової безпеки підприємства, негативно позначається на системності дослідження та об'єктивності оцінки. Результатом розгляду теоретичних аспектів управління фінансовою безпекою підприємства стало уточнення понять «економічна безпека підприємства», «фінансова безпека підприємства» та «механізм управління фінансовою безпекою підприємства». Для забезпечення чіткості розуміння, у роботі розширено перелік характеристик фінансової безпеки підприємства, які існують у фаховій економічній літературі, та запропоновано характеризувати фінансову безпеку підприємства також як систему, спрямовану на ефективне управління фінансовими ризиками підприємства.

2. Для здійснення ґрунтовного аналізу та прийняття ефективних управлінських рішень, у роботі уточнено перелік функціональних складових фінансової безпеки підприємства. В ході дослідження структуровано фінансову безпеку за видами фінансових відносин, що відбуваються на підприємстві, та запропоновано виділяти грошову, кредитну, інвестиційну та бюджетну складові.

3. Удосконалено концепцію управління фінансовою безпекою, яка ґрунтується на авторському підході до оцінки, розробки стратегії забезпечення фінансової безпеки, а також механізму управління фінансовою безпекою підприємства, як інструмента реалізації стратегії, що уможливлює

підвищення рівня фінансової безпеки.

4. Удосконалено методичний інструментарій для комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства, що включає три складові: оцінку фінансового стану підприємства та оцінку рівня безпеки функціональних складових фінансової безпеки. За даною системою оцінки, рівень фінансової безпеки, на основі її функціональної структури, запропоновано визначати за допомогою шкали рівнів фінансової безпеки. Визначення рівня фінансового стану передбачає оцінювання показників рентабельності, показників ліквідності та платоспроможності, показників ділової активності та показників фінансової стійкості. Для оцінювання рівня фінансового ризику розраховується рівень фінансово-кредитних та фінансово-інвестиційних ризиків, вплив яких на фінансову безпеку є найбільш значним. Запропонована система оцінки є підґрунтям для побудови ефективної фінансової стратегії та механізму управління фінансовою безпекою підприємства, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень та визначити конкретні заходи для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

5. Визначено порядок формування та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, яка характеризується комплексністю, завершеністю та включає формування портфелю стратегій управління фінансовою безпекою підприємства, відповідно до її фактичного рівня. Як градацію побудови портфеля стратегій, запропоновано виділяти п’ять рівнів фінансової безпеки підприємства: високий, середній, низький, критичний, катастрофічний. Залежно від рівня фінансової безпеки, портфель стратегій управління фінансовою безпекою підприємства включає наступні види стратегій: стратегію стійкого зростання, стратегію помірного зростання, стратегію стабілізації, стратегію виживання та антикризову стратегію.

6. Розроблено структурну модель механізму управління фінансовою безпекою підприємства та визначено взаємозв'язок його складових. Запропонований механізм управління фінансовою безпекою

підприємства містить елементи управління фінансовими ризиками та дозволяє забезпечити прийняття раціональних управлінських рішень щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

7. Удосконалено послідовність та змістовне наповнення етапів управління фінансовою безпекою підприємства, в основу яких покладено авторський підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства та визначення рівня досягнення мети управління, що забезпечує їх адаптивність до змін внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства та сприяє побудові ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов О. Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства. *Економіка підприємства*. 2012. № 1. С. 8– 13.

2. Аніловська Г. Я. Відкрита економіка: проблеми економічної безпеки. *Науковий вісник ЛьвДУВС: серія економічна*. 2009. № 1. С. 36–47.

3. Аранчій В. І., Зоря О.П. Фінансова стратегія в системі управління підприємством. *Вісник Полтавської державної аграрної академії.* 2010. № 2. С. 156–159.

4. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2014. 150 с.

5. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 328 с.

6. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія Інститут економічного прогнозування. Київ: Фенікс, 1999. 338 с.

7. Білик М. Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с.

8. Біломістна І. І., Хоречко В. Є. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств. *Інноваційна економіка.* 2012. С. 305–307.

9. Бланк І.О. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ :Ельга, Ніка-Центр, 2014. 776 с.

10. Бондаренко О., Сухецький В. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580 (дата звернення: 20.09.2024).

11. Бородіна О.О. Оцінка економічної безпеки підприємства. Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. : В 3 т. Т. І. Дніпропетровськ : ДНУ, 2013. Вип. 183. С. 33–41.

12. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.

13. Васильців Т. Г., Бойко В.В. Інституційні аспекти формування економічної безпеки підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*: зб. наук. пр.2014. № 26 (1). С. 106–111.

14. Васильчак С. В., Процикевич Н. В. Управління фінансовою безпекою підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2011. № 21.18. С. 149–153.

15. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємництві: монографія. Київ: КНЕУ, 2014. 480 с.

16. Галущак В. В. Фінансова стійкість та фінансова стратегія підприємства як ефективне формування та використання фінансових ресурсів. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. №4. С. 810–813.

17. Гомілко Л. П., Косянчук Т. Ф. Оцінка фінансової безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2006. № 4, Т. 2. С. 46–49.

18. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : дис. … канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2006. 174 с.

19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Верховна Рада України, 2003. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2

20. Демиденко С. Л. Особливості стратегічного аналізу середовища підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua.

21. Дикань В. Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 266 с.

22. Доценко І. О. Механізм управління ризиками підприємницької діяльності в системі безпеки підприємства: дис. … канд. екон. наук: 08.00.04. Хмельницький: ХНУ, 2013. 241 с.

23. Дудар Т. Г., Мельниченко В.В. Інноваційний менеджмент. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 250 с.

24. Економіка підприємства : навчальний посібник / за ред. С. Ф. Покропивного. Київ: КНЕУ. 2000. 528 с.

25. Економічна безпека підприємств: підручник / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. Київ: Алерта, 2011. 704 с.

26. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі: монографія / за наук. ред. проф. Войнаренка М. П. Хмельницький: ХНУ, 2008. 382 с.

27. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. Київ: Академія, 2000. 863 с.

28. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство : монографія / Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, Л.Я. Малюта та ін. / за ред. Б.М. Андрушківа. Тернопіль: Терно-граф, 2008. 424 с.

29. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський / за ред. д.е.н., проф. А. О. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

30. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.

31. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 256 с.

32. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу. Київ: КНЕУ, 2000. 263 с.

33. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

34. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз. Київ: МАУП, 2000. 152 с.

35. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Центр навчальної літератури, 2014.220 с.

36. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2019. 300 с.

37. Картузов Є. П. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2012. № 10 (136). С. 115–123.

38. Картузов Є. П. Аналіз механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. № 7 (133). 2012. С. 118-124.

39. Кириченко О. А., Кудря І.В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 10. С. 22–26.

40. Клименко Т. В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2011. № 4 (58). С. 340–343.

41. Козаченко Г. В., Ляшенко О.М. Ґенеза економічної безпеки підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 2021. № 3 (65).С. 155–164.

42. Кокнаєва М. О. Особливості формування методичного інструментарію дослідження фінансово-економічної безпеки торговельних підприємств. *Економічний часопис-XXI*. 2012. №5–6. С. 53–55.

43. Костюк Ж. С. Поняття ризику, небезпеки та загрози як базових категорій розкриття сутності економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 43. С. 143–149.

44. Кракос Ю. Б., Разгон Р.О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики.* 2018. №1. С. 86-97.

45. Кубах Т. Г. Сутність фінансової безпеки як складового елементу економічної безпеки держави URL: http://www.academy.sumy.ua/images/stories/docs/K_F/Kubakh_1.pdf (дата звернення: 12.10.2024)

46. Куцик В. І., Бартиш А.І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення *Науковий вісник НЛТУ України.* 2011. вип. 21.4. С. 250–255.

47. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2010. № 29. С. 127–130.

48. Лаврова Ю. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. *Економічний аналіз*. 2011. № 9, Ч 2. С. 274–277.

49. Малик О. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Економіка: реалії часу: науковий журнал Одеського національного політехнічного університету*. 2015. № 4. С. 82–87. URL: http://economics.opu.ua/files/archive/2015/No4/82-87.pdf (дата звернення: 12.10.2024)

50. Маляревський Ю. Д., Лабунська С.В., Прокопішина О.В. Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства: обліково-аналітичні аспекти: монографія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. 160 с.

51. Матвійчук Л. О. Структура системи фінансової безпеки в управлінні підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2019. № 6. С.194–197.

52. Матвійчук Л. О. Формування та оптимізація структури капіталу в системі фінансової безпеки підприємства: дис. … канд. екон. наук: 08.00.04 Хмельницький: ХНУ, 2011. 242 с.

53. Мельникова М. О. Аналіз адекватності методів і прийомів кількісної оцінки фінансового стану підприємства. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Tpdu/2010_4/doc/3/19.pdf (дата звернення: 18.10.2024)

54. Метеленко Н.Г., Коваленко О.В. Управління фінансово – економічною безпекою підприємства на основі системно – цільового та процесного підходів. *Економічний вісник Запорізької Державної Інженерної Академії. Науковий журнал*. 2018. Випуск 2 (14). С. 76 – 87.

55. Механізми підвищення конкурентного потенціалу промислових підприємств : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук В. М. Нижника, канд. екон. наук, доц. М. В. Ніколайчука. Хмельницький : ХНУ, 2013. 347 с.

56. Могиліна Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності : автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.08 / Л. А. Могиліна. Суми, 2015. 24 с.

57. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 380 с.

58. Орєхова К. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 1. С. 131–146.

59. Пластун О. Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва : дис ... канд. екон. наук: 08.00.08. Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України».Суми, 2007. 250 с.

60. Погосова М.Ю. Структурно-логічний аналіз поняття «Фінансова безпека підприємства». *Наука й економіка*. 2018. № 3. С. 258–263.

61. Фінанси підприємств : навч. посіб. / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. Київ. : КНЕУ, 2006. 552 с.

62. Пойда-Носик Н. Н. Науково-методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності.* 2013. Вип. 1 (1). С. 288– 292.

63. Прокопенко О. Ю. Методи оцінки ризику банкрутства корпорації. *Вісник ЧДТУ.* 2018. №4. С. 42– 48.

64. Сіліна І.В. Концептуальні основи антикризового фінансового управління підприємством. *Агросвіт*. 2015. №22.С. 45 -49.

65. Сіліна І.В. Побудова процесу антикризового фінансового управління підприємством в умовах внутрішньої та зовнішньої нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 22. С. 102 -104.

66. Сіліна І.В. Концептуальні аспекти фінансово-економічної безпеки промислового підприємства : колективна монографія / під заг. ред. Н.Г. Метеленко. Запоріжжя : ТОВ «ФІНВЕЙ», 2018. 496 с.

67. Сорокіна І. В. Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки.* 2019. № 12. С. 114–122.

68. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія. Київ: ЦУЛ, 2015. 128 с.

69. Тимощенко К. С. Структура механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Економіка.* 2018. № 7 (3), Т. 21. С. 89–96.

70. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія. Львів: Ліга- Прес, 2012. 388 с.

71. Штембуляк Д. О. Фінансова безпека як основний інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник ХНУ. Економічні науки.* 2012. № 6. С.157–160.

72. Экономика предприятия : учебное пособие / под ред. Л. Г. Мельника. Сумы : ИТД «Университетская книга», 2003. 638 с.

73. Яременко О. Ф. Механізм управління економічною безпекою машинобудівного підприємства: дис. … канд. екон. наук: 08.00.04. Хмельницький: ХНУ, 2009. 224 с.

74. Яремчук О. В. Вплив глобалізаційних процесів на фінансову безпеку промислових підприємств. *Наука й економіка : науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету*. 2012. № 2 С. 49–52.

75. Altman E. I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance.* 1968. Vol. 23. P. 589–609.

76. Altman E.I. Further Empirical Investigation of the Bankruptcy Cost Question. *The Journal of Finance*. 1984. №4. pp. 1067–1089.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Основні підходи до визначення змісту поняття «економічна безпека підприємства»

Підходи	Зміст визначень	Автори
1	2	3
1. Захист від несанкціонованого доступу до інформації	Забезпечення умов збереження комерційної таємниці та інших секретів підприємства.	В. Алексєєнко, Б. Сокольський , В. Бєлов, А. Полянський , В. А. Деружинський В. В. Деружинський Е. Соловйов В. І. Ярочкін
2. Захист від негативних впливів зовнішніх загроз	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, котрі не позначаються негативно на його діяльності.	Д. О. Ковальов, Т. І. Сухорукова, Л. І. Шваб
	Захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих та непрямих економічних загроз, що пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища та здатність підприємства до відтворення.	М. А. Бендиков
3. Захист від негативного впливу ризиків та загроз зовнішнього та внутрішнього середовища	Захищеність підприємства, а саме: капіталу, персоналу, матеріальних і нематеріальних активів, прав, позицій на ринку, іміджу і перспектив його подальшого розвитку від негативного впливу сукупності економічних ендогенних та екзогенних чинників.	М. А. Турило, С. В. Капітула
	Стан суб'єкта, за якого ймовірність небажаних змін будь-яких якостей суб'єкта, параметрів належного йому майна і зовнішнього середовища, що його оточує, є невеликою.	В. Л. Тамбовцев
	Стан захищеності діяльності підприємства, який досягається шляхом своєчасного виявлення, запобігання, нейтралізації реальних і потенційних ризиків, що характеризується стабільним функціонуванням та сталим розвитком підприємства у майбутньому.	І. О. Доценко, Р. С. Квасницька
4. Захист інтересів підприємства	Стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.	В. В. Шликов
5. Міра гармонізації економічних інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища	Міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства.	Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко

Продовження табл. А.1

1	2	3
6. Стан ефективного використання ресурсів	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому.	Є. А. Олейніков
	Стійкий, тобто збалансований та безупинний, розвиток, що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів та підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).	Т. Б. Кузенко, Л. С.Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю.Литовченко
	Стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, який гарантує найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам.	С. Ф. Покропивний
	Ефективне використання ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому.	Л. І. Донець, Н. В. Ващенко
7. Наявність конкурентних переваг	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням.	В. В. Бєлокуров
8. Стан стійкості та рівноваги	Стан об’єкта в системі його зв’язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, дій непередбачуваних та складнопрогнозованих факторів.	С. П. Дубецька
	Характеристика системи, що самоорганізовується й саморозвивається, стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз.	Н. О. Підлужна
9. Ступінь надійності підприємства	Комплексне відображення ступеня надійності підприємства як партнера для забезпечення виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносин за визначений термін часу.	Ф. І.Євдокимов, Є. В. Мізіна

Додаток Б
Зарубіжні моделі діагностики банкрутства

Таблиця Б.1.

Назва моделі	Фактори, включені в модель	Інтерпретація інтегрального показника
1	2	3
Двофакторна модель Е. Альтмана	$K_п$ – коефіцієнт покриття (відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань); $K_{авт}$ – коефіцієнт автономії (відношення власного капіталу до підсумку балансу).	$Z = - 0,3877 – 1,0736K_п + 0,0579 K_{авт}$ $Z < 0$ – банкрутство підприємству імовірно не загрожує; $Z > 0$ – імовірність банкрутства підприємства висока
П'ятифакторна модель Е. Альтмана	X_1 – частка оборотних коштів в сукупних активах; X_2 – показник рентабельності активів, який обчислений по нерозподіленому прибутку, тобто відношення нерозподіленого прибутку до сукупних активів; X_3 – показник рентабельності активів, який обчислений по балансовому прибутку, тобто відношення балансового прибутку до сукупних активів X_4 – показник покриття заборгованості власним капіталом, оціненим за ринковою вартістю, тобто відношення ринкової вартості акцій до позикових коштів; X_5 – показник оборотності активів, тобто відношення виручки до суми активів.	**Варіант 1968 р.** $Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5$ Мінімальне допустиме значення Z – 1,8; оптимальне – 3,0. $Z \leq 1,8$ – імовірність банкрутства дуже висока; $1,8 < Z \leq 2,7$ – імовірність банкрутства висока; $2,7 < Z \leq 2,9$ – імовірність банкрутства можлива; $Z > 2,9$ – імовірність банкрутства дуже низька. **Варіант 1985 р.** $Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,107 X_3 + 0,42 X_4 + 0,995 X_5$ Мінімальне допустиме значення Z – 1,23. $Z \leq 1,23$ – імовірність банкрутства висока; $1,23 < Z \leq 2,9$ – імовірність банкрутства можлива (зона невідання); $Z > 2,9$ – імовірність банкрутства низька.
Модель Р. Таффлера і Г. Тішоу	X_1 – частка операційного прибутку у поточних зобов'язаннях; X_2 – частка оборотних активів у поточних зобов'язаннях; X_3 – частка поточних зобов'язань у сумі активів; X_4 – частка виручки у сумі активів.	$Z_T = 0,53 X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16X_4$ $Z_T > 0,3$ – загроза банкрутства мінімальна, тобто підприємство фінансове стабільне; $Z_T < 0,3$ – підприємство переживає фінансову кризу і ймовірність банкрутства дуже висока.

Продовження табл.Б.1

1	2	3
Модель К. Спрінгейта	X_1 – частка оборотних коштів у активах; X_2 – показник рентабельності активів, який обчислений по балансовому прибутку; X_3 – частка операційного прибутку у поточних зобов'язаннях; X_4 – частка виручки від реалізації у сумі активів.	$Z=1,03X_1+3,07X_2+0,66X_3+0,4X_4$ Мінімальне допустиме значення Z – 0,862. Коли ж Z більша за 2,451, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство фінансово надійне.
Модель Ж. Депаляна	R_1, R_2, R_3, R_4, R_5 – коефіцієнти відповідно обороту запасів, поточної ліквідності, левериджу, рентабельності та ефективності виробництва	$N=25\ R_1+25\ R_2+20\ R_3+20\ R_4+10\ R_5$ Отриманий показник порівнюється зі значенням рівним 100. Якщо виконується нерівність $N<100$ – то підприємство має високий рівень фінансової безпеки, у протилежному випадку – низький.
Модель Дж. Фулмера	V_1 – відношення нерозподіленого прибутку до сукупних активів; V_2 – відношення виручки до сукупних активів; V_3 – відношення прибутку до оподаткування та сукупних активів; V_4 – відношення грошових надходжень до суми короткострокової та довгострокової заборгованості; V_5 – відношення довгострокових зобов'язань до сукупних активів; V_6 – відношення поточних зобов'язань до сукупних активів; V_7 – натуральний логарифм (ln) від суми матеріальних активів; V_8 – відношення оборотних активів до повної заборгованості; V_9 – натуральний логарифм (ln) від відношення суми величини прибутку до оподаткування та відсотків до суми сплачених відсотків.	$H = 5,528V_1 + 0,212V_2 + 0,073V_3 + 1,27V_4 - 0,12V_5 + 2,335V_6 + 0,575V_7 + +1,083V_8 + 0,894V_9 – 6,075$ При $H<0$ настання неплатоспроможності неминуче; при $H\geq 0$ – підприємство функціонує нормально і має достатній рівень фінансової безпеки.
Метод У. Бівера	1) коефіцієнт Бівера; 2) рентабельність активів; 3) фінансовий ліверидж; 4) коефіцієнт покриття чистим оборотним капіталом; 5) коефіцієнт покриття Коефіцієнт бівера розраховується: *КБ = (ЧП – НА) / (ДЗ + ПЗ)*, де *ЧП* – чистий прибуток; *НА* – нарахована амортизація; *ДЗ* – довгострокові зобов'язання; *ПЗ* – поточні зобов'язання.	Коли *КБ* вище 0,4 – підприємству банкрутство не загрожує. Ознакою формування незадовільної структури балансу є таке фінансове становище підприємства, за якого протягом тривалого періоду (1,5–2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, що відображає небажане зменшення частки прибутку, спрямованого на розвиток виробництва. За 5 років до банкрутства: 1) коефіцієнт Бівера – 0,17; 2) рентабельність активів – 4; 3) фінансовий ліверидж – ≤ 50; 4) коефіцієнт покриття чистим оборотним капіталом – ≤ 0,3; 5) коефіцієнт покриття - ≤ 2.

Продовження табл. Б.1

1	2	3
		6) За 1 рік до банкрутства: 1) коефіцієнт Бівера – (–0,15); 2) рентабельність активів – (–22); 3) фінансовий ліверидж – ≤ 80; 4) коефіцієнт покриття чистим оборотним капіталом – ≤ 0,06; коефіцієнт покриття – ≤ 1

Додаток В

Таблиця В.1

Баланс на 31.12.2020

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
І. Необоротні активи			
Незавершене будівництво	20	198,2	282,6
Основні засоби:			
залишкова вартість	30	8,1	6,2
первісна вартість	31	14,2	14,2
знос	32	6,1	8,0
Довгострокові біологічні активи:			
справедлива (залишкова) вартість	35	0,0	0,0
первісна вартість	36	0,0	0,0
накопичена амортизація	37	0,0	0,0
Довгострокові фінансові інвестиції:	40	0,0	0,0
Інші необоротні активи	70	0,0	0,0
Усього за розділом І	**80**	**206,3**	**288,8**
ІІ. Оборотні активи			
Виробничі запаси	100	3,3	1,8
Товари	140	691,6	663,9
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160	646,3	477,6
первісна вартість	161	646,3	477,6
резерв сумнівних боргів	162	0,0	0,0
Дебіторська заборгованість за рахунками з бюджетом	170	22,8	50,1
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	1,7	3,0
Поточні фінансові інвестиції	220	0,0	0,0
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	21,0	18,0
в іноземній валюті	240	0,0	0,0
Інші оборотні активи	250	177,0	166,0
Усього за розділом ІІ	**260**	**1563,7**	**1380,4**
ІІІ. Витрати майбутніх періодів	270	0,0	0,0
Баланс	**280**	**1770,0**	**1669,2**

Продовження табл. В.1

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	15,0	15,0
Додатковий вкладений капітал	320	0,0	0,0
Резервний капітал	340	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	104,0	-111,4
Неоплачений капітал	360	0,0	0,0
Усього за розділом I	**380**	**119,0**	**-96,4**
II. Забезпечення наступних виплат і цільове фінансування	**430**	**0,0**	**0,0**
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	220,9	220,9
Усього за розділом III	**480**	**220,9**	**220,9**
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	0,0	0,0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	0,0	0,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	1067,4	1280,3
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з бюджетом	550	0,0	0,0
зі страхування	570	1,1	1,8
з оплати праці	580	2,5	4,9
Інші поточні зобов'язання	610	359,1	257,7
Усього за розділом IV	**620**	**1430,1**	**1544,7**
V. Доходи майбутніх періодів	**630**	0,0	0,0
Баланс	**640**	**1770,0**	**1669,2**

Таблиця В.2

Баланс на 31.12.2021

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершене будівництво	20	282,6	30,5
Основні засоби:			
залишкова вартість	30	6,2	553,3
первісна вартість	31	14,2	594,0
знос	32	8,0	40,7
Довгострокові біологічні активи:			
справедлива (залишкова) вартість	35	0,0	0,0
первісна вартість	36	0,0	0,0
накопичена амортизація	37	0,0	0,0
Довгострокові фінансові інвестиції:	40	0,0	0,0
Інші необоротні активи	70	0,0	0,0
Усього за розділом I	**80**	**288,8**	**583,8**
II. Оборотні активи			
Виробничі запаси	100	1,8	21,0
Товари	140	663,9	69,1
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160	477,6	625,4
первісна вартість	161	477,6	625,4
резерв сумнівних боргів	162	0,0	0,0
Дебіторська заборгованість за рахунками з бюджетом	170	50,1	108,2
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	3,0	71,8
Поточні фінансові інвестиції	220	0,0	0,0
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	18,0	8,5
в іноземній валюті	240	0,0	0,0
Інші оборотні активи	250	166,0	66,2
Усього за розділом II	**260**	**1380,4**	**970,2**
III. Витрати майбутніх періодів	270	0,0	0,0
Баланс	**280**	**1669,2**	**1554,0**

Продовження табл. В.2

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	15,0	15,0
Додатковий вкладений капітал	320	0,0	0,0
Резервний капітал	340	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	-111,4	-451,4
Неоплачений капітал	360	0,0	0,0
Усього за розділом I	**380**	**-96,4**	**-436,4**
II. Забезпечення наступних виплат і цільове фінансування	**430**	**0,0**	**0,0**
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	220,9	0,0
Усього за розділом III	**480**	**220,9**	**0,0**
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	0,0	13,3
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	0,0	0,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	1280,3	1849,9
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з бюджетом	550	0,0	0,5
зі страхування	570	1,8	3,8
з оплати праці	580	4,9	9,2
Інші поточні зобов'язання	610	257,7	113,7
Усього за розділом IV	**620**	**1544,7**	**1990,4**
V. Доходи майбутніх періодів	**630**	0,0	0,0
Баланс	**640**	**1669,2**	**1554,0**

Таблиця В.3

Баланс на 31.12.2022

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершене будівництво	20	30,5	12,0
Основні засоби:			
залишкова вартість	30	553,3	794,7
первісна вартість	31	594,0	912,5
знос	32	40,7	117,8
Довгострокові біологічні активи:			
справедлива (залишкова) вартість	35	0,0	0,0
первісна вартість	36	0,0	0,0
накопичена амортизація	37	0,0	0,0
Довгострокові фінансові інвестиції:	40	0,0	0,0
Інші необоротні активи	70	0,0	0,0
Усього за розділом I	**80**	**583,8**	**806,7**
II. Оборотні активи			
Виробничі запаси	100	21,0	88,7
Товари	140	69,1	25,1
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160	625,4	449,4
первісна вартість	161	625,4	449,4
резерв сумнівних боргів	162	0,0	0,0
Дебіторська заборгованість за рахунками з бюджетом	170	108,2	97,4
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	71,8	116,7
Поточні фінансові інвестиції	220	0,0	0,0
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	8,5	38,6
в іноземній валюті	240	0,0	0,0
Інші оборотні активи	250	66,2	58,6
Усього за розділом II	**260**	**970,2**	**874,5**
III. Витрати майбутніх періодів	270	0,0	0,0
Баланс	**280**	**1554,0**	**1681,2**

Продовження табл. В3

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	15,0	15,0
Додатковий вкладений капітал	320	0,0	0,0
Резервний капітал	340	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	-451,4	-809,1
Неоплачений капітал	360	0,0	0,0
Усього за розділом I	**380**	**-436,4**	**-794,1**
II. Забезпечення наступних виплат і цільове фінансування	**430**	**0,0**	**0,0**
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	0,0	0,0
Усього за розділом III	**480**	**0,0**	**0,0**
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	13,3	0,0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	0,0	0,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	1849,9	2262,5
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з бюджетом	550	0,5	0,4
зі страхування	570	3,8	0,9
з оплати праці	580	9,2	8,3
Інші поточні зобов'язання	610	113,7	203,1
Усього за розділом IV	**620**	**1990,4**	**2475,3**
V. Доходи майбутніх періодів	**630**	0,0	0,0
Баланс	**640**	**1554,0**	**1681,2**

Таблиця В.4

Звіт про фінансові результати за 2021 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	5681,4	5965,7
Непрямі податки та інші відрахування з доходу	20	1136	1100,7
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (010 - 020)	**30**	**4545,4**	**4865**
Інші операційні доходи	40	0	0
Інші звичайні доходи	50	0,2	0,2
Надзвичайні доходи	60	0	0
Разом чисті доходи (030+040+050+060)	**70**	**4545,6**	**4865,2**
Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції	80	0	1,1
Матеріальні затрати	90	47,5	16,7
Витрати на оплату праці	100	95,1	52,4
Відрахування на соціальні заходи	110	34,1	19,7
Амортизація	120	32,5	6,2
Інші операційні витрати	130	332	387,1
у тому числі			
Собівартість реалізованих товарів	140	4314,4	4580,4
Інші звичайні витрати	150	0,0	0,0
Надзвичайні витрати	160	0,0	0,0
Податок на прибуток	170	30,0	19,2
Разом витрати (090+100+110+120+130+140+150±080+160+170)	**180**	**4885,6**	**5080,6**
Чистий прибуток (збиток)	**190**	**-340**	**-215,4**

Таблиця В.5

Звіт про фінансові результати за 2022 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	6338,8	5681,4
Непрямі податки та інші відрахування з доходу	20	1052,0	1136
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (010 - 020)	**30**	**5286,8**	**4545,4**
Інші операційні доходи	40	0,0	0
Інші звичайні доходи	50	0,0	0,2
Надзвичайні доходи	60	0,0	0
Разом чисті доходи (030+040+050+060)	**70**	**5286,8**	**4545,6**
Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції	80	0,0	0
Матеріальні затрати	90	18,4	47,5
Витрати на оплату праці	100	115,7	95,1
Відрахування на соціальні заходи	110	41,4	34,1
Амортизація	120	77,1	32,5
Інші операційні витрати	130	665,8	332
у тому числі			
Витрати від первинного визнання **біоактивів** і сільгосппродукції	132	0,0	0,0
Собівартість реалізованих товарів	140	4668,0	4314,4
Інші звичайні витрати	150	1,5	0,0
Надзвичайні витрати	160	0,0	0,0
Податок на прибуток	170	56,6	30,0
Разом витрати (090+100+110+120+130+140+150±080+160+170)	**180**	**5644,5**	**4885,6**
Чистий прибуток (збиток)	**190**	**-357,7**	**-340**
Забезпечення матеріального заохочення	**195**	**0,0**	**0**

Додаток С

Показники аналізу фінансового стану підприємства

Таблиця С.1

Основні показники аналізу фінансової безпеки підприємства

Група показників	Показники
Показники ліквідності та платоспроможності	– коефіцієнт абсолютної ліквідності; – коефіцієнт термінової ліквідності; – коефіцієнт загальної ліквідності (покриття); – коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках; – коефіцієнт мобільності активів; – коефіцієнт співвідношення активів; – коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості
Показники ділової активності	– оборотність активів (загального капіталу); – оборотність виробничих запасів; – оборотність готової продукції; – оборотність дебіторської заборгованості; – оборотність кредиторської заборгованості – оборотність власного капіталу; – тривалість обороту всього капіталу; – тривалість обороту активів; – тривалість обороту виробничих запасів; – тривалість обороту готової продукції; – тривалість обороту дебіторської заборгованості; – тривалість обороту кредиторської заборгованості; – тривалість обороту власного капіталу
Показники рентабельності (прибутковості)	– рентабельність реалізованої продукції; – рентабельність виробництва; – рентабельність чистого оборотного капіталу; – рентабельність власного капіталу; – рентабельність загального капіталу (загальних активів); – рентабельність необоротних активів; – рентабельність оборотних активів; – рентабельність інвестицій; – рентабельність продажу; – період окупності капіталу; – період окупності власного капіталу

Показники фінансової стійкості	– коефіцієнт незалежності (автономії); – коефіцієнт фінансової залежності; – коефіцієнт фінансового левериджу; – коефіцієнт заборгованості; – коефіцієнт самофінансування; – коефіцієнт маневреності; – коефіцієнт фінансової стійкості; – коефіцієнт забезпеченості оборотних активів; – коефіцієнт забезпеченості запасів; – коефіцієнт короткострокової заборгованості; – коефіцієнт довгострокової заборгованості

Таблиця С.2

Відібрані експертами показники оцінки фінансового стану підприємства

Система показників оцінки ділової активності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Реко-мендо-ване значення
Коефіцієнт оборотності капіталу (трансформації)	Чиста виручка від реалізації/Підсумок балансу	Показує скільки чистої виручки від реалізації припадає на одиницю валюти балансу	max
Оборотність оборотних активів	Чиста виручка від реалізації/Оборотні активи	Показує скільки чистої виручки від реалізації припадає на одиницю оборотних активів	max
Оборотність дебіторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації/Дебіторська заборгованість	Показує скільки чистої виручки від реалізації припадає на одиницю дебіторської заборгованості	max
Оборотність власного капіталу	Чиста виручка від реалізації/Власний капітал	Показує скільки чистої виручки від реалізації припадає на одиницю власного капіталу	max
Оборотність кредиторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації/Кредиторська заборгованість	Показує скільки чистої виручки від реалізації припадає на одиницю позикового капіталу	max

Таблиця С.3

Система показників оцінки рентабельності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Реко-мендо-ване значення
Рентабельність чистого оборотного капіталу	Чистий прибуток підприємства/(Оборотні активи-Поточні зобов'язання)	Характеризує величину чистого прибутку, що припадає на гривню чистого оборотного капіталу	max
Рентабельність позикового капіталу	Чистий прибуток підприємства/Позиковий капітал	Показує величину чистого прибутку, що припадає на гривню позикового капіталу	max
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток підприємства/Власний капітал	Показує величину чистого прибутку, що припадає на гривню власного капіталу	max
Рентабельність загального капіталу	Чистий прибуток підприємства/Підсумок балансу	Відображає величину чистого прибутку, що створюється всіма активами, що є у розпорядженні підприємства	max

Таблиця С. 4

Система показників оцінки фінансової стійкості підприємства

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Реко-мендо-ване значення
Коефіцієнт незалежності (автономії)	Власний капітал/Підсумок балансу	Характеризує частку власного капіталу у загальній вартості майна	≥0,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	Довгострокові зобов’язання/Власний капітал	Свідчить про залежність підприємства від довгострокових зобов'язань	≤0,25
Коефіцієнт заборгованості	Позиковий капітал/Власний капітал	Показує, яка частина діяльності підприємства фінансується за рахунок позикового капіталу	≤1
Коефіцієнт маневреності	Чистий оборотний капітал/Власний капітал	Показує, яка частина власного капіталу вкладена у найбільш мобільні активи	≥0,2-0,5
Коефіцієнт фінансової стійкості	Стабільні джерела фінансування/Підсумок балансу	Характеризує частку стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	0,8-0,9
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	Довгострокові зобов’язання/ Довгострокові зобовязання+Поточні зобов'язання	Визначає частину довгострокових зобов’язань в загальній сумі джерел формування	≤0,5
Коефіцієнт поточних зобов'язань	Поточні зобов’язання/ Довгострокові зобовязання+Поточні зобов'язання	Визначає частку (питому вагу) поточних зобов’язань в загальній сумі джерел формування	≥0,5

Таблиця С.5

Система показників оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Рекомендо-ване значення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(Грошові кошти+Поточні інвестиції)/Поточні зобовязання	Показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена негайно	0,2 – 0,5
Коефіцієнт термінової ліквідності	(Грошові кошти+Дебіторська заборгованість+Поточн і інвестиції)/Поточні зобовязання	Показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена за рахунок готівки та очікуваних надходжень від дебіторів	0,7 – 0,8
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	Оборотні активи/Поточні зобов'язання	Показує здатність підприємства погасити свої борги в разі реалізації всіх оборотних активів	≥1
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	Кредиторська заборгованість/Дебітор ська заборгованість	Показує, який розмір кредиторської заборгованості припадає на одну гривню дебіторської і дозволяє визначити здатність підприємства розрахуватися з кредиторами за рахунок дебіторів	≤1